

SCRIPTA ISLANDICA

ISLÄNDSKA SÄLLSKAPETS

ÅRSBOK 74/2023

HUVUDREDAKTÖRER
LASSE MÅRTENSSON OCH VETURLIÐI ÓSKARSSON

BITRÄDANDE REDAKTÖR
MATTEO TARSI

under medverkan av

Aðalheiður Guðmundsdóttir (Reykjavík)

Alison Finlay (London)

Guðrún Nordal (Reykjavík)

Haraldur Bernharðsson (Reykjavík)

Heimir Pálsson (Uppsala)

Pernille Hermann (Århus)

Else Mundal (Bergen)

Daniel Sävborg (Tartu)

Henrik Williams (Uppsala)

UPPSALA, SWEDEN

Utgiven med stöd från Vetenskapsrådet

© 2024 respektive författare (CC BY)

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-524133>

Sättning: Marco Bianchi

Typsnitt: Junicode

Utgivare: Isländska sällskapet & Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet

ISSN 0582-3234 (tryckt)

ISSN 2001-9416 (digitalt)

Innehåll

MAGNUS KÄLLSTRÖM, Från sorgerader till förolämpning: Några gotländska runinskrifter i fornvästnordisk belysning	5
MÁR JÓNSSON, Drapsmannen Þormóður Torfason	21
HEIMIR PÁLSSON, Regius translator: Den förste isländske studenten i Uppsala	67

Recensionsartikel

MIKAEL MALES, Approaches to Dating the Poetry in the Sagas of Icelanders	81
--	----

Recensioner

AGNETA NEY, Rec. av Úlfar Bragason. <i>Reykjabolt Revisited. Representing Snorri in Sturla Þórðarson's Íslendinga saga</i>	105
ÚLFAR BRAGASON, Rec. av Helen Fulton och Sif Ríkharðsdóttir (red.). <i>Charlemagne in the Norse and Celtic Worlds</i>	108
ÁSDÍS EGILSDÓTTIR, Rec. av Agneta Ney. <i>Vänskap mellan kvinnor på vikingatiden. Om urval och historieskrivning i de isländska sagorna</i>	111

Krönika över nyutkomna doktorsavhandlingar

Johan Bollaert	115
Brynja Þorgeirsdóttir	119
Felix Lummer	122
Jules Piet	125
Andreas Schmidt	128
David Šimeček	132
Romina Werth	135

Isländska sällskapet

AGNETA NEY & MARCO BIANCHI, Berättelse om verksamheten under 2022	139
---	-----

Författare i denna årgång	141
-------------------------------------	-----

Från sorgerader till förolämpning

Några gotländska runinskrifter i fornvästnordisk belysning

MAGNUS KÄLLSTRÖM

År 2002 publicerade Evert Salberger i tidskriften *Gardar* en artikel med titeln ”harmbraphum. Ett gutaord och ett eddaord”, där han med hjälp av en strof i en eddadikt ville förklara ett dunkelt ord i en gotländsk runinskrift. Inskriften (G 54B) var en gång ristad på korväggen i Rone kyrka (fig. 1), men är sedan länge försvunnen och sannolikt dold under senare putslager. Före Salberger hade den egentligen bara behandlats av Hugo Pipping (1900 s. 61), som läste och tolkade den på följande sätt:

raþ run [bomärken]
[e]þti[r?] *harmbraphum*

Rað rún [e]þti[r] *harm-b-raðum*
”Tyd runskriften enligt sorgeraderna.”

Det mystiska **harmbraphum** som Pipping uppfattade som ”sorgeraderna” ville Salberger i stället identifiera med ett ord i strof 15 av eddadikten *Atla-kviða*, som han anför efter Neckel (1936 s. 237) och i Brates tolkning från 1913 (s. 208):

Systir fann þeira snemst,
brœðr hennar báðir
’Raðinn ertu nú, Gunnarr!
við Húna harmbrögðom?

Snart varsnades deras syster,
báða hennes bröder;

at þeir i sal kvómo,
– bióri var hon lítt drukkin –:
hvat muntu, ríkr, vinna
hóll gakk þú ór snemma!

att i salen de kommo.
ej brydde henne ölet:

Källström, Magnus. 2024. Från sorgerader till förolämpning: Några gotländska runinskrifter i fornvästnordisk belysning. *Scripta Islandica* 74: 5–20.

© Magnus Källström (CC BY)
DOI: 10.33063/diva-524124

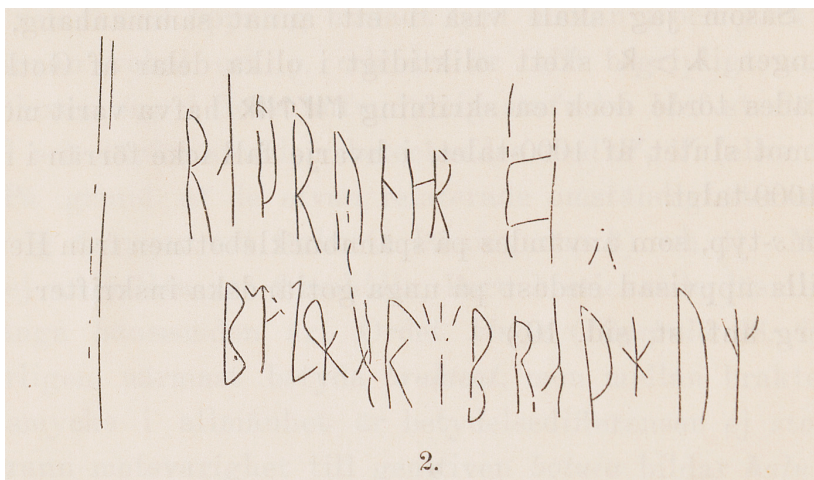

Fig. 1. Hugo Pippings teckning av runorna på korväggen i Rone kyrka (G 54B). Efter Pipping 1900.

”Förrådd är du, Gunnar.
mot hunners onda anslag?”

Vad rår du väl att göra
Gå ut ur salen genast!”

Tolkningen förutsätter att en **k-**, **g-** eller **h-**runa är utelämnad i runföljden **braþhum**, vilket Salberger (2002 s. 40 f.) ville styrka med några skrivningar i vikingatida inskrifter, varav ett par hade hämtats ända borta i Skottland: **lapi** för *lagði* (Sc 14) och **malbriþa** för kvinnonamnet *Malbrigða* (Sc 2). I övrigt har han bara funnit ett par exempel på utelämnat /g/ i denna ställning i runinskrifterna (U 49, DR 133) och inget av dem är helt otvetydigt. Märkligt nog nämner han inte den mer närliggande möjligheten att runorna **þ** och **h** kan ha varit omkastade och att ristaren egentligen avsett att skriva **brahpum**.

Salberger diskuterar också (s. 43) utifrån olika översättningarna av frasen vid *Húna harmbrögðom* vilken betydelse man ska lägga i den forngutniska motsvarigheten. Han kunde här tänka sig ”ord som ’sorgegärning, sorgedåd, illgärning, illdåd’”, men ger slutligen företräde åt det sistnämnda och översätter inskriften i sin helhet som ”Tyd runorna efter illdåden” (s. 45). Han ger dock inget förslag till vad denna utsaga skulle ha kunnat syfta på.

Likheten mellan de aktuella orden är slående, men Salberger var troligen inte den förste att göra denna iakttagelse. I ett exemplar av det första bandet av *Gotlands runinskrifter* som tillhör Runearkivet i Oslo, har den norske

runologen Aslak Liestøl vid denna inskrift (s. 70) skrivit in den aktuella versen ur Atlakviða, vilket visar att han måste ha varit inne på liknande tankegångar. Anteckningen är daterad den 7/2 1964, men det är väl knappast troligt att Salberger skulle ha haft någon kännedom om den.

Samma år som Salbergers artikel publicerades framfördes märkligt nog ännu en tolkning av denna sällan uppmärksammade runinskrift. I sin avhandling om de gotländska runinskrifternas språk och kronologi föreslog nämligen Thorgunn Snædal (2002 s. 161) att den aktuella runföljden kunde återge dat. sg. m. av ett adjektiv *harmbráðr* med betydelsen 'snar till harm, sorg' och tolkade inskriften i sin helhet som "Tyd runorna efter den sorgsne (snabbe till sorg)". Snædals tolkning har den uppenbara fördelen att den inte förutsätter någon utelämnad runa, men samtidigt måste det påpekas det antagna ordet inte är belagt i något fornspråk. Sammansättningarna på (fvn.) *-bráðr* är dock så pass många (se t.ex. ONP) att det mycket väl kan ha existerat. Vad man däremot kan fundera på är varför ordet står i dativ när prep. fgotn. *eptir* 'efter' i runinskrifterna liksom i fornisländskan normalt styr akkusativ.

Det är alltså högst skiftande meningar som har utlästs ur denna inskrift. Att tolka en runinskrift endast med utgångspunkt i en äldre läsning är naturligtvis alltid riskabelt, men genom att kombinera det äldre dokumentationsmaterialet med några andra omständigheter är det i detta fall möjligt att komma fram till en helt ny uppfattning av den gåtfulla texten.

Inskriften ifråga, som var ristad i putsen på korets sydvägg, på den västra sidan av korportalen, omtalas första gången av O. W. Wennersten (1897 s. 62). År 1900 intresserade sig den finländske filologen Hugo Pipping för denna inskrift och han besökte kyrkan flera gånger samma sommar för att undersöka den, dels ensam, dels i sällskap med Wennersten (Pipping 1900 s. 58). Pipping prövade också olika metoder att dokumentera inskriften. Bland annat bistod Wennersten honom med fotografering, vilken dock försvårades av att ristningen skymdes av den golvfasta dopfunten. Den kunde därför inte avbildas rakt framifrån, utan fick fotograferas i sned vinkel, vilket gjorde att inte hela ristningen kunde få full skärpa på fotografiet. Enligt Pipping togs tre bilder på olika avstånd, varav en lades till grund för den teckning som han meddelar i sin artikel (se fig. 1).

Pipping nämner också att han hade tagit ett avtryck "af inskriftens otydligaste del" med hjälp av en "blandning av vax och ister". Ett försök att ta avtryck av hela ristningen misslyckades däremot och Pipping beskriver utförligt sina vedermödor (s. 58 f.):

Tyvärr blandade jag i något mera fett än första gången, och då det därtill råkade att vara en mycket het dag, blef massan för mjuk och lossnade icke i en klump. Större delen var jag tvungen att aflägsna på sådant sätt, att jag afskalade det yttre lagret med knif och smälte bort det inre lagret som klibbade vid väggen, med en spritlåga. Jag fruktar att möjligen några smådelar äfven af det äldsta murbrukslagret följde med, då den mjukare vaxblandningen aftogs, men någon nämnvärd skada tror jag mig icke hafva åstadkommit. Fotografierna togos före det andra vaxaftrycket.

När Otto v. Friesen utförde fältarbeten för *Gotlands runinskrifter* var ristningen försvunnen. Från sitt besök i Rone kyrka den 24 juli 1924 har han antecknat (s. 77): ”De av Pipping sedda runorna kunde ej återfinnas. Troligen dolda av de paneler som uppsatts. Dopfunten har flyttats.” Förändringen har sannolikt skett i samband med den omfattande reovering som kyrkan genomgick 1913 (SvK 150 s. 389). C. Wilhelm Pettersson (1914), som ledde restaureringen, omnämner märkligt nog inte denna ristning i sin rapport, men väl några mindre ristningar i tornkammaren (bl.a. de inskrifter som är samlade under signum G 54D). Dessa har även granskats av v. Friesen vid hans besök 1924.¹

Vid utgivningen av det första bandet av *Gotlands runinskrifter* var man alltså hänvisad till Pippings uppfattning av texten, som Wessén mycket kortfattat refererar till. Inskriften har där fått denna form (GR 1 s. 70):

rap run [e]p̄t̄[r] ĥarmbraphum

Wessén kommenterar inte Pippings tolkning och ger inte heller något eget förslag till hur den ska uppfattas. I den ordförteckning som Elisabeth Svärdström (i GR 2 s. 249) sammanställde till de hittills utgivna delarna av *Gotlands runinskrifter* är inte ett enda ord upptaget från denna inskrift, vilket tyder på att hon har uppfattat den som för osäkert läst.

En viktig ledtråd till förståelsen av runorna i Rone går dock att hitta redan i det första bandet av *Gotlands runinskrifter*. Det är nämligen så att det finns en parallell till denna runtext i en annan kyrka på Gotland, vilket inte tidigare verkar ha uppmärksammats. Inskriften i fråga är ristad i putsen på

¹ Förutom de två runföljder som upptas i GR 1 (s. 70) och som v. Friesen läser som **maria** resp. **iuan---** (s. 75) har han avbildat en tredje runföljd som har utgjorts av namnet **maria**. Den sistnämnda har tidigare noterats av Pettersson 1913, vars läsning dock är bristfällig. Den andra runföljden uppfattar Wessén som **iuan-**, vilket i ordförteckningen (GR 2 s. 256) med tvekan tolkas som namnet på aposteln *Johannes*. En annan – och kanske mer närliggande – tolkning är att det handlar om namnet *Iöhan*, som ju ofta skrivs med **u**-runa i de gotländska runinskrifterna.

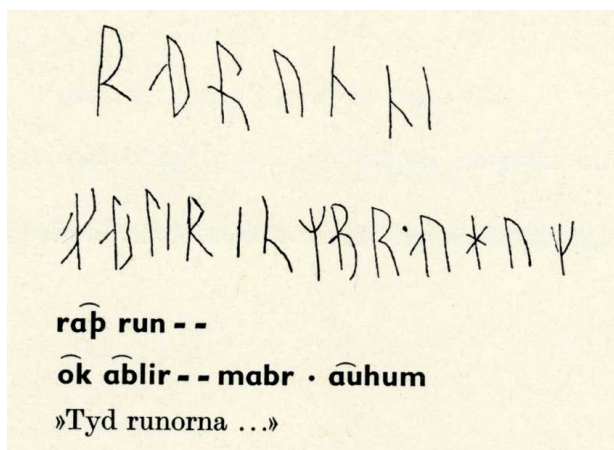

Fig. 2. Putstristningen G 104Eg i Lye kyrka som den återges i Gotlands runinskrifter. Efter GR 1.

den västra väggen i tornkammaren till Lye kyrka och har signum G 104Eg. I GR (1 s. 180) återges den på följande sätt (fig. 2):²

raþ run--
ok abliir--mabr · aūhum

”Tyd runorna ...”

Även om överensstämmelsen inte är total råder det ingen tvekan om att det måste röra sig om en återgivning av en och samma text.³ Skillnaderna beror förmodligen på att inte alla runor har blivit korrekt identifierade. Det som särskilt drar uppmärksamheten till sig är att inskriften i Lye avslutas med runföljden **aūhum** som ju direkt låter sig tolkas som ett känt ord, nämligen pl. dat. av fgutn. *auga* n.’öga’. Dessa runor motsvaras av runföljden **aphum** i Pippings läsning av Roneinskriften, vilket tyder på att hans **p**-runa egentligen har varit **u**.

De som hittills har sysslat med Roneinskriften har endast utgått från Pippings teckning, fast inskriften ju också ska ha fotograferats av Wennersten. Dessa fotografier finns i dag i ATA, men ligger inte i mapparna med

² De undersökningar som ligger till grund för beskrivningen av runinskrifterna i Lye kyrka utförde Elias Wessén 1954 tillsammans med Sven B. F. Jansson och Iwar Anderson, där den senare svarade för de kalkeringar som återges i texten (se GR 1 s. 182).

³ Det bör noteras att runorna **ab** i den andra raden i Lyeinskriften enligt kalkeringen utgörs av en bindruna **aþ**, vilket inte har markerats i den translittererade texten.

Fig. 3. Ristningen i Rone (G 54B) som den såg ut när Pipping undersökte den. Foto O. W. Wennersten 1900 (ATA/RAÄ Arkivsök).

bilder av run- och bildstenar utan i mappen för kyrkobyggnaden, vilket kan förklara varför de har förblivit okända. Som framgår av Pippings egen beskrivning kunde de på grund av dopfontens placering inte tas rakt framifrån och därför är endast den vänstra delen av inskriften i fokus (fig. 3). Trots bristen på skärpa i det parti som här intresserar oss, ser man att det har funnits en skada i putsen i mitten av den runa som Pipping har läst som **p** och det verkar som om den nedre delen av bistaven på hans teckning följer denna skada. En felläsning av **u** (**ŋ**) som **p** (**Þ**) blir då inte särskilt anmärkningsvärd, särskilt som Pipping har tecknat bistaven som utgående från huvudstavens topp.

Vi kan då glömma sorgeraderna, illdåden och den snabbe till sorg i Rone-inskriften och i stället försöka hitta en tolkning som går att förena med läsningarna av båda inskrifterna. En fördel i detta fall är ju att Lyeinskriften fortfarande är tillgänglig för undersökning. Tyvärr är dock förutsättningarna inte längre så gynnsamma som de borde ha varit. I samband med kyrkans restaurering 2010 har nämligen väggarna i tornrummet slammats över och särskilt denna inskrift har därigenom blivit mycket otydlig och flera av

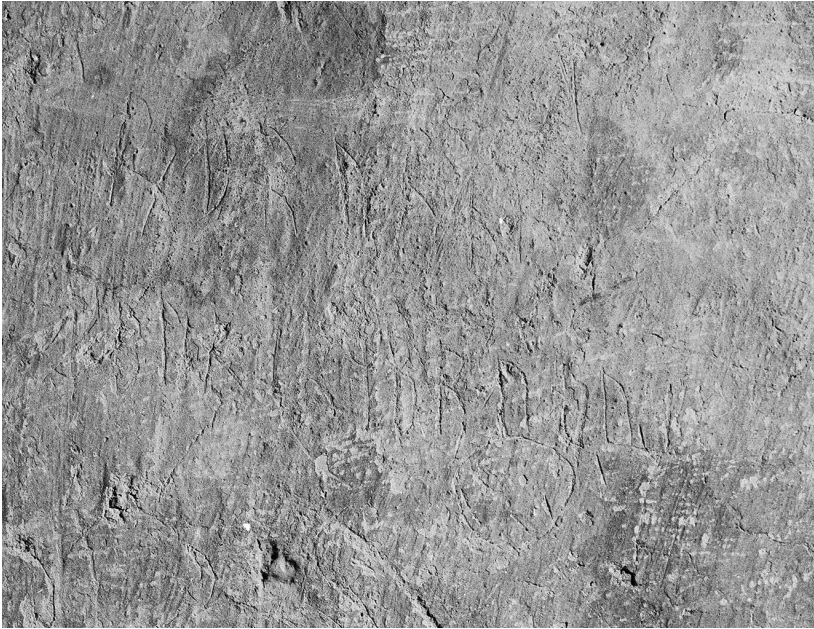

Fig. 4. Putsristningen G 104Eg i tornkammaren till Lye kyrka. Foto Iwar Anderson 1954 (ATA).

runorna går inte längre att se. Den bästa källan till läsningen av inskriften är därför Iwar Andersons fotografi från 1954 (ATA, se fig. 4), vilket också har legat till grund för planschen i GR 1 (pl. 50). Jag undersökte denna inskrift den 7 juli 2005 och gjorde då en del anteckningar, men tyvärr lyckades jag då inte ta några bra fotografier. Nästa gång jag såg ristningen (den 22 september 2014) såg den ut som den gör i dag.

Identifieringen av runorna i den första raden verkar ganska okomplicerad. Pipping har i Rone läst **rap run** och anger att de följande tecknen liknade ”en bindruna, sammansatt af ett urnordiskt *b* och ett *r*”. Han övervägde om tecknen möjligen skulle kunna uppfattas som en återgivning av runorna **ar**, men fastnade för förklaringen att det nog handlade om ett bomärke (s. 60). Även Salberger (2002 s. 39) diskuterade denna detalj och menade att det har rört sig om runorna **ar**, där bistaven i **a**-runan pga. platsbrist hade placerats till höger i stället för till vänster om huvudstaven. Granskar man Wennerstens fotografier verkar det troligare att den linje som förenar de båda runorna i stället utgör fortsättningen av den snedställda repa som skär igenom flera av de föregående runorna. De två tecknen kan i så fall läsas

ir och ordet blir i stället **runir**. Denna ordform stämmer också väl överens med den böjning som ordet har i de medeltida runinskrifterna på Gotland. Mot ett enstaka **runar** på gravhällen G 199 från Tofta kyrka står nämligen fyra belägg med ändelsen *-ir*: [**-unir**] G 5†, **r : unir** G 36, **runir** G 104Ei, **runir** G 146. Gravhällen G 199 har på konsthistoriska grunder daterats till 1100-talets senare del (GR 2 s. 166, Snædal 2002 s. 110), medan de övriga beläggen är ett eller ett par århundraden yngre.⁴

Motsvarande runföljd i Lyeinskriften återges i GR 1 som **run--**, där alltså de två sista runorna lämnas oidentifierade. I kalkeringen är den första av dessa återgiven som en **n**-runa med en ensidig bistav som sträcker sig långt ned, medan den andra består av en rak huvudstav. Samma utseende har de på Iwar Andersons fotografi från 1954. Den första av dessa runor går fortfarande att se, medan den senare är i stort sett dold. Någon säker läsning av dessa tecken är knappast längre möjlig. Från toppen av den första av dessa runor löper också en lång linje snett nedåt vänster. Den är även synlig på Andersons fotografi och ska troligen uppfattas som en repa. Trots osäkerheten rörande läsningen av ett par av tecknen i Lyeinskriften är det språkliga innehållet i den första raden i båda inskrifterna klart. Det står *Rād rūnir* ”Tyd runorna”.

Den andra raden i Lyeinskriften inleds med en bindruna **ok̄**, vilket rimligtvis bör återge konjunktionen *ok* ’och’. Roneinskriften har ingen motsvarighet till detta, men enligt Pipping (1900 s. 60) var ytan skadad på denna punkt och även han räknar med en textförlust i början av den andra raden. Det bör alltså funnits plats för en motsvarande bindruna här.

Efter **ok̄** i Lyeinskriften följer läsningen i GR 1 runföljden **ablir**, vilket motsvarar det ord som Pipping återger som [**e**]pti[r?] i Rone. Den första runan i Lye ska alltså enligt GR vara en bindruna **ab**. I dag går det endast att skymta delar av denna runa, vilken dessutom skärs av en repa snett nedåt vänster. Av Andersons fotografi framgår att den antagna **a**-bistaven har varit parallell med denna repa och man ska därför inte utesluta att det egentligen kan ha rört sig om en skada i putsen. Motsvarande runa i Roneinskriften framstår nämligen på Wennerstens fotografier som en otvetydig **b**-runa (se fig. 5). Visserligen uppfattade Pipping (1900 s. 60) runan som ”ett *p* med punkt i undre öglan”, men på fotografiet ser denna stingning inte särskilt övertygande ut. Den runda fördjupningen är nämligen placerad mycket nära

⁴ Enligt Snædal (2002 s. 133) tillhör G 5† ”snarast [...] 1300-talets slut eller omkring 1400”, G 36 ”1300-talet, snarast dess senare del” (s. 136) och G 146 ”tiden omkring 1300” (s. 126). Hon behandlar inte G 104Ei, men andra putsinskrifter från Lye kyrka har i regel förts till 1400-tal (se s. 165 ff.).

Fig. 5. Ett annat av de fotografier som togs av ristningen i Rone kyrka (G 54B) i samband med Pippings undersökning. Foto O. W. Wennersten 1900 (ATA/RAÅ Arkivsök).

bistaven och verkar lika gärna kunna ha varit en senare skada. Den följande runan är i Lyeinskriften en otvetydig **l**-runa, som trots överslamningen fortfarande är relativt tydlig. Pipping läser motsvarande runa i Rone som **t**, men av Wennerstens fotografier verkar det rimligare att det även här rör sig om en **l**-runa. Den tredje runan är i båda inskrifterna **i**. Pipping har i sin teckning av Roneinskriften återgivit den som **l**, men skriver (s. 60) att han inte tror "att den linje som utgår från hufvudstafvens nedre ända hör till inskriften, ej heller det korta streck, som går helt nära intill hufvudstafvens topp". Därefter har Lyeinskriften enligt runverkets läsning runan **r**. Pipping har på motsvarande plats i Roneinskriften läst en **h**-runa, som han kommenterar på följande sätt (s. 60 f):

Bistafven åt venster nedåt synes ej på teckningen och knappast på fotografien, men på vaxaftrycket är den rätt tydlig. Den kroklinie, som förenar hufvudstafvens topp med en af bistafvarna, föreföll mig vara tecknad hufvudsakligen i ett yngre skikt af murbruk; den försvann nära nog, då detta försiktigt aflägnades. Jag tvekar att räkna denna linje till inskriften. Vill man emellertid göra det, måste man väl uppfatta det hela som en bindruna, sammansatt af ett bakvändt **r** och ett **b**.

Den antagna bindrunan **rh**, vilken väl också är en förutsättning för att tolka runföljden som ordet *eptir* verkar allt annat än övertygande och på Wennerstens fotografier framstår runan som en relativt säker **h**-runa. Det är då lite märkligt att man i Lyeinskriften på motsvarande plats har läst en **r**-runa. Denna **r**-runa skiljer sig dock från inskriftens övriga **r**-runor. I de senare är båda elementen i bistaven mjukt bågformade, medan den aktuella bistaven i den aktuella **r**-runan enligt kalkeringen ska vara tecknad med skarpa vinklar. Av Andersons fotografi från 1954 framgår dock att det redan då har funnits en skada vid denna runa och att ristningsytan innanför den övre delen av den antagna bistaven har varit bortfallen. Frågan är därför om inte en del av den antagna **r**-bistaven har sitt ursprung i denna skada. Tänker man bort den översta linjen får nämligen de två återstående en vinkel som överensstämmer mycket väl med vinklarna i de högra bistavarna till en **h**-runa. Genom överslamningen är det numera svårt att avgöra vad som är ristat och vad som beror på senare skador, men det är i alla fall inte omöjligt att dessa bistavar har fortsatt på den vänstra sidan av huvudstaven.

Jag tror alltså att det finns mycket goda skäl för att läsa **blih** i båda inskrifterna, vilket gör att vi står inför ett helt nytt tolkningsläge. Närmast till hands ligger att knyta runföljden till verbet fsv. *bligha* 'bliga, stirra' (Söderwall) och helst skulle man väl vilja se en imperativform. I nutida svenska är *bliga* ett svagt verb och det böjs i fornsvenskan efter *ō*-konjugationen, men uppträder i dialekterna emellanåt också med preteritumformen *bleg* (SAOB 4 [1915] B3208). Imperativformen är i svenskan *bliga* och det är möjligt att räkna med en sådan form även i Rone om man antar att den följande **a**-runan hör till ordet. SAOB upptar också en imperativform *blig*, men den är mycket sen (hos Leopold ca 1817).

I fornvästnordiskan förekommer ett motsvarande verb *bligja* 'stirra', som dock endast verkar vara belagt ett par gånger. Ordet har preteritumformen *bligðu* och är alltså ett *ia*-verb och borde då haft imperativformen *blig* utan ändelse. I fornsvenskan kan många av de svaga verben böjas efter flera konjugationer (Wessén 1968 s. 130 § 127 Anm.), men det finns inget som tyder på att detta har gällt fsv. *bligha*. Samtidigt är detta verb mycket sparsamt belagt.

Det fornvästnordiska verbet förekommer dessutom i en i detta sammanhang synnerligen intressant konstruktion, nämligen *bligja augum* 'stirre lige ud i luften' (ONP). De två förekomsterna avser i båda fallen gudabilder. Det ena kommer från Fljótsdala saga, där Droplaugssönerna Helgi och Grímr bryter sig in sin fosterfars gudahov och där möter gudabilder av Frej och Tor. Om de senare sägs att "Peir blygdu augum og budu ecki þeim, er komner

voru” (Kålund 1888 s. 109), vilket Inge Knutsson (Islänningasagorna 4 s. 424) har översatt med ”Gudarna hade stirrande ögon och bjöd inte in dem som nu hade kommit”.

Det andra exemplet kommer från Mírmanns saga, där Mírmann anger som skäl till att han inte blotar till de hedniska gudarna (Slay 1997 s. 5): ”þa er ek hefi þar komit stendr þat ok bligir augum ok mæler ekci” ’då jag har kommit dit står den [dvs. guden] och stirrar med ögonen och talar inte.’

Med de ovan nämnda fornvästnordiska parallellerna är det frestande att anta att inskrifterna i Rone och Lye har innehållit ett motsvarande uttryck: *blig(a) ... augum* ’stirra med ögonen’. Kvar blir i så fall en runföljd i mitten av den andra raden, där Pipping i Rone har läst **armbr**, medan runorna på motsvarande plats i Lyeinskriften i GR 1 har uppfattats som **--mābr**. Den första oläsliga runan i den senare inskriften utgörs i kalkeringen av en rak stav, medan den andra har en bågformig bistav som är ansatt en bit upp på huvudstaven och som sträcker sig snett nedåt vänster. Mest liknar denna bistav den nedre delen i bistaven till en **r**-runa, vilket talar för att det handlar om denna runa. I bindrunan **āb** är den antagna bistaven till **a** mycket kort och det är möjligt att man ska bortse från denna och bara läsa runan som **b**. Eventuellt kan det också handla om en felristning, där den föregående **a**-runan av någon anledning har upprepats.

Det är alltså mycket möjligt att det har stått **armbr** i båda inskrifterna, vilket knappast kan tolkas som något annat än en motsvarighet till adj. fvn. *armr* ’arm, eländig; usæl, vond’ (Norrøn ordbok), fsv. *armber* ’arm, olycklig, eländig; arm, fattig’ (Söderwall). Böjningsformen är nom. sg. m. och borde kunna tolkas som en predikativ: ”Stirra olycklig med ögonen.”

Sannolikare är dock att det rör sig om ett substantiverat adjektiv använt som personbeteckning. I fornsvenskan kan såväl stark som svag form av adjektiv förekomma ”[v]id tilltal, då ju betydelsen alltid är bestämd” (Wessén 1965 s. 50) och ett sådant adjektiv kan ju också uppträda självständigt med substantivet underförstått. Ett exempel med just adjektivet fsv. *armber* i denna funktion finner man i Barlaam ok Josaphat: ”O thu armber ok vsal ower alla vsla tappadher ok skilder fran allo godho thu hārdhe thin hugh ok hwāste thina twngo at framfōra thina flārðh oc fals mz diārfuom ordhum” (Klemming 1887–89 s. 10–11).

Samma förhållanden råder i fornvästnordiskan och Nygaard (1905 s. 57 § 54) ger ett par liknande exempel från ”lārd stil”: *þú vesall! Syrg nú ilt ráð* och *úsell ok aumr! Illu heilli vartu fæddr*. En god parallell går till och med att hitta i just den eddavers, med vilken Salberger ville förklara inskriften i Rone kyrka, nämligen Atlakviða 15. Där står ju *hvat muntu, ríkr, vinna /*

við *Húna harmbrögðom*? Adjektivet *rikr* brukar sällan få någon motsvarighet i de svenska översättningarna av denna vers, men i v. See et al. (7 s. 263) har raden återgetts med ”was wirst du, Mächtiger, ausgerichtet / gegen der Hunnen Schadens-Ränke?” För ytterligare ett par liknande exempel från eddadikterna, se Svennung (1958 s. 313). Det handlar i de nämnda fallen om en nominativform av adjektivet med vokativisk funktion.

Mitt förslag är alltså att de likalydande texterna i Rone och Lye kyrkor ska uppfattas på följande sätt:

G 54B:

raþ runir | . . . blih armbr aþum

G 504Eg:

raþ run-- | ok blih -rmabr · aþum

Rað rúnir ok blig(a), armbr, augum!

”Tyd runorna, och stirra, eländige, med ögonen!”

En svårighet med den föreslagna tolkningen är att man antingen måste förutsätta att (fsv.) *bligha* liksom i fornvästnordiskan har kunnat böjas som en *ja*-stam och alltså haft imperativen *blig* eller att **a**-runan ska läsas som både slutrunan i *bliga* och den första runan i *armbr*. Dubbelläsning av runor är relativt sällsynt under medeltiden, men uppträder ändå i ett fåtal medeltida runinskrifter på Gotland. På en fingerring från Klintegårde i Väskinde socken (G 263B, se Källström 2019) förekommer skrivningen **sumik** för *sum mik* och samma runföljd tycks även ha funnits på en numera försvunnen gravhäll från Hejnums kyrka (G 243). Runblecket från Mojner i Boge socken (G 278) har skrivningen **inomini** för det latinska *in nomine*.

Det finns faktiskt ytterligare en runinskrift på Gotland som är värd att uppmärksamma i detta sammanhang, nämligen den putsristning som 1981 upptäcktes på den norra korväggen i Gerums kyrka (G 376). Inskriften är överkalkad och i det preliminära manuskriptet till GR 3 (Supplement till Gotlands runinskrifter 1, Sudertredingen s. 51) ges ingen läsning. Flera av runorna går dock att urskilja redan på det fotografi som finns reproducerat där (fig. 6) och det råder ingen större tvekan om att inledningen ska uppfattas som **raþ ru---**.⁵ Det bör alltså röra sig om en inskrift som har börjat med *Rað rü[nir]* ... ”Tyd runorna ...”. Därefter följer fyra runor, där den första ser ut att ha varit **b** eller **þ** och där den sista är en säker **h**-runa. Det är här fullt möjligt att suppleras **þ[li]h**, vilket följs av runorna **ar** samt ytterligare

⁵ Dessa iakttagelser bygger på en egen granskning av inskriften gjord den 15 maj 2013.

Fig. 6. Runristningen som 1981 upptäcktes i koret till Gerums kyrka (G 376). Foto Bengt A. Lundberg 2005/RAÄ Arkivsök samt renritning av förf.

tre runor, där de två första kan ha varit **mb**. Det är alltså mer än möjligt att den text som är känd från Rone och Lye kyrkor också har funnits på väggen i Gerums kyrka.

Men vad är då syftet med de ovan nämnda inskrifterna? När nu samma text har funnits på två, kanske tre, gotländska kyrkväggar förväntar man sig att den också ska gå att återfinna i något annat sammanhang, men jag har hittills inte funnit någon direkt motsvarighet.

Enligt SAOB (4 [1915] B3208) har verbet *bliga* i sin vanligaste betydelse ett drag av dumhet: ”se stint o. oafvändt med stora ögon, glo, stirra; vanl. [...] med bibet. af att vara uttr. för dumhet l. själlöshet l. lojhet, undran, förvåning, nyfikenhet, närgångenhet o. d.” och som exempel ges: *Bliga stint, dumt, närgånget, oförskämdt; Bliga ngn rakt i ansiktet; Stå och bliga (på ngt)*. Detta framgår även det språkprov från Lasse Lucidor (ca 1674) som anförs i artikeln i SAOB och som lyder (Johansson & Sandwall 1914–1930 1 s. 465):

Ty när som Fisken Liuset sijr /
Eij flyr han utan stadigt blijr /
Och blygar påt/ pass inte på /
Hur det med honom seen lär gå /

Om min tolkning har träffat det rätta verkar det som om avsikten med inskriften är att locka någon till att börja tyda runorna för att denne sedan ska inse att han eller hon bara stirrar dumt in i väggen. En god parallell finns i en välbekant runtext på en träpinne från Bryggen i Bergen (N B584), som lyder: **sæst : niþær : ok · rat : runar : ris : up · ok · fis : uit : Sezt niðr ok ráð rúnar, ris upp ok fis við!** ”Sätt dig ned och tyd runorna, res dig och fis därvid!”, där den som följer uppmaningen och tyder inskriften möts av ett liknande lite oförskämt budskap.

Givetvis kan man undra vad en text som den i Rone och Lye har att göra på en kyrkvägg, men kanske ska den ses som en parafra på de mer fromma uppmaningar som annars möter på de gotländska kyrkväggarna. I Halla kyrka finns på den södra långhusväggen inskriften **si up at aūhun : run** (G 139A), vilken Elisabeth Svärdström (i GR 2 s. 9) har tolkat som ”Se upp, på det att ögonen må finna ro”. Texten i Rone och Lye förmedlar ju lite underförstått egentligen ett snarlikt budskap: att inte under gudstjänsten av nyfikenhet förledas att försöka läsa det som stod ristat på väggarna i kyrkan, utan i stället höja blicken.

Referenser

- Brate, Erik, 1913: Sámunds Edda. Översatt från isländskan. Stockholm.
- Friesen, Otto v., 1924: Anteckningar den 24 augusti 1924, i: Anteckningsbok ”Gotland. Sommaren 1924 med apotekare J. W. Hamner på Gotland och sommaren 1934 i statens hist. museum”. Hs i UUB.
- DR + nummer = runinskrift publicerad i Danmarks runeindskrifter. Ved Lis Jacobsen & Erik Moltke under medvirkning af Anders Bæksted & Karl Martin Nielsen. Text. Atlas. Registre. 1941–42. København.
- G + nummer = inskrift publicerad i GR.
- GR 1–2 = Gotlands runinskrifter. Granskade och tolkade av Elias Wessén, Sven B.F. Jansson & Elisabeth Svärdström. 1–2. 1962–78. Sveriges runinskrifter 11–12. Stockholm.
- GR 3 = preliminärt manus till Gotlands runinskrifter 3 av Helmer Gustavson & Thorgunn Snædal. Tillgängligt på Riksantikvarieämbetets hemsida. <<https://www.raa.se/kulturarv/runor-och-runstenar/digitala-sveriges-runinskrifter/gotlands-runinskrifter-3/>>
- Johansson (Lucidor), Lars & Sandwall, Fredrik (red.), 1914–1930: Samlade dikter. 1–2. Stockholm.
- Klemming, G. E. (utg.), 1887–89: Prosadikter från Sveriges medeltid. Stockholm.
- Kålund, Kristian (utg.), 1883: Fljótsdoela hin meiri eller den længere Droplaugarsona-

- saga. Efter håndskrifterne udgiven. København. (Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur 11.)
- Källström, Magnus, 2019: Runringen från Väskinde revisited, K-blogg den 24 juli 2019. <<https://k-blogg.se/2019/07/24/runringen-fran-vaskinde-revisited/>>
- Liestøl, Aslak, 1965: Anteckning 7/2 1965 i ett exemplar av GR 1 på Runearkivet, Oslo.
- N B584 = runinskrift från Bergen, Norge (B + nummer avser preliminärt registernummer i Runearkivet, Oslo).
- Neckel, Gustaf (utg.), 1936: Edda. Die Lieder des Codex Regius nebst verwandten Denkmälern. 1. Text. 3. durchgesehene Aufl. Heidelbeg. (Germanische Bibliothek. Abteilung 2. Untersuchungen und Texte 9.)
- Norrøn ordbok = Heggstad, Leiv, Hødnebo, Finn & Simensen, Erik, 2008: Norrøn ordbok. 5. utg. av Gammalnorsk ordbok ved Hægstad og Torp. Oslo.
- Nygaard, M. 1905: Norrøn syntax. Kristiania.
- ONP = Ordbog over det norrøne prosasprog, Københavns universitet. <<https://onp.ku.dk/onp/onp.php>>
- Pettersson, C. Wilhelm, 1914: Rone kyrka, Gotland d. 7 aug.–15 okt. 1913 [daterad januari 2014] (ATA).
- Pipping, Hugo, 1900: Om några gotländska runinskrifter. I: Kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens månadsblad 1900. S. 50–65.
- Salberger, Evert, 2002: harmbraphum. Ett gutaord och ett eddaord. I: Gardar 33. S. 37–46.
- SAOB = Ordbok över svenska språket, utg. av Svenska Akademien. 1–. 1898 ff. Lund. <<https://www.saob.se/>>
- Sc + nr = runinskrift från Skottland publicerad i Barnes, Michael P. & Page, R. I., 2006: The Scandinavian runic inscriptions of Britain. Uppsala. (Runrön 19.)
- See, Klaus v. et al., 1997–2019: Kommentar zu den Liedern der Edda. 1–8. Heidelberg.
- Slay, Desmond (utg.), 1997: Mírmanns saga. Copenhagen. (Editiones Arnemagnæanæ, series A 17.)
- Snædal, Thorgunn, 2002: Medan världen vakar. Studier i de gotländska runinskrifternas språk och kronologi. Uppsala. (Runrön 16.)
- Svennung, Josef, 1958: Anredeformen. Vergleichende Forschungen zur indirekten Anrede in der dritten Person und zum Nominativ für Vokativ. Uppsala. (Skrifter utgivna av K. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Uppsala 42.)
- SvK = Sveriges kyrkor. Konsthistoriskt inventarium. Utg. av Sigurd Curman och Johnny Roosval. 1–. 1915 ff. Stockholm.
- Söderwall = Söderwall, K. F., 1884–1918: Ordbok öfver svenska medeltids-språket 1–2. Supplement av K. F. Södervall, Walter Åkerlund, K. G. Ljunggren & Elias Wessén. 1925–73. Lund.
- U + nr = runinskrift publicerad i Upplands runinskrifter. Granskade och tolkade av Elias Wessén & Sven B. F. Jansson. 1940–58. Stockholm. (Sveriges runinskrifter 6–9.)

- Wennersten, Oscar Vilhelm, 1897: *Gotländska kyrkor i ord och bild*. Utgifna af Gotlänningens redaktion. Serien 1. Visby.
- Wessén, Elias, 1968: *Svensk språkhistoria*. 1. Ljudlära och ordböjningslära. 8 uppl. Stockholm.
- Wessén, Elias, 1965: *Svensk språkhistoria*. 3. Grundlinjer till en historisk syntax. 2 uppl. Stockholm.

Summary

In Rone church on Gotland there was once a runic inscription scratched into the inner wall of chancel (G 54C). The inscription is now lost, but it was documented and published by Hugo Pipping in the year 1900. According to Pipping the meaning was *Rād rūn [e]pti[r] harm-b-raðum* “Read the inscription after the sad lines”. Little attention has been paid to the inscription since then, but in 2002 Evert Salberger and Thorgunn Snædal independently of each other came up with new interpretations of this inscription, partly based on OWN word material. Salberger suggests “Read the runes after mischiefs” comprising a counterpart to the word *harmbrögðom* known from *Atlakviða* 15, whereas Snædal assumed a word *harmbrāðr* with the meaning ‘quick to grieve’. The present study is based on the discovery that the same text is recorded also in a plaster inscription in Lye church on Gotland (G 104Eg). By comparing this inscription with the documentation of the runes in Rone (a drawing and some photographs) it is possible to reconstruct the original text, which seems be: *Rād rūnir ok blīg(a), armbr, augum!* “Read the runes and stare, wretched, with the eyes!”. According to this suggestion the inscriptions contain a direct counterpart to the OWN expression *blīgja augum* “stare with a fixed gaze”. The aim of the text was probably to invite the readers to interpret the runes and then mocking them for foolishly staring into the wall.

Keywords: *Atlakviða*, Gotland, Rone church, Runes, Medieval runic inscriptions

Magnus Källström

Riksantikvarieämbetet, Stockholm

ORCID iD 0000-0002-0823-0033

Drapsmannen Þormóður Torfason

MÁR JÓNSSON

I læ af et højdedrag *Frydensbøj* ligger en af øens mindste og ældste landsbyer *Stavns* [...] En lille allé fører direkte ned til fjorden, og her ved stranden, omgivet af høje siv, føler man igen denne salige fred, som man kan opleve overalt langs fjordens kyst.

John Roth Andersen (1981: 48).

Þormóður Torfason alias Thormod Torfæus (1636–1719) er en kjent personlighet i nordisk kulturhistorie, ikke minst for sitt banebrytende bidrag om de første danske konger i boken *Series dynastarum et regum Danie* som kom på trykk i 1702, men også for den gedigne *Historia rerum Norvegicarum* som utkom ni år senere og nylig er oversatt til norsk i syv bind (Torfæus 2008–2014). Þormóður hadde da vært kongelig historiograf for Norge siden 1682. På Island er han kjent for å ha vært blant de første som samlet middelalderhåndskrifter og for å ha vært en god venn av den noe yngre håndskriftsamler Árni Magnússon (1663–1730). Þormóðurs navn blir sjelden nevnt uten at det antydes at han i sine unge år drepte en mann eller to, og det bør beklages at i beskrivelser av den begivenhet eller begivenheter har senere forskere blitt fristet til å lage sine egne fortellinger eller de har besluttet ikke å respektere kildematerialet de har – og andre følger etter uten omtanke. De viktigste navn blir nevnt her nedenfor. I denne artikkel vil de forskjellige beretninger bli underkastet en kritisk vurdering og de relevante dokumenter publisert om et drap som Þormóður begikk på Samsø høsten 1671 – og som han vedgikk uten å nøle. Noen av disse tekstene ble utgitt allerede i 1787, men den viktigste – den lokale domsprosess – ble

Jónsson, Már. 2024. Drapsmannen Þormóður Torfason.
Scripta Islandica 74: 21–66.

© Már Jónsson (CC BY)
DOI: 10.33063/diva-524126

først oppdaget i et arkiv for noen få år siden. Målet her er å presentere det vi kan vite om en sentral begivenhet i en viktig persons biografi. Først blir Samsø beskrevet, hvor hendelsen utspilte seg, men så den nokså utilfredstillende forskning som foreligger om drapet. Etter det forsøker jeg å rekonstruere hendelsesforløpet med støtte i de bevarte dokumenter som så følger i transkripsjon.¹

Stedet

Året 1656 ga rådstueskriver Arent Berntsen (1610–1680) ut en vidløftig bok på 1100 sider om alle kongerikets regioner: Danmark, Norge, Holstein, Island og Færøylene. Den bittelille Samsø i Kattegat fikk to sider og Berntsen forklarte begeistret dens sentrale beliggenhet tre mil fra Kalundborg på Sjælland og en mil fra Hellenes på Jylland. Han visste også hvor stor den var: ”udi sin lengde 2 Mile oc udi bredden ½ Miil, oc nogle steds mindre”. En dansk mil er 7,5 kilometer og ifølge moderne målinger er øyas areal 114 kvadratkilometer. Det var på denne tiden kun ett ting på Samsø og det hørte under lensmannen i Kalundborg, mens den geistlige retten var underlagt biskopen i Århus. Forholdene var ypperlige. Landet var ”aff alle slags Sæd meget fructbar”, sier Berntsen, og ”med alle gode Vilkaar til nødtørft forsiunet”. Kongen var eier av hele øya, men de enkelte bønder eide ”deris Gaardis bygning, med des Grund oc Tofft, sambt Kaal- eller Fruct-Haffver” (Berntsen 1656: 55–56; jf. Poulsen 1902: 84, 231; Nymark og Nymark 2018: 15; Andersen 1981: 10). I 1675 var Peder Resen (1625–1688), professor ved Københavns universitet, like begeistret i sin vurdering av Samsøingen: ”Af Gemyt ere de raske, stundom endog djerve, og taale intet mindre end Underkuelse og Fornærmelser. Denne Djervhed faaer Næring af deres Velstand, da de staae sig meget bedre end Indvaanerne paa Smaaøer pleje” (sitert hos Nyerup 1812: 244 og Poulsen 1902: 84; cf. Etting 2018b: 54–55).

Et skattemanntal fra året 1651 viser at det da fantes 350 gårder på Samsø, som betyr 175 per kvadratmil eller flere enn noensteds i Danmark på det tidspunkt (Fridericia 1890: 505, 514–515, 617; jf. Poulsen 1902: 138). I juni 1657 erklærte Danmark krig mot Sverige, som svarte med angrep på Jylland

¹ Jeg takker Jon Gunnar Jørgensen for norsk språkvask og Louise Lindgaard for henvisning til Fredrik Poulsens bok om Samsøs historie. Jeg takker også redaktørene og ikke minst de to anonyme lesere for konstruktive og nyttige kommentarer.

Fig. 1. Samsøs beliggenhet. Illustration: NordNordWest, CC BY-SA (via Wikimedia Commons).

fra sør. Svenske styrker okkuperte Samsø våren 1658 og holdt den i to år med tilhørende plyndring og krav om forsyninger (Poulsen 1902: 75–76; Andersen 1981: 198–203). Joachim Gersdorff (1611–1661) var da befalingsmann i Kalundborg men også hele rikets hoffmester, en slags statsminister. Han deltok i fredsforhandlinger mellom de to land og fikk Samsø som erstatning for gods som han eide i Skåne og nå ble overgitt til Sverige mot at Danmark beholdt Bornholm. Gersdorff døde den 19. april 1661, og allerede 31. juli avgjorde kong Fredrik III (1609–1670) at arvingene skulle beholde ”Øen och Landet Samsøe med ald dess underliggende Øer”. Videre besluttet kongen fire dager senere at arvingene fikk ta over ”Justitiens Administreren” og at lokale dommer i fremtiden skulle appelleres til Viborg landsting på Jylland (Poulsen 1902: 42–46; om Gersdorff, se Bricka 1887–1905, V: 621–625; Dansk Biografisk Leksikon).

Gersdorffs datter Magdalene Sybille (1640–1698) ble i juni 1661 gift med den noe eldre Jørgen Bjelke (1621–1696), som hadde ledet kampen mot svenske styrker i Norge og var etter krigen blitt medlem av statskollegiet i København. Bjelke forhandlet med hennes brødre om arven etter faren og overtok Samsø (Poulsen 1902: 47–48; Bricka 1887–1905, II: 341; Dansk Biografisk Leksikon). Den 18. mars 1674 solgte han øya til Peter Griffenfeld (1635–1699), rikets mektigste mann, for 23 tusen riksdaler; denne kalte seg siden greve til Griffenfeld og herre til Samsø (Poulsen 1902: 48–50; Ander-

sen 1981: 205–206; Etting 2018a: 41; Olden-Jørgensen 2000: 215). Etter at Griffenfeld falt i unåde og ble fengslet den 11. mars 1676 tok kongemakten Samsø tilbake og 1. juni forærte kong Christian V (1646–1699) den til sin maitresse Sophie Amalie Moth (1654–1719); fra da av kjent som grevinne av Samsø. Griffenfelds inntekt av øya i regnskapsåret 1674–1675 besto i 2342 tønner bygg, 100 tønner erter, 80 tønner rug og 72 tønner havre, som til sammen utgjorde 5624 rd. Hans representant på stedet, som var både fogd og dommer, fikk 200 rd. i året. Etter overtakelsen i 1676 ble den årlige inntekt anslått til 5000 rd. (Poulsen 1902: 55–57; Nyerop 1812: 241).

Drapet

Denne korte utredning burde ha vist Samsøs økonomiske og symbolske betydning på 1600-tallet, som da skyldtes både dens sentrale beliggenhet og de rike ressursene. På dette sted, natten til 29. november 1671, begikk Þormóður Torfason et drap som her vil bli belyst til minste detalj. Sommeren før hadde han oppholdt seg i hjemlandet Island og beskjeftiget seg med jordegods som han hadde arvet etter faren Torfi Erlendsson (1598–1665) og broren Sigurður Torfason (1629–1670). Þormóður var 35 år gammel og hadde tilbragt det meste av sin tid utenlands siden han først reiste til København for videre studier høsten 1656. Vinteren 1658–1659 hadde han riktignok vært hjemme og sommeren 1662 var han blitt sendt til Island av kong Frederik III for å samle gamle håndskrifter. I årene 1659 til 1664 var Þormóður kongelig oversetter av islandske middelalderskrifter med losji på slottet i København. De neste tre år hadde han ansvar for offentlige regnskaper i Stavanger amt i Norge, hvor han ble gift og bosatte seg på gården Stangeland på Karmøy. Han fikk stilling som kongelig antikvar sommeren 1667, men mistet den ved kongeskiftet i begynnelsen av 1670 (Jón Eiríksson 2009: 26–75; Halldór Hermannsson 1954: 68–74; Bergsveinn Birgisson 2020: 61–159; Bergsveinn Birgisson 2022: 67–191).

Mot slutten av september 1671 reiste Þormóður med skip fra Skagaströnd i Nord-Island. Tre andre Islendinger som skulle til København var om bord. Loftur Jósefsson var 33 år gammel og prest ved domkirken i Skálholt, men var samme sommer dømt til landflyktighet etter anklager om at han hadde bedrevet trolldomskunster mot en student ved katedralskolen (Már Jónsson 2021a, II: 399–400). Torfi Hákonarson var på samme alder og bosatt i Holland (<https://www.islendingabok.is/>). Sigurður Ásgeirsson var prestesønn

Fig. 2. Stavens og Langør på et kort av Samsø fra 1763. (Det Kongelige bibliotek, København, Public Domain: <http://www5.kb.dk/maps/kortsa/2012/jul/kortatlas/object79683/da/>.)

fra Tröllatunga i Strandasýsla og var nylig blitt student; antageligvis omtrent 20 år gammel (Páll Eggert Ólason og Jón Guðnason 1948–1976, IV: 209). Skipet seilte til Amsterdam og de fire Islendingene fortsatte reisen med et dansk skip som forliste ved Skagen i Nordjylland. De reiste da over land til Århus og tenkte å fortsette med skip derifra til Sjælland, men ble igjen uheldig med været, så skipet måtte søke ly ved Samsø, formodentlig i landsbyen Langøre ved Stavnsfjorden nordøst på øya, dens viktigste havn og ankerplass (Nyerup 1812: 237–238; Poulsen 1902: 246; Nymark og Nymark 2018: 17; jf. Adamsen 1995: 75–78). Dette skjedde tirsdag 28. november 1671 og de fire reisefeller fikk rom i et gjestgiveri i den nærliggende landsbyen Stavns – der det kun var fem gårder – sammen med tre danske passasjerer, Hans Jørgensen, Hans Pedersen Holbek og Sisse Andersdatter. Gjstgivere i Stavns var Johanne Jørgensdatter og Christen Pedersen. De hadde to sønner, Peder og Søren, samt datteren Kirsten som var 10 år gammel (Min Slægt, Person-ID I6162). Om natten drepte Þormóður Hans Pedersen Holbek.

I en kortfattet oversikt over Þormóðurs liv fra september 1713 skriver Árni Magnússon, hans fortrolige venn i 25 år: ”da Thormod Toruesen Anno 1672 var begreben udi en farlig og vanskelig Sag, beteede høiestbemelte Kong Christian en særdeles allernaadigste Omsorg for hans Velfærdt, og efter Sagens befundene Beskaffenhed self reddede hannem fra den Fare som hand hafde veret bestæd udi. Omstændighederne herudi vilde falde altfor vitløftige til at opregnes her paa dette Stæd, og gaaes derfor forbi” (Finnur

Jónsson 1930, II: 133). Selvfølgelig var Árni klar over hva som hadde skjedd. Þormóður må ha fortalt ham noe og bevarte notater viser at Árni var godt kjent med saken, selv om han også der unnlater å si hva den gjaldt:

1671 om efterhøsten kom Thormod Torvesen i fortræd paa Samsøe, og blef der arresteret. Birkefogden der (paa Samsøe) dømte i februario 1672 at hand skulde miste livet. Stæfnede saa Thormod sagen til landstinget. Landsdommerne befandt sagen saaledes at der icke maatte skee nogen execution efter birkefogdens dom, førend sagen blef hans Majestet refereret. Den landsdommernes decision skeede i aprili 1672. Der paa supplicerede Thormod fra Samsøe den 1. maii 1672, begierende, at kongen vilde hannem pardonere. Jørgen Bielke, som var hosbond paa Samsøe, skref paa suppliqven til Thormods faveur den 3. junii 1672. Sagen kom ind for høiesteret mit i septembri 1672, hafde kongen befalt høiesteret at forhøre sagen og derom at gjøre dens relation til kongen, men icke at dømme noget decisive der udi. Høiesteret gjorde sin relation til kongen om sagen, og efter samme relation pardonnerede kongen Thormod (AM 219 8vo, 65r-v).

Datoene tyder på at Árni hadde lest de relevante dokumenter i saken – muligvis også birkefogdens dom – og han lot sine skrivere gjøre kopier av noen av dem (se her s. 44). I et annet notat på islandsk (med skriverhånd) refererer Árni opplysninger som han hadde fått fra Loftur Jósefsson – blant annet det at Þormóður hadde tatt 300 rd. med seg fra Island og etterlatt 1000 rd. til forvaring hos en ven (AM 219 8vo, 61r), men også detaljer om reisen ned fra Skagen om Hjørring, Ålborg, Hobro og Randers til Århus: ”Þaðan ætlaði hann yfir Sámsey til Sælands, en komst ei lengra en til Sámseyjar að sinni, sökum mannslags er hann þar í kom”, ”Derifra skulle han over Samsø til Sjælland men kom ikke lenger enn til Samsø den gangen på grunn av et drap som hann kom til å begå” (61r-v). En av Árnis trofaste assistenter, Jón Ólafsson fra Grunnavik (1705–1779), skrev omkring 1758 at dokumenter angående drapet hadde vært på Árnis bibliotek da det ble plassert på loftet i Trinitatiskirken noen år etter bybrannen i 1728, men var senere blitt tilintetgjort – og han nevner sig selv og Hans Gram (1685–1748), professor i historie ved Københavns universitet, som de ansvarlige (Finnur Jónsson 1930, II: 25).

I tredje bind av Islands kirkehistorie, trykt i København i 1775, gir biskop Finnur Jónsson (1704–1789) en oversikt over lærde menn på 1600-tallet, hvor Þormóður får hele syv sider eller dobbelt så mange som Árni Magnússon, som nå for tiden blir ansett som mye viktigere, men det var øyensynlig ikke slik på dette tidspunkt! Om drapet ”in Samo Danica” i 1671 konkluderer Finnur at Þormóður agerte i selvforsvar etter at han ble angrepet: ”Hujus tumultus pertæsus, gladio arrepto [...] Johannem Petri

Holbeckium, qui eum aggressurus primus irrupit, gladio transfixit”, ’Da han ble trøtt av dette rabalder, dro han sitt sverd mot Hans Pedersen Holbek, som angrep ham først, og stakk ham’. Finnur takker sin landsmann Jón Eiríksson for opplysninger om saken fra de originale kilder – ”ex authenticis instrumentis excerpta”. I en fotnote tilføyer han en anekdote fra en person som hadde kjent Þormóður, og siden den er blitt forkortet av forskere i ettertiden fortjener den å vises i sin helhet:

Audivi aliquando quendam ejus amicum referre, nihil ipsi unquam acerbius accidisse, quam quod post absolutionem in conspectum Regis venire prohiberetur. Tandem autem per patronum quendam hanc veniam nactus, pronum se ad Regis pedes projecit, qui eum surgere jubens, &, quasi eum abominans, dixit: *I er saa mordisk, cui Torfæus statim regessit, facti innuens necessitatem: Jeg har altid været af det sind, beller at dræbe andre, end at lade andre dræbe mig*: ad quæ Rex subridens eum gratiose dimisit (Finnur Jónsson 1775: 571).

Jeg hørte engang en av hans venner fortelle at ingenting plaget ham så mye som det at han etter skriftemålet ikke fikk komme for kongens øyne. Da han til slutt, hjulpet av en mann med innflytelse, fikk tre fram for kongen, kastet han seg for hans føtter. Kongen ba ham stå opp og sa, nesten foraktelig: *De er så mordisk*. Þormóður svarte ham umiddelbart og antydet at han hadde handlet i nødværge: *Jeg har alltid vært av det sinn, beller å drepe andre enn å la andre drepe mig*. Da smilte kongen og lot ham gå i nåde.

Biskop Finnur hadde studert i København og han arbeidet for Árni Magnússon i årene 1725–1729, noen få år etter at Þormóður døde. Det kan ikke utelukkes at dette er en troverdig historie fra Árni selv og basert på Þormóðurs fortelling om sin kjappe replikk i samtale med selve kong Christian V høsten 1673. De offentlige dokumenter som Finnur nevner hadde Jón Eiríksson (1728–1787), senere konferensråd, funnet fram i sentraladministrasjonens arkiver i København, hvor han ble ansatt i 1771 etter å ha vært juridisk professor ved Sorø Akademi i noen år (Bricka 1887–1905, IV: 535). Jón hadde da bestemt å skrive Þormóðurs biografi og dens første del utkom i tidsskriftet *Minerva* i november 1786, til redaktørens store glede. Han takket forfatteren i brev 6. november for ”at ville pryde vort Maanedsskrift med en Levnets-Beskrivelse over een af vore første Historieskrivere, ved een af vore allerførste Lærde, et Verk, som saa fast skal betrygge det Maanedsskrifts Udødelighed, hvori det indlemmes; dette overgaaer saa langt vore dristigste Ønsker, at vi aldeles ikke vide at udtrykke den dybe Taknemmelighed, hvormed vi højstbegjerligen modtage denne Ære” (Sveinn Pálsson 1828: 177).

De neste deler av Þormóðurs biografi kom i desember 1786, januar, februar og mars 1787, samme måned som Jón Eiríksson døde – slik at verket

ikke ble ferdig. I februarheftet karakteriserte Jón hendelsen på Samsø som ”et ulykkelig Manddrab” og forklarte at han hadde ”hverken kundet overkomme Tingsvidnet i Sagen, ikke heller Underrettens Dom” (Jón Eiríksson 1787: 127; Jón Eiríksson 2009: 79). Av det han hadde funnet, gjenga han Þormóðurs søknad om benådning fra 1. mai 1672 med en litt besynderlig blanding av parafrase og ordrett sitat, overbevist om dens verdi: ”en Beretning hvis Troeværdighed i alle Stykker findes paa det nøieste stadfæstet ved de øvrige Brevskaber i Sagen” (Jón Eiríksson 1787: 127; Jón Eiríksson 2009: 79). Andre dokumenter ga Jón ut i sin helhet (se her s. 42–44).

Ettermålet

Uten tvil var de utgitte dokumenter kjent for bibliotekar og historiker Erich Christian Werlauf (1781–1871), siden han arbeidet på Det Kongelige Bibliotek i København hvor Jón Eiríksson hadde vært forstander. I sin studie av Samsøs eldste historie og andre forfatters bidrag til den fra 1812 nevner han Þormóðurs opphold: ”Men Ingen af dem har lagt Mærke til, hvad Th. Torfæus, der i Aarene 1671–72 opholdt sig paa Samsøe, maaske selv haver været paa Stedet *questiones* [som saken gjelder], og desuden var fortroelig med de islandske Søgur” (Werlauf 1812: 37). Det er for så vidt forståelig at et drap ikke ble ansett å være relevant i en rapport om gamle levninger og arkeologen Conrad Engelhardt (1825–1881) nevnte det ikke i en forelesning i Oldskriftselskabet i København 25. februar 1875: ”Da Torfæus i 1671–72 var paa Samsø, saa han Angantyrns Høj og tillige én efter Navnet senere forsvunden Ørvarodds Høj” (Poulsen 1902: 26). Drapet fikk heller ikke plass i den bok som forblir den grundigste studie av Samsø på 1600- og 1700-tallet, det vil si Fredrik Poulsens *Historiske og kulturhistoriske Efterretninger om Samsø samlede fra trykte og utrykte Kilder* fra 1902. Poulsen siterer Þormóðurs historiske skrifter om diverse islandske sagafigurer som kjempet og døde på stedet – og han spekulerte om Þormóður muligens hadde observert gravhauger som hadde forsvunnet etter at han ”i Aarene 1671–72 opholdt sig paa Samsø [...] og han var maaske selv Øjenvidne” (Poulsen 1902: 25–26; om forfatteren, se Andersen 1981: 564). Poulsen refererer til de lokale tingbøker om slagsmål og forbrytelser, men kun fra årene 1657–1661 og etter 1702 (Poulsen 1902: 8, 164–167; jf. Knudsen 1933: 79). Han gikk av den grunn glipp av en saftig historie og konsekvensen er at saken er så godt som glemt på Samsø. I sin klassiske bok om øya sier for-

fatteren John Roth Andersen kun dette om Þormóður: ”Han kom fra Island og var på vej til København, men gjorde landgang på øen. Under natlige slagsmål mellem berusede rejsefæller kom han til at slå en mand ihjel, og ble siden indsat i en arrest i Stavns” (Andersen 1981: 205).

I 1787 hadde Jón Eiríksson forklart at det ikke var kjent hvorfor Þormóður fikk stilling som kongelig kammerer i Norge i sommeren 1664, men la kryptisk til at om den saken ”fortælles endnu adskilligt” som ikke var pålitelig nok for å ”lægges Publico for Øine” (Jón Eiríksson 2009: 45). Året 1903 presenterte den islandske prest Janus Jónsson en slik fortelling, men uten å henvise til kilde, hvor noen skulle ha sagt at Þormóðurs fetter hadde kommet i slagsmål, og at de to hadde drept ham: ”En sú er sögn sumra manna, að einhver frændi Þormóðs hafi á gildaskála lent í áflogum við mann nokkurn. Þormóður hafi þá ætlað að hjálpa frænda sínum, og hafi þá farið svo, að maður sá, er þeir áttu við, beið bana”, ’Noen sier at en fetter av Þormóður var kommet i slagsmål med en mann på vertshus og at Þormóður hadde hjulpet ham, med det som følge at mannen døde’ (Janus Jónsson 1903: 78). Kongen ble sint og beordret Þormóður å forlate København, men høytstående menn støttet ham og det ble ikke videre konsekvenser. Fetteren flyktet og forsvant. Om drapet i 1671 benyttet Janus seg av Jón Eiríkssons utgave av dokumenter, men gjengir saksforløpet unøyaktig og gjør Hans Holbek til gjestgiver. Dessuten legger han til to versjoner om menn fra skipet som deltakere – og de må nesten være oppdiktet av ham selv på samme måte som historien om fetteren i det påståtte første drap:

Aðrir segja svo frá, að það hafi verið einn af skipverjum eða hásetum á skipinu er rjeddast á Þormóð í herberginu, og hafi sá maður ógnað honum og sagt að nú hefði hann vald á lífi hans; en það hafi Þormóður eigi þolað, gripið kordann, og rekið manninn í gegn, er hann ætlaði út aptur. Enn segja aðrir, að hásetinn hafi fyrst náð kórða Þormóðs, og ógnað honum með sverðinu; en er Þormóður reyndi að ná vopninu af honum, hafi í áflogunum viljað svo til, að Þormóður óviljandi varð banamaður hans (Janus Jónsson 1903: 80).

Andre forteller at det var en av besetningen på skipet som angrep Þormóður i rommet, og at denne truet ham og sa at han nå hadde hans liv i sin makt. Det tålte ikke Þormóður, tok kården og stakk den gjennom mannen da han skulle gå ut igjen. Enda andre sier at sjømannen fra skipet først hadde fått tak i Þormóðurs kårde og truet ham med den, men da Þormóður så forsøkte å ta våpenet fra ham utviklet slagsmålet seg slik at han uten å ville det ble hans drapsmann.

I 1913 ble Jón Eiríkssons utredning gjenfortalt uten henvisninger av den norske historiker Torkell Mauland, som ellers bidro med en utgave av et inventarium av Þormóðurs og hans kones, Anna Hansdatters, ”boe och

boehaffue”, skrevet på Stangeland 10. april 1672. Nyheten hadde nådd dit og myndighetene ville vite hva Þormóður eide, som ”dissvehr schal vere komen for schade och uløche ved mandslet” (Mauland 1913: 121). Om Þormóður var blitt henrettet ville kongen, eller da heller Jørgen Bjelke som eier av Samsø, fått hans andel av ekteparets eiendeler.

I sin imponerende utredning om innsamlingen av islandske middelaldermanuskripter, som kom ut i 1900, nevnte bibliotekar og filolog Kristian Kålund kun overfladisk den ”ulykkelige hændelse (et af ham begået våde-drab)” som etter hans mening forsinket Þormóðurs karriere som historiker (Kålund 1900: xlvi). Seksten år senere var også Kålund gått over til sladderhistorier. Han siterer ikke Janus Jónsson, men gjengir hans historie om det første drap i en fotnote: ”Om anledningen til, at T. fjærnedes fra hoffet, fortælles, at han uforvarende på et værtshus havde begået manddrab, da han vilde hjælpe en slægtning, som var kommen i strid med en beruset person” (Kålund 1916: viii). Drapet i 1671, derimot, skyldtes ”overilelse eller nødværge [...] under natlige optøjer af berusede rejsefæller” og i fortsettelsen gir Kålund – på samme måte som Janus hadde gjort – en forkortet versjon av biskop Finnur Jónssons anekdote, med denne bisarre konklusjon: ”Kongens ord synes at antyde, at dette ikke var T.s første drab, hvad der styrker den i anm. s. viii anførte fortælling” (Kålund 1916: ix). Den ene skråne støtter den andre!

Kålund kjente Jón Ólafssons beretning om at de lokale prosessaktene var kommet med Árni Magnússons samlinger til Universitetsbiblioteket, hvor de ble tilintetgjort ”efter etatsråd Grams bestemmelse og efter samråd med Jón” (Kålund 1916: ix). Den begivenheten ble gjort enda mer dramatisk av bibliotekar og bokhistoriker Halldór Hermannsson i 1954, som tok utgangspunkt i at Jón Eiríksson ikke hadde funnet de lokale dokumenter, som jo heller ikke kunne forventes, siden alt var blitt ødelagt! Prosessen fra Samsø, sier Halldór, må ha kommet i Þormóðurs hender, men hvordan eller hvorfor visste han ikke: ”hvernig sem á því hefur staðið” (Halldór Hermannsson 1954: 74). Etter Þormóðurs død i 1719 sendte enken det hele til Árni Magnússon. Når så Hans Gram – som en av to forvaltere av Árnis dødsbo – og Jón fra Grunnavík ble oppmerksom på dokumentene besluttet de å ødelegge dem, men det var ikke Jón Eiríksson klar over (74).

Halldór koblet også Jón Eiríkssons kommentar om diverse historier (”ýmsar sögur”) rundt kammerer-stillingen i 1664 til fortellingen om et første drap hos Janus Jónsson eller Kristian Kålund, med den modifikasjon at fetteren ble forvandlet til en islending: ”Almennasta sagan um það mun hafa verið, að Þormóður hafi verið á knæpu, þar sem landi hans komst í áflog við danskan mann og hafi Þormóður viljað hjálpa landa sínum, en

við það orðið óviljandi hinum að bana”, ’Den mest vanlige historien om dette var vel at Þormóður hadde vært på et vertshus hvor hans landsmann kom opp i slagsmål med en dansk mann; han ville hjelpe sin landsmann og drepte utilsiktet den andre’ (Halldór Hermannsson 1954: 72). Om drapet i 1671 gjengir Halldór nokså nøyaktig de dokumenter som Jón Eiríksson hadde funnet fram, foruten det at Hans Holbek igjen blir gjort til gjestgiver (74–75). Til slutt kommer samtalen med kongen – uten referanse til Finnur Jónsson – og akkurat som Kålund konkluderer Halldór med at dette må ha vært Þormóðurs andre drap: ”orð hans virðast benda til þess, að hann hafi vitað, að Þormóður hefði áður orðið manni að bana, og sögnin um það 1664 muni því vera sönn”, ’Hans ord gir holdepunkt for at han visste at Þormóður hadde drept en mann før, og at historien om noe slikt i 1664 er sann’ (76).

Disse ukritiske og overinspireerte beretninger har forvirret senere forskere, for eksempel den islandske filolog Ólafur Halldórsson som i en artikkel sier at uklare kilder (”óljósar heimildir”) antyder at Þormóður før hadde drept en mann i drukkenskap og at han høsten 1671 stoppet på Samsø hvor det ble litt for festlig: ”urðu samferðamenn hans sumir óðir af ofdrykkju, en gamanið endaði í slagsmálum og vildi hvorki betur né verr til en svo, að Þormóður stakk gestgjafann með korða sínum”, ’hans reisefeller ble svært beruset, men moroa ble avsluttet med slagsmål, og det som da skjedde var at Þormóður stakk gjestgiveren med sin kårde’ (Ólafur Halldórsson 1992: 14). Selv blandet jeg de to drapshistorier sammen i min biografi om Árni Magnússon og gjettet på at Þormóður kanskje ble sent til Norge i 1664 fordi han drepte en dansk mann i slagsmål på et vertshus på Samsø – og enda en gang blir Hans Holbek gjort til gjestgiver (Már Jónsson 1998: 73). Det gjør også den norske historiker Hans-Jørgen Wallin Weihe i en nylig bok om Þormóður: ”I klammeriet som oppsto mellom Torfæus og en Islending, som truet ham på livet, stakk Torfæus med sin korde og drepte den uskyldige verten Hans Holbech” (Weihe 2015: 192). Den norske filolog Jon Gunnar Jørgensen karakteriserer derimot den drepte korrekt som ”annen gjest” og det som skjedde var ”at Torfæus stakk kården sin i mannen” (2008: 477).

Her har anerkjente forskere ikke passet godt nok på. For det første blir Jón Eiríkssons biografi ikke lest grundig nok og for det andre blir utsagn som andre har presentert gjengitt uten kritisk omtanke, selv om det mangler henvisninger til kilder. Slike metodologiske og kildekritiske tabber forekommer riktignok i all historisk forskning, hvor mangel på oppmerksomhet eller tidsbrist forårsaker spredning av feilaktige opplysninger, men her blir det spesielt ille i og med at en mann som riktignok drepte en annen mann blir pålagt enda et drap – som aldri fant sted.

Oppdagelsen

Nå har det skjedd at dommen i Þormóður Torfasons drapsak er identifisert. Æren for det har den danske historiker og forfatter Steffen Hahnemann, som i boken *Tormoder Torfeus på Samsø 1671–1672* sier: ”De kilder, som har været benyttet, er først og fremmest egne afskrifter af Samsø birketings tingbøger om de dramatiske hændelser på herberget i Stavns, de videre sagsbehandlinger ved birketinget og senere ved landstinget i Viborg samt sluttelig ved det kongelige retterting” (Hahnemann 2017: 8). I boken presenteres en god del av tingbokens tekst i en blanding av parafrase og lange ordrette sitater, med Hahnemanns kommentarer inn i mellom (42–48, 131–135). Mye av teksten, derimot, er diktning: ”Derom må vi herefter selv forsøge at gøre rede, så godt vi formår” (48). Det forklares, for eksempel, at en detaljert beskrivelse av seilasen fra Amsterdam og igjen fra Århus er ”næsten fri fantasi” som har det som utgangspunkt at ”emotionelle spændinger, vel i nogen grad af erotisk karakter”, mellom Þormóður, Sisse Andersdatter og Hans Pedersen ”delvis” viser seg i birketingsdommen (8–9). Redningsaksjonen ved Skagen er karakteristisk for metoden, hvor Þormóður tar i mot Sisse ned fra skipet: ”Han følte et kort øjeblik en besættende varme ved at mærke hendes arme omkring sig og hendes krop presset ind mod hans” (19). I Stavns mente Hans å overnatte i samme rom som Sisse og det ifølge Hahnemann ”bar kimen i sig til det drama, som siden skulle udfolde sig” (40).

Den islandske forfatter og filolog Bergsveinn Birgisson har også benyttet seg av tingboken, som han fikk vite om fra Hahnemann: ”fikk jeg nyss om at tingboka ennå fantes i et lokalt arkiv i Samsø, og etter hvert fant jeg fram til originalen” (Bergsveinn Birgisson 2020: 160). Han forklarer metoden og beskriver kilden: ”Transkriberingen av teksten er opprinnelig foretatt av nevnte Hahnemann, denne har blitt nøye kontrollert mot originalen. Originaldokumentet har både store blekkflekker som gjør noen partier uleselige, og er delvis revet der teksten har stått. Brorparten av vitneuttalelsene kan likevel leses” (323). Liksom Hahnemann lar Bergsveinn de islandske og danske reisende treffes i Amsterdam og han har tilsvarende tanker om ”at Torfæus har hatt en affære med unge Sisse” (163). Om det som skjedde natten til 29. november sier han: ”Med utgangspunkt i vitneuttalelsene til de sju reisende kan vi rekonstruere deler av det som skjedde denne natten på gjestehuset på Samsø” (165). Begjær var den drivende kraften og det rekkes her å nevne høydepunktet i fortellingen, hvor Hans Holbek hadde forstått at Þormóður var kommet inn i rommet til Sisse. Han gikk amok og knuste døren, mens Þormóður tok sin kniv: ”Han ser et

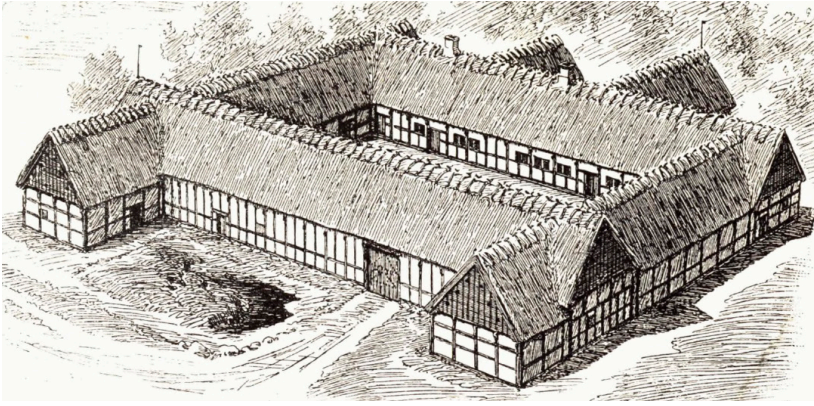

Fig. 3. Bondegård på Stavns fra Reinhold Mejborg, Gamle danske Hjem i det 16., 17. og 18. Aarhundrede. København 1888. (Poulsen 1902: 115.) Korsstuer lå på tværs eller kryss i forhold til hovedbygningene.

blodig ansikt foran seg, deformert av sinne og sjalusi: «Hun er MIN!» kan Torfæus lese ut av de ville øynene. Denne lukta av det skitne håret hans som han ikke kan glemme. Hans Holbeck kommer etter Torfæus, også med kniv i hånden, han viker unna, men er til sist som et dyr som er sperret inne” (169). Den islandske oversettelsen av Bergsveinns bok unnlater det skitne håret – kanskje på grunn av min kommentar i en anmeldelse av den norske utgaven (Bergsveinn Birgisson 2022: 204–205; Már Jónsson 2021b: 309). Ellers er beskrivelsen av forløpet den samme i de to bøker og like fjern fra tingbokens tekst.

Janus Jónsson, Kristian Kålund og Halldór Hermannsson er ansvarlige for å ha spredt ubegrunnede rykter om et ikke-begått drap i 1664 som har forvirret andre forskere – som vistnok burde ha vært mer forsiktige. Det som Steffan Hahnemann og Bergsveinn Birgisson nå har skrevet om drapet i 1671 er enda mer uforsvarlig, ikke minst tatt i betraktning at de hadde den viktigste teksten foran øynene. Det risikeres at deres beskrivelser i fremtiden blir tatt for god fisk der hvor Þormóður eller hans skrifter blir omtalt. Derfor vil jeg her presentere en utredning av saksforløpet som bygger på de originale dokumentene – og de vises også i sin helhet slik at andre kan vurdere mine resultater og eventuelt trekke egne konklusjoner. Det kan da først nevnes at de fysiske omgivelser for drapet – selve scenen – var en anelig bondegård med tre stuer, noe lignende den som vises her på bildet, men sikkert noe mindre. Arkitekten Laurits de Thurah påsto i 1758 at bondegårder på Samsø hadde ”ligesaa god Anseelse som Præstegaarde anden-

steds” og la til en beundrende beskrivelse som kan hjelpe med å visualisere hendelsen 87 år tidligere: ”De have gemenligen 2–3 smukke Stuer i Huset, hvorigennem den Fremmede føres fra en til en anden, indtil han kommer i den øverste; samme Stuer ere smukt panelede og malede og besatte med Boskab af Kister, Stole, Borde, opredte Senge og deslige” (Poulsen 1902: 110–111; jf. Andersen 1981: 262–269).

Forløpet

Samsø birks tingbok for årene 1667–1672 er nå i Rigsarkivet i København og var før i Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm. Þormóður sak er på sidene 256v–262r, 265r–266v og 268v–269r, 270v. Forhørene fant sted onsdag 13. desember 1671, to uker og en dag etter drapet (tekst nr. 1). De ble foranstaltet av Thomas Friis som var Samsøs første birkefogd fra 1661 til 1674 (Poulsen 1902: 82, 167, 183). Hendelsene kan rekonstrueres med forsvarlig sikkerhet i og med at vitnenes fortellinger stemmer godt overens til tross for ulike perspektiver. Drapsmannen selv ble ikke avhørt, kun de syv tilstedeværende – og det ser ut til at de fikk lov å si det de ville; ingen ble presset:

Loftur Jósefsson hadde sovnet i en seng i den store stuen og våknet ved at Þormóður og Hans Holbek kranglet, hvor den sistnevnte brukte ordene ”sachremensche kerl”, mens Þormóður ville få være i fred. Så begynte Hans og Sigurður å slåss og falt ned på Lofturs seng, slik at lakenet og hans skjorte ble blodige. Det neste han fikk med seg var at Hans kom ut av korsstuen (alltid skrevet ”korstuen”) og sa at han var blitt stukket (se utgaven her, s. 45).

Torfi Hákonarson hadde sovnet i en lukket seng med to dører mot den store stue og inn i et annet rom. Han våknet og så Þormóður sitte med de to Hanser ved skorstensilden, men sier ikke i hvilket rom den var. Han ba Þormóður legge seg og bemerket ikke noen krangel. Þormóður kom til sengs og ba verten hente et bekket og en kanna øl – og ville at han lukket døren. En halv time senere kom Sigurður med kannen og forlot dem. En liten stund senere hørte Torfi et støt på den indre kammerdøren og noen kom inn i mørket. Det viste seg å være Sigurður som nå truet Þormóður og Torfi med døden. Þormóður våknet og åpnet døren mot den store stuen, sto opp og ropte at de ville myrde ham. Han løp inn i korsstuen hvor Sisse lå og ville ha sine klær for å forlate huset. Vertinnen forsøkte å overtale ham til ikke å gjøre det og heller gå til sengs igjen. I det samme hørte Torfi at Sigurður

og Hans var begynt å slåss i den store stuen og litt senere viste Þormóður seg ved sengen sammen med Hans, som tok ham i skuldrene og sa at "du sacramentes kerl" skulle gå til sengs. Þormóður gikk inn i korsstuen igjen og Hans etter ham – og så ropte han "Ajj." Torfi tok da på seg klærne, og mens han gjorde det kom Hans ut av korsstuen, stukket av Þormóður (se her s. 46).

Sigurður Ásgeirsson sa bare at han hadde brakt en kanne øl til Þormóður. Etter det satte han seg på en benk i den store stuen. Hans Holbek ville ha ham til sengs, men han turde ikke av frykt for Þormóður. Da slo Hans ham og han falt over Lofturs seng, hvorpå han ba Hans om å få være i fred. Til slutt la han seg i sengen til Þormóður og Torfi som da hadde stått opp. Han våknet igjen da Hans ropte til Hans Jørgensen at han var blitt stukket (s. 47).

Det eneste Hans Jørgensen hadde å bidra med var at han satt ved ilden i den vestre stuen sammen med verten da Hans Holbek kom ut av korsstuen og sa at Þormóður hadde stukket ham (s. 47).

Sisse Andersdatter hadde sovnet i sin seng i korsstuen da Hans kom inn til henne med lys, så hun våknet. Hun spurte hva slags oppstyr der var i stuen og Hans gikk for å se. Hun hørte at Þormóður påsto at Hans ville drepe ham, og denne svarte at det skulle aldri skje, men han sa også at om ikke Sigurður gikk for å legge seg skulle han få en ørefik. Þormóður kom så inn i korsstuen hvor Sisse var og ropte til vertinnen at han ville ha sine klær for å gå ut, siden de skulle drepe ham. Det ville vertinnen ikke, men Þormóður gjentok kravet og hun hentet klærne. Þormóður forlot korsstuen og gikk til den store stuen, hvor Hans igjen ba ham gå til sengs. Þormóður svarte at han skulle gjøre det, men kom likevel inn i korsstuen igjen. Hans fulgte etter ham og insisterte på at han skulle legge seg. Þormóður spurte om han ville drepe ham og stakk ham med sin kårde. Da ropte Hans og Sisse visste ikke mer (s. 47–48).

Verten Christen Pedersen satt i den vestre stuen da han hørte bråk i den store stuen, hvor han så Hans og Sigurður ligge i Lofturs seng. Han ba dem holde seg i ro og de sluttet å slåss. Loftur ønsket å ligge på benken, siden sengetøyet var blodig, men Christen ordnet det og han ble liggende. Christen gikk da til den vestre stuen igjen og det neste han hørte var at Hans ba ham hente bartskjæren (s. 48).

Vertinnen Johanne Jørgensdatter hadde fulgt bedre med og hennes vidnesbyrd er det mest utførlige. Ved ankomsten hadde det vært god enighet blant reisefellene. Da Þormóður gikk til sengs befant Sigurður seg i den store stuen og Hans Jørgensen satt i den andre stuen med hennes mann. Rundt midnatt sprang Þormóður i undertøyet ut av sengedøren i den store

stuen og ropte at han ikke ville myrdes. Samtidig kom Sigurður gjennom en dør fra en gang på den andre side av døren bak sengen, og rev Þormóður i håret. Þormóður hverken slo ham eller skjelte ham ut. Hans Pedersen kom til Þormóður – han også i undertøyet – og ville vite hva som foregikk. Þormóður svarte at de ville drepe ham, og både Johanne og Hans ba ham gå til sengs. Þormóður krevde å få klærne sine og ville gå ut. Hans forhindret ham og da Þormóður insisterte svarte han på tysk, tok ham i skuldrene og brukte ordene ”sacramensh kierl”. Samtidig angrep Sigurður Þormóður, som ikke slo tilbake og ba om å få være i fred. Þormóður løp så inn i korsstuen hvor Sisse lå. Johanne ba henne stå opp av sengen og la ham sove der, men hun nektet. Johanne hentet da Þormóðurs klær, som han tok på seg og hentet selv sine bukser som var under puten i hans og Torfis seng. Så gikk han til korsstuen igjen og ville være der alene. Det gikk Johanne med på – men nevner ikke Sisse – og lukket døren. Sigurður og Hans var da begynt å slåss i den store stuen, og Hans fikk blodige sår i pannen. Han gikk etter Þormóður til korsstuen, selv om Johanne forsøkte å forhindre det, og var sint. Þormóður ropte at Hans ville drepe ham og stakk ham ved døren. Hans kunne da ha gått ut, siden Þormóður løp fra ham, men han gikk etter ham og ville ikke slippe ham. Johanne gikk ut av rommet og Hans ba hennes mann hente bartskjeren, noe han straks gjorde. Dagen etter fant hennes datter to kniver bak sengen hvor Þormóður og Torfi skulle sove. Þormóður hadde i løpet av natten mistet sitt krusifiks og det ble funnet i korsstuen. Klærne hans var revet og Johanne var overbevist om at Þormóður kun hadde søkt fred, og at ingenting ville ha skjedd om han hadde fått det (s. 48–49).

Dette kan sammenfattes i følgende kronologiske oversikt, hvor de relevante vitners navn er i parentes:

1. Ankomst og alt er bra (Johanne).
2. Þormóður og de to Hanser konverserer ved skorstensilden i den vestre stuen. Verten var der også og Sigurður var våken (Torfi, Hans Jørgensen, Christen, Johanne). Loftur, Torfi og Sisse hadde gått til sengs (Loftur, Torfi, Sisse).
3. Torfi våkner og ber Þormóður gå til sengs i et sideværelse til den store stuen. Þormóður ber verten om bekken og øl (Torfi, Johanne).
4. Verten bringer bekkenet og Sigurður kommer litt senere med en kanne øl til Þormóður (Torfi, Sigurður).
5. Sigurður truer Þormóður og Torfi i sengen (Torfi). Han kommer tilbake til den store stuen fra gangen som ledet til sengekammerets bakdør (Johanne).

6. Þormóður springer i undertøyet ut av sengen til den store stuen og Sigurður river ham i håret (Torfi, Johanne).
7. Hans Holbek kommer inn i korsstuen. Sisse våkner og spør hva som foregår. Han vet ingenting og går i undertøyet til den store stuen. Hans og vertinnen ber Þormóður gå til sengs (Sisse, Johanne).
8. Þormóður ber om klærne sine og vil forlate huset for å klage over forfølgelsen. Det vil ikke Johanne og Hans, som tar ham i skulderen med ordene ”sacremensch kerl”. Sigurður fortsetter å angripe Þormóður som ikke slår igjen (Torfi, Johanne).
9. Þormóður går inn i korsstuen, hvor Sisse ligger. Vertinnen ber henne forlate rommet men hun nekter. Þormóður fortsetter å kreve sine klær for å gå ut (Sisse, Johanne).
10. Sigurður og Hans Holbek slåss i den store stuen med blodige konsekvenser for Hans. De faller over Lofturs seng (Loftur, Torfi, Sigurður, Christen).
11. Þormóður får klærne og henter buksene fra sin egen seng. I den store stuen fortsetter Hans å ville tvinge ham til sengs (Torfi, Sisse, Johanne).
12. Þormóður flykter inn i korsstuen igjen og døren blir låst. Ifølge Sisse var hun der fremdeles, men vertinnen nevner henne ikke (Sisse, Johanne).
13. Hans går etter Þormóður og blir knivstukket – ifølge Sisse med vilje, men ifølge vertinnen i selvforsvar (Sisse, Johanne).
14. Hans roper at han er blitt stukket, ber Christen Pedersen om å hente lege og dør (Loftur, Torfi, Hans Jørgensen, Sisse, Johanne).

Sigurður kan ha vært sterkt beruset – han truer sine venner, krangler med en reisefelle og sovner i andres seng. Þormóður fryktet hans trusler, men tok ikke igjen når han ble revet i håret og antastet på annen måte. Hans Holbek hadde installert seg i korsstuen med Sisse og var på vei til henne, men snudde for å se hva som foregikk i den store stue. Han ble sint på Þormóður og begynte å slåss med Sigurður – begge nektet å legge seg! Det er mest sannsynlig at de fire islandske og de tre danske reisende først møttes på båten som skulle fra Århus til Samsø. De tilbragte to døgn til sjøs uten mat, og om Þormóður på et tidspunkt kalte Sisse en hore (se her s. 50) var det vel fordi hun var sammen med en eldre mann, men ikke at han selv hadde noen hensikter med henne. Det er ikke nødvendig å henfalle til erotiske fantasier for å forklare oppstyret på Stavns etter at Þormóður med sine 300 riksdaler i lommen ble grepet av panikk da Sigurður truet ham med døden.

Da Hans Holbek så begynte å skjelle ham ut ble frykten enda mer intens. Korsstuen var kanskje det eneste rommet i huset hvor Þormóður kunne føle seg sikker, siden han ikke fikk komme seg ut i vintermørket. Kården var etter hans mening det eneste forsvar.

Saken kom for retten igjen 17. januar 1672. De fire menn som hadde undersøkt liket forklarte at Hans hadde fått tre sår – det ene over det venstre øyet og de to andre i mageregionen: ”det ene i hans venstre røre [lyske] og det andet lidt offuen for” (se her s. 52). Thomas Friis spurte om ikke Þormóður burde dømmes til døden etter kong Christian IIIIs forordning av 1537 som ga klar beskjed om dødsstraff for overlagt mord (Netterstrøm 2017: 461, 463). Også Christian IVs Recess av 1643 nevnes, som riktignok ikke sier noe om den dømtes eiendeler men bare at folk i tilfelle av ”manddrab” var ”forpliktet manddraberen at hindre, at hand ei bortkommer” (Secher 1887–1918, V: 291). Den 24. januar ble Sigurður Ásgeirssons rolle i begivenhetene diskutert, men dessverre er en stor del av bladet avrevet akkurat der. En uke senere beskrev bartskjær Zacharias Hop de tre sårene og konkluderte med at det som var ”nest nafflen, var hans banesaar” (her s. 53). Neste rettsmøte ble satt til 14. februar, men da slutter tingboken og en del sider mangler (se kildebeskrivelse, s. 42).

Den 14. februar er dødsdommen over Þormóður trolig blitt avsagt. Ordlyden må ha lignet en tidligere birketingsdom fra 25. august 1669, hvor Sidsel Jensdatter fra Nordby var anklaget for å ha drept sitt nyfødte barn (RA. Samsø birk. Tingbog 1667–1672, 148r, 149v). Ifølge Recessen 1643, sies det, innebar det at hun skulle ”lide och undgielde saasom en anden morderske paa hendes hals och hendis hoffuet at settis paa en stage, andre deslige letsindige mennisker til skrek och affskye” (150r). I selve dommen står det så at hun burde ”straffis paa sin hals som en morder”, med mindre den kristne øvrighet besluttet å benåde henne, det vil si kongen. Det gikk hennes brødre og svogere gjerne med på (152r). En anklage mot Maj Knudsdatter sommeren 1670 om ”trolldoms konst” mot et barn kunne ha gitt samme resultat, men det ble ikke noe av (185v–186v). Når Árni Magnússon så sier at Þormóður anket dommen til landstinget selv kan det godt tenkes at han straks tok initiativet, men regelen var uansett – som i Sidsels Jensdatters tilfelle – at lokale dødsdommer automatisk gikk opp i systemet til landstinget og eventuelt til kongen. Ved midten av 1600-tallet behandlet Viborg landsting i gjennomsnitt ni drapsaker i året (Netterstrøm 2017: 465).

Den 24. april var landstinget for så vidt ikke uenig i dødsdommen over Þormóður, men den fant formildende omstendigheter i retning av selv-

forsvar (tekst nr. 2). Desuten viste papirer som hadde vært i Hans Holbeks besittelse at han hadde bedrevet magi, så han var da vel en noe suspekt type (se s. 54). Landstinget ba derfor kongen om å ta den endelige avgjørelsen. En uke senere, den 3. mai, skrev Þormóður et bønneskrift til kongen og argumenterte for frifinnelse (tekst nr. 3). Han forteller at de reisende hadde vært to dager til sjøs uten mat og vann, men "gich saa strax om afftenen til sengs" (se s. 55). Ut på natten kom Sigurður Ásgeirsson til sengen hvor Þormóður lå sammen med Torfi Hákonarson og sa at han kunne myrde dem. Þormóður hoppet ut av sengen og ropte. Sigurður tok ham i håret og Þormóður rev seg løs. Da kom Hans Holbek ut av sitt sengekammer, ville vite hva som foregikk og ba Þormóður gå legge seg. Han gjorde det, men Sigurður angrep ham igjen, og da Þormóður var ute av sengen for annen gang skjelte Hans ham ut og grep ham i skuldrene så nattøyen og skjorten revnet. Da flyktet Þormóður til et annet rom og ba vertinnen om å få være der. Hun gikk med på det og lukket døren. Þormóður forklarer drapet slik at han hadde lagt sin kårde på et bord og trodde han var i sikkerhet, men hørte da "stor bulder" ved døren og noen trengte vertinnen fra den og ville inn. Han tok kården og snudde seg mot døren, slik at da Hans kom inn i rommet ble han stukket. Dette gjorde Þormóður i nødværge, påstår han, av frykt for selv å bli drept. Som et ytterligere argument for at det hadde vært planen nevner han de to kniver som ble funnet dagen etter ved hans seng (s. 55).

Þormóður har sannsynligvis gitt brevet til Jørgen Bjelke som befant seg på Samsø i disse dager; den 2. mai autoriserte han en ny tingbok (se her s. 42). Noe av det Bjelke skrev i sin erklæring om saken, da han 3. juni var kommet hjem, må bero på en personlig samtale, ikke minst det som refereres av Þormóðurs spørsmål til vertinnen om det hvorfor hun gikk ut og inn av rommet, som ikke nevnes i tingboken (tekst nr. 4). Det er bemerkelsesverdige at Þormóður i bønnebrevet ikke sa et ord om de oppgaver han i årene før hadde utført for kongemakten, og det ble aldri gjort i benådningssprosessen, selvom det er utenkelig at noen av dem som hadde med saken å gjøre ikke visste hvem han var. Þormóður blir i alle instanser presentert som en hvilken som helst og absolutt ukjent islending som hadde drept en mann.

Selve benådningen kan knyttes til det system av "patronvirksomhed eller patronage" som gjennomsyret det dansk-norske statsapparat og innebar "personlige bånd mellem en klient og en patron med evne og vilje til at varetage vedkommendes interesser" (Danneskiold-Samsøe 2005: 171; jf. 173–175, 183–184). Þormóður hadde vært godt kjent med kong Fredrik III som døde 9. februar 1670. Han må i sin tid ha møtt den ti år yngre prins Christian, som nettopp 7. juni 1671 ble salvet konge (Olden-Jørgen-

sen 1997: 245). Det framgår at kongens befaling til høyesterett av 9. august 1672 ble foranstaltet av Peter Griffenfeld, som hadde vært kongelig bibliotekar den tiden Þormóður arbeidet som oversetter. En av dommerne i høyesterett var Henrik Bjelke (1615–1683), Jørgens bror og stiftamtmann over Island. Sommeren 1662 hadde Þormóður reist sammen med ham til Island, og den 31. juli 1662 – om bord på ”Kongelig Majestetets skib den Sorte Bjørn i Bessestæd havn” – ga Bjelke ut et brev hvor han forklarte ”at nærverende Thormod Torvesen er befalet af hans Kongelig Majestet [...] at opsøge her i landet hvad rariteter, curiositeter og andet, som her kunde findes”. Sysselmenn og andre skulle skaffe ham ”fri heste og geleiding, saa hand udi sine erender at forrette uopholdet kand komme frem og tilbage” (AM 219 8vo, 28r–29r). Kun ni år var gått siden dette skjedde.

Kong Christian V besluttet den 9. august 1672 at høyesterett skulle diskutere saken (tekst 5) og det ble gjort lørdag 21. september 1672 (tekst 6). Det viser seg at den dagen og to dager i forveien deltok Jørgen Bjelke i høyesteretts arbeid, så han må ha informert broren og andre dommere om Þormóðurs forklaringer (RA. Højesteret. Domprotokol 1672, 1122v, 1141v, 1149r, 1166v, 1205r, 1223r, 1243v, 1279r). Videre diskusjon foregikk den 12. november og kongen fikk tilsendt en innstilling (tekster 7 og 8). Jørgen Fogh, borgermester i København, ville bekrefte dødsdommen. Etter ham var Henrik Bjelke den strengeste og mente at Þormóður burde betale 500 rd. til kvæsthuset, et sykehus for invalide soldater. Beløbet ble derimot kun 100 rd. i tråd med det kansler Peder Reetz hadde foreslått; kongens resolusjon er datert 22. november (tekst 9). Den 3. desember var Þormóður ankommet til København og betalte bot til Helligåndskirken (Jón Eiríksson 1787: 138; 2009: 85–86). Han oppholdt seg i byen om vinteren og offentlig skriftemål fant sted i Christianshavns kirke den 3. oktober 1673 – Árni Magnússon får de siste ord: ”Reiste saa siden hjem ad Norge, og levede saa uden bestilling indtil 1682” (AM 219 8vo, 73r). Þormóður Torfason døde på Stangeland den 31. januar 1719, 82 år gammel.

Tekster

Her blir birketingsdommen framlagt i sin helhet sammen med de dokumenter som Jón Eiríksson i sin tid fant i danske arkiver. Kun ett av dem er ikke blitt gjenfunnet. Utgaven er så godt som bokstavrett i den forstand at dokumentenes ortografi blir fulgt i den grad det kan anses å være forsvarlig

med hensyn til leserens forståelse av teksten. Interpunksjonen er noe regulert av samme grunn. Det samme gjorde faktisk Jón Eiríksson i 1787, og hans bearbeidelse – om enn ikke helt konsekvent – brukes her som forbilde for tekster 2–9. Unntak blir gjort med store bokstaver i substantiv, der dokumentene er nokså vaklende. Navn på måneder får også liten bokstav her, både på latin og dansk. En noe mer systematisk samordning ble nødvendig for selve tingboken, som har diverse ortografiske uregelmessigheter. Noen av disse blir beholdt, sånn som "hand" og "han", "dend" og "den", "at" og "att", "er" og "ehr" eller "ehre", "spurde" og "spurte", "svarde" og "svarte", "deris" og "derris", og så videre. Ordformer som "vinder" for "vitner" og "vinde" for "vitne" blir respektert. Enkle vs. dobbelte vokaler blir derimot koordinert i henhold til moderne bruk når de blir skrevet på to forskjellige måter: "bade" blir da "baade" og "nar" blir "naar"; "stae" blir "staae", "la" blir "laa" og "vagen" blir "vaagen", "angaende" blir "angaaende". Det samme gjelder konsonanter, slik at "eggen" blir "egen" og "sigge" blir "sige", mens "bege" blir "begge" og "vegen" blir "veggen", samtidig som "slipe" blir "slippe", "side" blir "sidde" og "same" blir "samme" – ikke minst blir "viste" som preteritum af verbet "å vite" til "visste". Andre instanser av modernisering af ortografi er at bokstaven "ø" benyttes her og ikke "o" som var det vanlige tegn for den lyden på 1600-tallet. Tegnet "sh" blir her satt som "sch", for eksempel i "schulle" og "schriftelige" (se Knut Johannessen 2007: 210, 212). Bokstavene "u" og "v" er blitt justert etter nutidens bruk – og om det enn kan virke tilfeldig, blir "jeg" anvendt og ikke "ieg", selv om det er den vanligste formen, men derimot brukes "i" for preposisjonen "i" og ikke "j" som forekommer oftere i tingboken. Pronomenene "I" og "Eder" får stor forbokstav. Stedsnavn og personnavn er transkribert bokstavrett.

Anførselstegn blir lagt til i tingbokens forhørsprotokoll når vitner refererer samtaler, men ikke når skriveren av og til skifter perspektiv og refererer deres utsagn i første person. Der skriveren noen få ganger retter egne feil eller forandrer rækkefølgen av ord, blir kun den endelige versjonen vist, med noen få unntak. Tingboken er delvis skadet, særlig mot slutten, og lakuner vises med [ ], men noen få ord som mangler der og i andre dokumenter, settes innenfor < >. Kildene er som følger:

1. Birketingets prosess utgis etter en staselig bok i folio-format: RA. Samsø Birk. Tingbog 1667–1672, 256v–270v (bilder 250–264). Onsdag 13. desember 1671 ble først de menn tilkalt som skulle delta på tinget sammen med fogden – en beseilingsmann (skriver) og åtte domsmenn. Så ble to menn dømt til å betale sin gjeld eller straffes

(256v–257r). Etter forhørene i drapsaken (257r–262r) kommer to påfølgende ting 20. desember og 10. januar 1672 (262r–265r), hvor andre rettsaker ble behandlet. Den 17. januar ble Þormóðurs sak tatt opp på nytt (265r–266v) og igjen 24. januar (268v–269r), men til slutt en uke senere – må man anta selvom datoen ikke er synlig (270v). En annen sak får de nederste fem linjer av bokens siste side og så mangler perioden februar til april 1672, slik at resten av denne prosessen og selve dommen er tapt. Det siste bevarte legget er 12 blad (259r–270v) og sannsynligvis er to senere legg på tilsammen 24 blad forsvunnet. Blad 269 og 270 er delvis borte og blad 266–268 har hull. I transkripsjonen av teksten på 269r blir linjeskiftet beholdt (se s. 52–53). Det ser ut til at et rundt objekt, enten vått eller varmt på bunnen, muligvis flaske eller glass, er blitt plassert på siste side. Virkningen av dette uhellet kan skjelnes bakover til blad 231, men for det meste er flekkene svake og skriften synlig (se fig. 4–5). Påfølgende tingbok, for årene 1672–1682, er i samme format og ble autorisert av Jørgen Bjelke på Søllemarkgård på Samsø 2. mai 1672; det første tinget fant sted 18. mai: RA. Samsø Birk. Tingbog 1672–1681, 1r–1v; se. Den boken er 339 blad og noe mangler bakerst.

2. Viborg landstings dom av 24. april 1672. Jón Eiríksson ga den ut etter ”en gammel Copie i det Danske Canc. Archiv” (1787: 129–131; 2009: 80–81). Den blir også brukt her og ligger med dokumentene nr. 3 og 4 i RA. Danske Cancelli C9, 28. Koncepter og indlæg til Sjællandske Tegnelse, nr. 251–500: Mars–August 1672, nr. 469. På baksiden står: ”Affsigt aff Wiborrig landstings domb offuer Thormod Torfuesen.” Viborg landstings dombøker for årene 1667–1718 er ikke bevart; se <https://kilderne.dk/arkivserier/viborg-landsting-dombog/>.
3. Þormóður Torfasons supplikk til kong Christian V skrevet på Samsø den 1. mai 1672. Jón Eiríksson refererer dokumentet – ”som endnu er bevaret i det Danske Cancellie-Archiv” – i to deler innen anførselstegn, selvom det delvis er en parafraze (1787: 127–129, 131–132; 2009: 79–80, 82). Brevet er en kopi med samtidig påtegning, opp ned, nederst på første side, angående kongens beslutning å henvise saken til høyesterett: ”Til 72. Tormod Torfvesen anlangende it dødsdrag. Missive til høyeste rettis bisiddere at erklere sig derom d. 9. Aug.” En arkivar har senere skrevet: ”Nr. 469. Sjæll. Missiver. 9. August 1672.” Brevet er bilag til Sjællandske Tegnelse, nr. 469 (se nr. 2).
4. Jørgen Bjelkes erklæring 3. juni 1672 i Mærlose på Sjælland følger rett etter Þormóðurs supplikk (nr. 3). Jón Eiríksson ga den ut etter samme

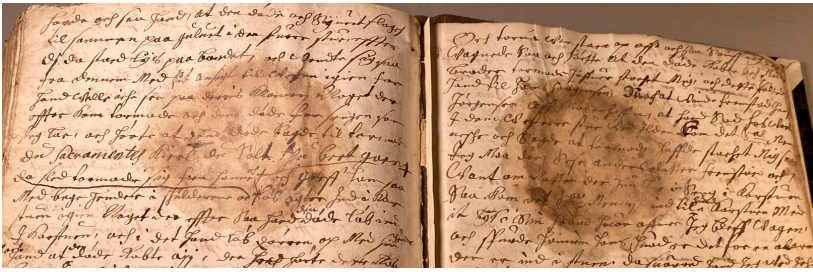

Fig. 4. Skade etter et rundt objekt; her bl. 258v–259r. (Rigsarkivet, København.)
Foto: Már Jónsson.

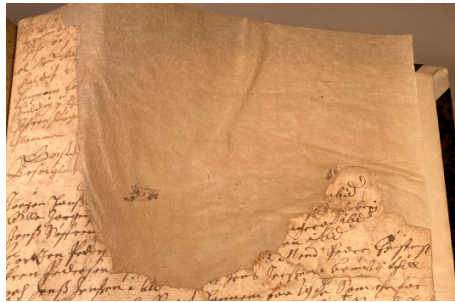

Fig. 5. Blad 269 hvor en stor del av teksten er borte. (Rigsarkivet, København.)
Foto: Már Jónsson.

dokument og kalte det ”en Gienpart i det Danske Cancellies Archiv” (1787: 133–134; 2009: 82–83).

5. Kong Christian Vs befaling til høyesterett den 9. august 1672 er utgitt etter RA. Danske Kancelli C8E. Sjællandske Tegnelse 1672–1674, 174v–175r (nr. 469). Et likelydende utkast ligger med dokumentene omtalt her under nr. 2; se <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=19977002#268448,50767569>. Der tilføyes nedenfor datoen: ”Geheime Raads hr. Peter Griffenfelds ordre.” På baksiden gjentas det at saken sendes til høyesterett: ”469. M. Siel. Høyeste rettes bisiddere at erklere sig anlangende en drabsag som Tormoed Torfuesen skal hafue begaaet och til nødverge vil henføre. Hafn. d. 9. Aug. 72.” Dette bekreftet kongen med en stor ”R”. Jón Eiríksson henviser til ”Sjællandske Tegnelse for samme Aar i det Danske Canc. Archiv” og referer kun beslutningen: ”de skulde foretage og undersøge Sagen; dog at de ikke skulde fælde egentlig Døm deri, men allene give en Erklæring og Betænkning om dens rette Beskaffenhed; den endelige Afsigt forbeholdt hans Majestæt sig selv allene” (1787: 134; 2009: 83).

6. Høyesteretts votering den 21. september 1672 er utgitt etter RA. Høyesteret. Voteringsprotokol 1672 A, 187r, 189v–190r, og RA. Høyesteret. Voteringsprotokol 1672 B, 163v, 172r–172v. Saken forekommer ikke i rettens domprotokoll og dette års siste dom fant sted 9. november: RA. Høyesteret. Domprotokol 1672, 1148v–1279r.
7. Høyesteretts votering den 12. november 1672 er utgitt etter samme kilder som dokument nr. 6. Jón Eiríksson gjenga begge beslutninger i en parafrase av ”H.R. Protocollo Votorum 1672” og synes å ha benyttet det som her kalles A, når han sier: ”Cantzler Reetz, som voterede først, var af den Tanke, at Tørfesen skulde staae aabenbare Skrifte, og give til de Fattige 100 Rdlr. Det bifaldt de fleeste; allene med den Forandring, at Vinding fremmede, foruden det aabenbare Skriftemaal, paa Straf paa hans Formue, uden at nævne nogen Sum; og Rigets Admiral Bielke, den Tiid Befalingsmand over Island, vilde have ham tilfunden at give 500 Rdlr. til Qvæsthuesets Beste. Jørgen Fogh var den eeneste der voterede paa hans Liv” (1787: 135; 2009: 83–84).
8. Høyesterett til kong Christian V den 12. november 1672. Jón Eiríksson utga brevet etter ”Original i det Danske Canc. Archiv” (1787: 135–136; 2009: 84–85). Dokumentet er ikke funnet blant Kanselliets arkivalier; se <https://www.sa.dk/daisy/ng?id=638>. Jóns utgave blir derfor brukt her. De 300 riksdaler som blir nevnt må antas å være trykkfeil for 500, ettersom det tallet forekommer i voteringsprotokollen. Her blir dommernes fornavn tilføyd hvor kun forbokstaven står hos Jón – alle var kjente personer og kan spores i biografiske oppslagsverk.
9. Kongelig resolusjon den 22. november 1672. Jón Eiríksson utga den etter ”en Original-Copie tagen deraf ved Magnus Cuhman, Notarius Publ. i Kh. Brevet selv er dat. Khauns Slot 22 Nov. og parapheret af Griffenfeld” (1787: 137–138; 2009: 85). Jón forklarer ikke hvor dokumentet befinner seg og det er ikke blitt identifisert. Den eldste notarialprotokollen for København begynner i 1677; se <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=17032749#134434,20967647>. Det kan tenkes at Jón brukte en kopi blant Árni Magnússons notater i AM 219 8vo, 67r–69r, som blir benyttet her. Tittelen tas fra Sjællandske registre, hvor resolusjonen har feil dato, nemlig 22. oktober. I den boken mangler det alle formaliteter slik at teksten går fra ”Giøre alle vitterligt” til ”Forbiudendis”: RA. Danske Kancelli C6D. Sjællandske Registre 1670–1672, 745r–v (nr. 329).

1. Birketingets behandling av saken

Samsø 13. desember 1671

[256v] Onsdagen dend 13. december anno 1671. Beseiglingsmand Hans Nielsen i Pellemark. De otte mend ehr

Mortten Jørgensen i Pellemark	Rasmus Pedersen ibid
Peder Pedersen ibid	Jørgen Søffrensen i Tranbjerg
Hans Ollesen ibid	Søffren Vellofsen i Permelille
Jens Jensen Brundby ibid	Jens Jensen i Ørby

[257r] Thommis Friis med kaldsmend Peder Kiempe och Peder Rasmussen i Onsbjerg hiemlet effter Recesen at haffue hid i rette kaldit her Loffter Josepsen prest aff Island, Thorffue Hogensen boendes till Horn i Holland, Syvert Asgertsen en schollesperson aff Island, Hans Jørgensen aff Kiøbenhaffn, ung Sesse Andersdatter aff Kiøbenhaffn, all loserende [257v] udi Staffens til Christen Pedersens for derris sandhed ved æd at afflegge, alt hvis dennem er bevisst angaaende det drab som udi bemeldte Staffins aff Tormoder Torffuesen er beganget paa affgangen Hans Pedersen Holbech kaldit om natten i mellem den 28. och 29. november nest forleden. Och forbemeldte Tormoder Torffuesen och varsel giffuet samme vinder at paahørre och om hand noget der i mod vil svarre.

Daa at vinde fremstoed her Loffter Josepsen at hand hørde effter han var til sengs at den døde, naffnlig Hans Pedersen, sagde til Tormoder Torffuesen: "Du sachremensche kerl du solt zu beht gaen." Hvor til Tormodr svarte: "Det er meget jeg maa iche vere i fred." Hørtte saa intet videre om dem, før end den døde och Syvert der kom i klameri sammen i den stoere stue, tomlet saa vit om at de falt offuer ham i sengen som hand laae, saa lagenet sambt hans schiortte bleff blodig. Men hvem aff dem der bløde visste hand iche. Den tid de schelles ad ved sengen sagde Syvert til den død bleff: "Min far hvi slor de mig?" Och noget der effter kom den som død bleff ned aff korstuen och sagde: "Jeg er ilde stuchen." Men sagde iche aff hvem. Videre visste hand iche i dend sag."

Fremstoed Torffue Hogensen at vant at hand om natten i mellem forbemeldte 28. och 29. november, som hand var gaaen til seng och souff lit, och i det han bleff vagt aff sin søffn, saa hand Tormoder, dend døde och Hans Jørgensen sidde for schorstensilden. [258r] Sagde saa til Tormodr: "Vil I lyde mig nogit saa kommer til sengs." Dog hand hørde ingen klameri i mellem dem. Bemeldte Tormoder lyde hannem ad, gich i seng til ham och lagde sig at soffue. I det samme bad hand Christen Pedersen at ville bringe

hannem it bechen for sengen. Da hand haffde bragt ham bechenet bad hand schulle fly ham en kande øl til sengen, och naar han det haffde giort at hand ville luche dørren, hvilchet hand och gjorde. En halff time der effter kom Syvert, bragte hannem dend begierte kande øl og drach hannem til paa sengen, hvilchen kande øl hand anammit aff hannem och bad ham gaa bort. En liiden stund der effter hørte hand et støed komb paa dend agter kammerdøren² effter som de laa i en lugt seng. Saa hørde hand der kom en person ind, och gich hell sagte i mørche. Kom saa til sengen och stach sine hender nedden under hans kne och dyne i halmen. Der hand det fornam greff hand hannem offuer hans høire haand och spurde hannem: "Hvad vil I her gjør?" Da svarred den samme hannem paa islandsk: "Der som jeg nu ville kunde jeg mørre eder begge toe." Och da hørde først paa sproget och tallen at det var Syvert Aschersen. I det samme bleff Tormodr vaagen och luchte den anden sengedør op ind til den stoere stue, och stig op aff sengen i sin underkler, och sagde: "De vill myrde mig." Løb saa ind i korstuen, hvor Sisse laa i en seng, och da hørde hand at Tormodr sagde ind i korstuen, at hand ville haffue sine kleder ti hand ville gaa ud och klage offuer den ulyche de ville gjørre hannem dermed. Da bad vertinden hannem med gode ord at hand ville gaa til sengs igien. Hørte saa iche denne viderre til Tormodr.

Mens i det samme [258v] hørde och saa hand, at den døde och Syvert sloges til sammen paa gulvet i den stoere stue, effter di da stoed lys paa bordet, och vendte sig saa fra dennem med sit ansigt til veggen igien for hand ville iche see paa derris klameri. Noget der effter kom Tormodr och den døde for sengen som jeg laae, och hørte at dend døde sagde til Tormod: "Du sacramentes kierl du solt thu beet gaen"; och greff ham saa med begge hender i schuldrene. Da sled Tormodr sig fra hannem och løb agter ind³ i korstuen igien. Noget der effter saa hand den døde løb ind i korstuen, och i det hand løb dørren op med sin haand hørte hand at den døde robte "Ajj". Der jeg⁴ hørte dette rob klede jeg mig strax i min kleder. Imidlertid jeg iførde mig⁵ kom dend døde løbendis ud aff korstuen och satte sig paa forschalmelen ved schorstenen. Daa gich jeg til hannem och spurttte ham: "Hvad schader Eder?" "Ou, Tormoder haffuer stuchet mig ilde." Hvor effter hand iche leffde om en stundlig tid eller toe.

Noch frembstoed Syvert och bekiende at hand bar den kande øl ind til

² *kammerdøren*: først skrevet *sengedøren*

³ *och greff ham [...] och løb agter ind*: først skrevet *Da sled Tormodr sig fra hannem och greff ham saa med begge hender i schuldrene och løb agter ind*

⁴ *jeg*: først skrevet *han*

⁵ *jeg iførde mig*: først skrevet *han sig iførde*

Tormoder som bleff begieret och gich saa ud fra ham i hans seng igien, och gich saa ud i storstuen och satte mig paa benchen, hvor da den døde kom til mig och vil haffue mig til sengs, och det vilde jeg⁶ iche, fordi jeg var red for Tormoder der hand stoed op aff sengen. Saa slog den døde mig der och falt om paa sengen som presten i laae. Daa bad jeg den døde faa vere til freds, och der med schillest vi ad och saa gich jeg til sengs och lagde mig⁷ i den seng som Tormoder [259r] och Torve var staaen op aff och saa souff jeg. Vaagnede saa och hørte at den døde rogte: "Ach min broder Tormodr haffuer stuchet mig." Och dette talled hand til Hans Jørgensen.

Noch at vinde fremstoed Hans Jørgensen aff Kiøbenhaffn, at hand sad hos verten i den vesterre stue ved ilden. Kom det salig mennesche och sagde at Tormodr haffde "stuchet mig saa jeg maa døe".

Sesse Andersdatter fremstoed och vant, om natten der hun laae i en seng i korstuen saa kom det salig mennische ind til hinde i korstuen med it lys i sin haand, hvor offuer jeg bleff vaagen och spurde hannem: "Hans, hvad er det for en alarm der er ind i stuen?" Da svarred hand: "Jeg ved iche meget der aff, jeg vil gaa der ind." Och som hand gich ind i stuen hørte jeg at Tormodr sagde: "Hans min kære broder her vil de formyre mig." Saa svarred den døde: "Det schal Gud forbyde saa lenge jeg er her." Ydermeere sagde den døde: "Gaar Syvert iche hen at legge sig da schal jeg giffue ham it paar ørefigen." Der disse ord var sagt kom Tormoder ind i korstuen som jeg laae och rogte paa kvinden i huset: "Min hierte moer, giff mig mine kleder, jeg vil gaa ud, de ville formørre mig." Saa svared konen: "Min ven bliffuer inde i afften, I er fremmed och ved iche hvor I schal gaa." Saa svartte Tormodr hende igien: "Jeg vil haffue min kleer, jeg vil endelig gaa ud." Saa flyde hun ham sin kleer, saa gich hand ind at den stoere stue igien ochsaa. [259v] Da sagde Hans Pedersen:⁸ "Vel min herre, ville I lyde os ad i afften och gaa til seng?" "Hvad siger I", sagde Tormodr til den døde,⁹ "har du behoff at bede mig gaa i seng? Jeg ved vel jeg schal gaa i seng." Hvor til dend døde svarred: "Vel min herre saa raader I selff." Der effter kom Tormoder agter ind i korstuen och stoserrede paa gulvet. Saa kom det salig mennesche ind i korstuen til Tormoder och sagde: "Vel min herre, vil I dog gaa til sengs?" Da svarred Tormodr hannem igien: "Vilt de formyrde mig?" Der med stach Tormodr Hans Pedersen¹⁰ med hans korde som hand haffde i sin haand ved

⁶ jeg: først skrevet *han*

⁷ og lagde mig: her følger overstreket *hos prest*

⁸ Da sagde Hans Pedersen: her mangler noe etter sideskille og dette er konjektur

⁹ den døde: først skrevet *bannem*

¹⁰ Hans Pedersen: først skrevet *den som døe*

sin side. Da robte den døde och sagde: ”Tormodr haffuer stuchet mig at jeg maa dø.” Och visste ei viderre i dend sag at vinde.

Der efter frembstoed Christen Pedersen effter Tormoders begiering och egen tilbydelse,¹¹ och vant at hand sad i den vester stue. Da hørtte jeg at der var nogen alarm, saa gich jeg ind til dem. Daa laa Syvert och den som død bleff offuer prestens seng. Saa spurtte jeg hvor det var med dem, om de ville iche verre til freds. Saa reiste de dem aff sengen igien och der med schelles de ad. Saa bad presten jeg schulle lade hannem ligge paa en bench, saa bad jeg hannem at hand schulle ligge stille. Da sagde han lagenen var blodig, och bad ham vende ham dend. Saa vendte jeg ham dend, saa bleff hand liggendis och der med bleff de to til [260r] freds. Saa gich jeg ind ad den vester stue igien och sat mig ved schorstenen och vilde varme mig før jeg ville gaa til sengs. Saa hørte jeg iche videre end dend som bleff død bad jeg ville hente badschieren till hannem saa ville hand giffue hannem 1 rixdaler, och visste ei videre i dend sag.

Dernest fremstoed hans hustru Johanne Jørgensdatter i lige maade effter Tormoders begiering, och effter afflagde æd vant at dend tid Tormodr Torffuesen och de som varre i følgeschab med hannem kom ind om dagen da var hand med dem alle och de med hin anden, det jeg iche andet fornam, gode venner och haffde ingen uenighed dem i mellem. Siden gich hand til sin seng saa ingen var ope uden Syvert allene. Men Hans Jørgensen var i en anden stue hos min mand at tørre sin kleder. Ungefer ved midnatstide spranch Tormodr i hans blotte underkleder hastig aff sin seng och slog den dør op paa sengen som vender ind ad stuen til, hvilche och til forn der hand laae i sengen var tillugt. Da robte hand, hand iche ville lade sig myrde. I det samme kom Syverdt i giennem den bagdør fra den mørche gang som var paa dend anden side ved de dørre bag sengen och reff Tormod i haarrit. Men Tormod sagde hand iche vil haffue med ham at bestelle och hverchen slog ham eller talde ham ilde til. Der effter kom salig Hans Pedersen i sin underkleder til Tormodr och spurde hvad der var paa ferde. Men Tormod sagde: ”De ville mørre mig.” Daa bad baade jeg och salig Hans Pedersen Tormoder [260v] hand ville gaa til sengs. Mens hand robte paa sin kleder sagde hand: ”Vil gaa ud.” Da spurde jeg hvad hand ville giøre ude, hand var her fremit. Robte hand altid paa klederne, hand ville iche lade sig myrde. Men dend som er død formened ham baade klederne och ligesaa at gaa ud, och der Tormod fordrede klederne sagde dend døde ”hvad schersen”

¹¹ *effter Tormoders begiering och egen tilbydelse: først skrevet effter egen tilbydelse och Tormoders tilladelse*

och talde ham til paa tysk med mange ord som jeg iche kunde forstaa viderre end hand var vred. Och der Tormod iche ville lade sig tvinge til seng, tog hand Tormod i agselen och sagde: "Du sacramensch kierl du solt tu beet gaen." Nogle gange falt Syvert paa Tormod men Tormod slog ham iche igien men sagde: "Det er meget jeg maa iche haffue fred och gjør da ingen nogett." Løb saa der med i hans blotte underkleder ind i it andet kammer, hvor det kvindfolch Sesse laa. Da bad jeg hun ville staa op aff sengen och lade ham ligge der, mens hun ville iche. Siden bar jeg hannem hans tøj effter hans anfordring ind i kammerit. Strax tog hand sin kiouel paa uden offuer underbogserne, gich siden aff kammerit och tog sin bougser paa som laa under hans hoffuetpude, och der hand gich ind i kammerit igien begiertte hand at motte bliffue der alleene och ingen at komme ind til hannem, hvilchet jeg hannem och bevilget och lugte dørren effter [261r] hans begiering, der hand ville <vere> adschild fra Syverdt. Och er de begge gerodet i stor slagsmaall indbyrdis de tou, saa de støtte den ene schyffue til side och ferdis offuer stuen med stor iffuer, och der de schellist ad var salig Hans blodig och it saar i panden. Da gich hand ind i kammerrit der Tormodr haffde sig for freds schyld forføiet, endog jeg formente hannem att gaa der ind, da formotte jeg det iche. Fornam dog noch hand var heel vred men jeg iche visste hvem det angich. Der Tormodr fornam en at verre ved dørren robte hand at "hand vill mørre mig" och løb der offuer effter sin degen och stach til ham ved dørren. Daa kunde salig Hans letteligen gaaed ud ti Tormod løb baglens fra ham och søgte ham iche. Men salig Hans løb ind paa ham ¹²<och> ville iche slippe ham. Da fornam jeg Tormod var bange hand schulle bliffue offuerveldet. I det samme gich jeg ud och den anden strags som bleff død och ville at hand kand faa baschieren, hvilchet min mand strags effterkom.

Om morgenen haffuer min datter, et barn paa 10 aar, fundet tvende kniffue med sort schafft i scheden lagt paa en steen i en mørch vra [krog], bag ved sengen ved hoffuedet som Tormodr och Torffue laa. Men sengen er med dør paa begge sider. Samme morgen klagede Tormodr for det crusifix hand haffde paa hans bryst at det var bort reffuen och viste os hans schiortte och nattroeje begge reffne, hvor for hand gaff baade Syvert och den døde schyld. [261v] Nu i mandags fant jeg crusifixet men iche baandet i det kammer som Tormodr for freds schyld sig haffde henføiet. Saa meget er mig vitterligt at Tormod søgte fred al dend afften och ingen haffde hand gjort schade moet hand at haffue faaet fred. De kniffuer som dette vinde

¹² løb ind paa ham: skrevet ovenfor linjen

ommelder bleff for retten fremvist, hvor aff den ene kniff bevises med Hans Jørgensen at den var dend dødes.

Thommis Friis tilspurde alle forskrevne vinder om dennem noget videre i denne sag var bevisst, saa vel som och Tormodr Torffuesen om hand i mod disse førte vinder noget haffuer at pretendere eller dem eller derris gjorde vinde noget at beschylde. Vinderne svared samdregtlig nei. Tormodr der effter tilspurde vertinden om der var nogen fleere kleder end den ene seng Sesse laa i, hvor til hun svarede nei. Saa och om dend døde iche var i hans underkleder der hand kom aff korstuen, hvor til hun svared ja, hvilchet och Torbe bejaede. For det tredie hvor dend døde bad hende søge sine bougser och tage hvis penge der var at lade begraffue ham for. Da svartte hand at de ligger i sengen under hoffuedpuden i den seng der Sesse laa, hvilchet hun och gjorde, toeg bougserne huor udi fantes 9 slettedaler och 20 schilling, som bleff taldt udi prestens och pigens nerversel, hvilchet bleff stadfestet ei fleere penge att haffue [262r] verret end 9 slettedaler 20 schilling. Tormodr beschylde¹³ och forregaff att Sesse haffde affund med hannem och er hans uven. Derfor formener hand at hindes vinde iche kand staa for fulde. Tormodr tilspurde Torffue om hand iche haffde fornumit at der var tuist i mellem dem under veis siden de schelles fra skibet, da svarred hand at han sagde e[en] gan[g]¹⁴ Tormodr scheldet hende for en horre, hvilchet hun berettet for hannem men hand det iche selff hørte, hvilchet hun benegter iche at verre sant.

Thommis Friis tilspurde Tormodr anden gang om hand fleere aff vinderne ved at beschylde, hvor til hand svarred: ”Ingen undtagen Syverdt Aschesen som er aarsag til all dend ulyche som scheed er.” Dernest tilspurd om hand agter nogen vinde meere udi denne sag at førre hannem til nogen behielpning, svarred han: ”Nei, iche paa denne tid.”

Tormodr begierte aff ridefougden Thommis Friis at hand paa øffrighedens veigne ville lade anholde och forbyde Syverdt Aschesen sig her fra stedet at begiffue førend hand bud fra Kiøbenhaffn kand bekomme, hvilche och Thommis Friis hannem och tilstede. Her effter begieret Thommis Friis it fuld thingsvinde och Tormoder¹⁵ en gienpart der aff.

¹³ *beschylde*: først skrevet *tilspurde*

¹⁴ *e[en] gan[g]*: ovenfor linjen og noe beskadiget

¹⁵ *och Tormodr*: først skrevet *begierret och Tormodr*

17. januar 1672

[265r] Onsdagen dend 17. januari anno 1672. Beseiglingsmand Jens Rasmussen i Tønderop. De otte mend ehre

Jørgen Pedersen i Tønderop	Jørgen Jensen i Selsinggaard
Mortten Pedersen ibid	Olle Jørgensen ibid
Erich Pedersen ibid	Jens Søffrensen ibid
Thomis Nielsen i Agerop ¹⁶	Niels Jørgensen i Harmark ¹⁷

[265v] Thommis Friis med kaldsmend Peder Kiempe och Peder Rasmusen i Onsbjerg som hiemled med æd och opragte finger effter Recesen att haffue med en schrifftelige kaldsseddel lovlige til i dag hid i rette kaldet velagt mand Torvmod Torffuesen som er arresterrit udi Staffens. Disligeste och velsignede Peder Pedersen, Michel Nielsen och Rasmus Jørgensen i Tofftebjerg, och lyder kaldsseddelet ord effter andet som følger: Lader jeg underschreffne [266r] paa min velbaarne husbonde dette landts fautor [hans] Exelentz Jørgen Bielches veigne her med ved effter[schreffne] kaldsmend lovlig kald och varsel, giffue Eder Tormod [Torffuesen] til Samsøe bircheting at møde och der dom at lide for [det drab] som I paa en Eders medfølger hid til landet, Hans Peder[sen Hol]bech kaldet, udi Staffns om natten i mellem den [28.] och 29. november sidst affvigti begangit haffuer, effter forleden dend 13. december til tinget ført vidnisbyrds formelding, [og] med Eder behag[000000] hvis I ved Eder til klagen beschiche och sagens [behandl]ing komme kand. I lige maade kaldes och her med I [fire varsl]esmend som ere Olle Nielsen, Peder Pedersen, Michel Nielsen og Rasmus Jørgensen, alle i Tofftebjerg, som bleff udtagne och befallit dend døde at siune, hvorledes hand beschadigit fanttes, for eders beschichelse och forretning inden tinge ved æd at afflegge, hvor i mod och I for Tormod och kaldis, om I mod dens forretnings affsigelse kand haffue noget at pretendere eller sige.

Datum Thorup dend 8. januari 1672

Thommis Friis

Dette varsel er mig forkyndiget. Begierer der i mod til samme tid maatte giffues varsel til min vertinde iche sist til nogle posters forklaring och viderre opliusning aff hindes proff. Item til Sivert at svarre og testifisere i hvis hand ydermeere bliffuer tilspurt aff Tormod Torfuesen.

¹⁶ *Thomis Nielsen i Agerop*: først skrevet *Hans Pedersen ibid*

¹⁷ *Niels Jørgensen i Harmark*: først er skrevet og streket over *Jørgen Morttensen i Tønderup* og *Peder Pedersen i Tofftebjerg*

Forbemeldte Tormod Torffuesen her i mod møtte udi egen person ledig och løs for retten. Saa vel som forskrevne fire mend som affsagde deris siun och forretning saaledis at den andre dagen effter at hand var ihielstuchen bleff de befallit aff Rasmus Jensen i Besser paa ridefougdens vegne udi hans absens, och der de kom i Staffens til Christen Pedersens med Rasmus Jensen och saa da dend døde haffde tre saar, den eene sting offuer det venstre øye och to sting i den venstre side, det ene i hans venstre røere [lyske] och det andet lidt offuen for. Och viderre vant at Tormoed sagde hand haffde stuchet dend døde och derris vinde ved æd bekreffed. Thommis Friis tilspurde Tormoed om han haffde noget [266v] [at ind]vende i mod forbemeldte fire siunesmends forretning [0000] vinde svarrit hand nei.

Ridefougden [Thommis] Friis paa hans gunstig husbonds veigne, effter [som] ingen efftermaalsmand endnu sig haffuer indstillit sagen at forfølge, langt mindre dend dødes verne- eller fødested kand opspørges, i hvor høist flid der om gjort er, satt udi retten for dommeren och de otte i denne sag udtag[ne me]nd. Om iche Thormod Torffuesen bør effter Christian 3 [Receses] 21. artichel at lade lifff for lifff och [hans h]offuetlod effter Christian 4 Receses, pag. 245, dend formelding verre forbrut til hans Exelentz husbonden som raader offuer juristitionen her paa landit, som och herschafft och dend dødes arffuinger. Thormod Thorffuesen svarrit och begierrit udschriff aff tingbogen, saa ville hand svarre her mod i dag otte dage.

24. janúar 1672

[268v] Onsdagen dend 24. januari anno 1672. Beseiglingsmand Jens Rasmussen i Tønderup. De otte mend ere:

Jørgen Pedersen i Tønderup	Olle Jørgensen ibid
Mortten Pedersen ibid	Jens Søffrensen ibid
Erich Pedersen ibid	Niels Jørgensen i Harmark
Jørgen Hansen i Selsenggaard	Madtz Jensen i Tønderup

[...]

Thormoed Thorffuesen med kaldsmend Jens Jørgensen och Jens Pedersen i Tofftebjerg hiemled at haffue hid i rette kaldit Syvert Aschersen af Island til i dag først at svare til det offuerlast som hand haver gjort hannem.

[269r] Det drab scheede i S[00000000000000000000000000000000]
 mørre hand aff Thor[00000000000000000000000000000000]
 Johanne Jørgensdatter [00000000000000000000000000000000]
 nogen ord i hendes [00000000000000000000000000000000]

tilspørges, och i [0000000000000000000000000000000000] Friis ridefougitt [0000000000000000000000000000000000] hvem der vil [0000000000000000000000000000000000] i tillugte huus [0000000000000000000000000000000000] er saa høj at [0000000000000000000000000000000000] haffe Sivert g[0000000000000000000000000000000000] kniffue at s[0000000000000000000000000000000000] at effter so[m 0000000000000000000 a]t haffue a[00000000000] der Thormod [000000000000000000] bleff stuchen, och [0000] ves vidnis beg[00000000000000000000]t der i mod, at dom meren ville de[00000000000000000000] giffue sensus, effter justit ien, Christen Pedersen [0000000000000000].

Tormoed fremblagde it indleg som bleff lest och paaschreffuit. I lige maade bleff och her for retten fremblagt it schrifttelig indleg Syvert Aschersen paagaende som bleff lest och paaschreffuet, hvor effter Syvert var copia aff Tormods schriftt begiert beschreffuen.

Thommis Friis begierthe en gienpart aff Tormoeds indleg och hvorpaa hand ville svarre i dag otte dage, sambt samme tid endnu førre nogle vinder til sagens bedre opliusning.

31. januar 1672

[270v] Noch Thommis Friis med kaldsmend Peder Kiempe och Peder Rasmusen i Onsbierg hiemled att haffue hid i rette kaldit Zacharias Hop barschier her paa landit til i dag for sin [sandhed] at vinde. Da fremstoed hand och vant at de to saar [som] som dend døde haffde i hans bug, dog fornemligen det [som] var nest nafflen, var hans banesaar, ti naar man [der] ved rörde flød der uhumskhed aff liffuet saa det ilde [000 och] det i panden var ligere til at verre stuchit ind scharvt. Thommis Friis med kaldsmend¹⁸ Jens Jørgensen och Jens Pedersen hiemled at haffue hid kaldit i dag de fire siunsmend och Rasmus Jensen i Besser i med tilspørgelse och derris siunsvinder forklare. Daa fremstoed forbemeldte fire siunsmend och vant att de ville anfangе att siune hannem, da sagde Tordmod til dem før end de visste hvem gierningen haffde giort, der gjørres iche fornøden at siune hannem ti hand bekiendte hand haffde stuchet hannem och haffde tilstedet. Om de visste videre svarre de nei. I lige maader begierthe Tormod gienpart aff dette.

Dermed fremblagdes it schrifttelig indleg aff Sivert Aschersen som bleff lest och paaschreffuet, och Tormod begierthe, och ville svarre i dag 14 dage.

¹⁸ med kaldsmend: først skrevet *fremescher sin siunsmend*

2. Viborg landstings dom

24. april 1672

Affsigten aff Wiborrig landstings domb aff 24. april.

Da effter thiltale, giensvar och denne sags leilighed. Endog det siunis iche at kunde benegtis at Thormoed Torffuedsen jo haffuer giffuet Hans Pedersen i det mindste it aff de sting hand i liffuet haffde, aff hvilche sting hand siden schall være døed bleffuen, saa vit aff de fremblagde bevisligheder slutthis kand, och aff samme bevisligheder iche saa fuldkommeligen slutthis kand, at denne Thormod Thorffuedsens ulycheligh handell med Hans Pedersen kand egentlig thill nødverge henførís. Iche dissmindre, effterdi saa det aff den affdøde Hans Pedersens papiir ehrfarís at hand haffuer været it sellomt mennische med dieffuels konster och andet ondt thøy behaftet, saa Thormod Torffuedsøn, som i ingen maader haffuer søgt Hans Pedersens liff eller ulyche, mens i hierttens bængstelse, da den anden Islender Sigvart Aschesen kom i mörch och mollem thill sengen och sagde, der hand fornam den ene var vaagen, hand kunde myrt dem begge thoe i sengen. I hvilchen forretning om den døde Hans Pedersen haffuer hafft nogen aaraad med Siffuert Aschesen siunis heel ventheligt, effterdi den dødis kniff thillige med en andens kniff som ingen vilde kiende sig ved bleff funden der ved sengen. Och aff saadan redsell och frøcht for at vorde myrt haffde Thormod Torffuesen stoer aarsag at frygte for at legge sig neder igien at soffue, da Hans Pedersen som siden døed bleff ham der thill vilde tvinge. Och ei andet der forre kand seis end at Thormod Torffuesen intet haffuer søgt andet end tryghed och sicherhed och sit liffs frelse i den anden stue som hand med kvindens thilladelse var indkommen udi. Mens Hans Pedersen vilde endelig med magt ind i samme stue, hvor da Thormod Torffuedsen saa vidt seis kand for foromrørde frygt och bængstelses schyld till sit liffs frelse gaff Hans Pedersøn foromrørte sting. Da seis iche effter slig omstendigheder birchefogedens domb at kunde følgis eller der effter execution at stedis førend sagen hans Kongelig Mayestæt allerunderdanigst vorder forredragit thill hans Kongelig Mayestæts videre allernaadigste villies och befalings fyldestgiørrelse. In cujus rei testimonium sigilla nostra præsentibus inferius impressa. [Til vitne om dette trykker vi våre segl her nedenfor.]

3. Þormóður Torfasons supplikk til kongen

Samsø 1. mai 1672

Allernaadigste Arfvekonning

Udi dybeste underdanigheed er jeg blefuen foraarsaget Eders Kongelig Mayestæt min store ulyche at forredrage, i det jeg forleden høst kom fra Holland med it skib, som forulychedis paa Jydlands land ved Skauven, saa jeg och andre paa skibet miste alt hvis vii hafde. Och siden som jeg med andre fleere var i stoer storm paa vandet i mellem Jydland och dette, kom vii hid til landet, och ei hafde edet eller druchet i toe dags tiid, udi een bye heder Stauffuns, hvor vii hastig aad och druch, gich saa strax om afftenen til seng. Noget der effter ud paa natten kom een Iislender ved naufn Sivert Asgensøn i mørchet och sagde ”nu kunde jeg myrde eder begge toe om jeg vilde.” Saa vechte Torfue Iislænder, som laa hoes mig i sengen, mig op, och sagde ”hand vill myrde os”, som jeg och hørte. Da sprang jeg af sengen och raabte høyt, at de vilde myrde mig, hvor bemeldte Sifuert strax toeg mig i haaret. Saa reff jeg mig fra hannem, och i det samme kom salig Hans Holbech ud af hans sengecammer, och spurte hvad der var paa færde, och der jeg klagede mig at de ville myrde mig, bad hand jeg vilde gaae til sengs, hvilchet jeg och gjorde. Da kom Sifuert igjen och reff mig i haared op af sengen, saa kom Hans Holbech och sagde: ”Du sacremensche kerel, du solt zu beth gehen”, och toeg mig fatt i skulderne, saa baade ullen nattroien och skiorten blef refuen i tue paa mig. Dermed sprang jeg fra dem i et andet cammer i min blotte underklæder, och sagde: ”Det er meget jeg maa iche hafue freed, och gjør dog ingen noget.” Bad saa kvinden i huuset jeg maatte blifue der, och hun ville luche dørren at ingen schulle komme ind til mig, som hun och gjorde, och gich ud fra mig. Dermed lagde jeg min kaarde paa bordet och meente jeg var sicher. Mens som jeg strax effter hørte at der var stoer bulder der uden for, och begyntis at brydis paa dørren paa cammeret hvor jeg var inde, och fornam nogen trengte kvinden fra dørren, och vilde ind paa mig, sprang jeg strax til kaarden som laa paa bordet och vendte mig i mod dørren. I det samme sprang offtbemeldte Hans Holbech ind ad dørren, och fich skade, af dend frygt jeg hafde for gevalt at blifue myrt, som aff vidnisbiurdene i dommen kand erfaris. Med videre tegn til ulyche at gjøre paa mig er der funden toe knifue bag sengen, paa dend sted som Sifuert kom ind til mig, och sagde hand kunde myrde os. Jeg kand protestere for Gud och god samvittigheed, at jeg iche hafuer haftt *animum occidendi*, mens alleene til at befrie mig, i det det salige mennische saa hastig och uformodentlig trenget ind paa mig. Saa indflyer jeg til Eders

Kongelig Mayestæt med allerunderdanigste bøn och begiering, at Eders Kongelig Mayestæt saadan min store ulyche, vaade och nødverge verch ville tage i naadigste consideration, och for Guds schyld af kongelig clementz och naade mig perdonere och lade stille paa fri foed. Saadan kongelig naade vil Gud allermegtigste belønne och jeg i mine bønner viide dagligen at anholde att Gud ville Eders Kongelig Mayestæt fra ald ulyche och schade bevare.

Samsøe d. 1. may anno 1672.

Forblifuer Eders Kongelig Mayestæts
 allerunderdanigste arfue undersaatte
 och tienere
 Thormoed Torfueson

4. Jørgen Bjelkes erklæring

Mærlose 3. juni 1672

Efttersom efftermohlsmand ei er fundet, saa hafuer jeg paa Eders Kongelig Mayestæts och rettens vegne ladet strengeligen examinere och procedere i denne drabssag, och der effter self befundet at supplicanten af vaade, och ei forsetteligen, hafuer begaaen drabet, i det hand hafde retererit sig fra selschabet, effter at hafue faaen hug och slag, ind udi it andet cammer, och bedet vertinden for Guds schyld at hun ei ville lade nogen komme ind til ham, saa och sagt til hende: "Hvi lucher I dørren saa offte op, och gaar ind och ud, vil I føre ulyche paa mig?" Imidlertid trengde dend som faldt kvinden fra dørren och kom ind paa supplicanten, som siunis da i angst och frøgt for ofuerfald, stach til och gjorde drabet, hvilchet alt ei saa klart er kommen i processen och i birchefougdens domb blefuen indført, som landsdommerne i deris domb med videre hafuer observerit. Hvorfore det var at ønsche, at forbemeldte supplicant aff Kongelig naade och mischund maatte bliffue perdonerit och stillet paa fri foede igjen.

Datum Mierløse dend 3. junii anno 1672.

Eders Kongelig Mayestæts
 allerunderdanigste troe tienere
 Jørgen Bielcke

5. Kong Christian V til høyesterett

København 9. august 1672

Høyeste rettis besiddere at erklære sig
anlangende en drabsag som Tormoed
Torfuesen shall hafve begaaed og till
nødverge vill henføre.
469.

C5.

V.S.G.T. Hvad Tormoed Torffuesen for oss allerunderdanigst hafver ladet andrage anlangende et drab, som hand till nødverge vill henføre, kand I af hosføyede hans allerunderdanigste supplication med oss elskelig voris General Lieutenant her Jørgen Bielkis paaskriff, samt andre till sagens opliusning behørige documenter og allerede affsagde domme fuldkommeliger see og fornemme. Thi er Voris allernaadigste villie og befaling, at I effter sagens vel ofverveiede beskaffenhed oss Eders allerunderdanigste erklering og betenchende derom till viidere Voris allernaadigste resolution med forderligste tillstiller. Dermed etc.

Hafn. d. 9. august 1672

6. Høyesteretts votering

København 21. september 1672

A.

21. september bleff effter hans Kongelig Mayestæts befaling forretagit og examinerit dend sag anlangende det drab som Tormod Tormodsen aff nødverge paa en person paa Samsø skal haffue begangit.

B.

Den 21. september bleff effter Hans Mayestæts befaling forretaget dend sag anlangende det drab som Tormud Tormudsen paa Samsø skall haffve giort paa en anden person som brød døren og med gevalt vilde ind i cammerset till Tormud.

7. Høyesteretts votering

København 12. november 1672

A.

Den 12. november bleff atter effter Kongelig Mayestæts allernaadigst befaling examineret og forhørt de documenter som vare udi dend sag anlangende det drab som Tormud Tormudsen Islænder paa Hans Holbech paa Samsøe skall haffve giort af vaade.

Vota.

Her canceler Reetz at det var best at hand stod aabenbare skriffit og gaff 100 rdr. till de fattige.

Her rigens admiral at hand maatte giffve 500 rdr. till Qvæsthuset.

Her Henrik Rantzov som her canceler.

Her Otte Paauisk idem.

Præsidenten idem.

Winding at hand stod aabenbare skriffit og bleff straffet effter sin formue.

Jens Lassen idem.

Finche idem cum domino cancelario.

Bullich idem.

Jørgen Foeg at hand burde at miste liffvet.

Peder Pedersen Lerche, Seckman, idem cum domino cancelario.

B.

Den 12. november. Bleff effter kongelig befaling voteret om ett drab som Thormod Islender paa Samsøe schall haffue begaaett paa en anden person, hvor om de i højesterett er befalett att giffue deris erklæring og betenkende till videre Kongelig Mayestæts resolution.

Vota.

Cancellær Reetz. Seest mig som att frøchten har foraarsachett dette drab, och iche har verrett *animus occidendi*. Att hand derfor burde giffue et hundrede rigsdaler till de fattige og staae aabenbare schriffit.

Her Henrik Bielche. Frygt og druchenschab har foraarsagett den uløche, hvorfor att hand burde giffue 500 rigsdaler till Qvæsthuset.

Her Henrik Rantzow,¹⁹ her Otto Povisch, ligesom her canceller.

Præsident Resen. Seer iche att der har veret *animus occidendi*, derfor att pardonneris paa liffuet, staae aabenbare schriffit og gaff en summa penge.

Winding. Effter landsbrug kand det iche kiendes till nødverge, men som

¹⁹ Rantzow: rettet her for Bielche

hand ingen ond forsett har hafft (det bevises) att giøre den onde gierning, men aff frøcht har drebt, da att staa aabenbare schriff og straffes effter som hans midler og formue er till.

Jens Lassen. Som Winding.

Fincke. Ligesom canceller og att giffue en anseelig sum penge.

Bulliche. Ligesom Fincke.

Fogh. Hand har drebt sagesløs mand og burde lide paa sit lifff, effterdi den andre haffde ingen verger.

Lerche, Seckman. Ligesom canceller.

8. Høyesteretts innstilling til kongen

København 12. november 1672

Allernaadigste Arve-Konge og Herre!

Til at efterkomme i allerstørste og hørsommeligste underdanighed Eders Kongelig Majestæts allernaadigste befaling angaaende et drab, som en person ved navn Tormund Torfvesøn haver begaaet, og han efter sin til Eders Kongelig Majestæt indgivne allerunderdanigste supplications indhold til nødværge vil henføre, indstilles til Eders Kongelig Majestæts allernaadigste videre resolution, efterfølgende vores allerunderdanigste betænkende.

Uanseet det af de vidnesbyrd, som i denne sag ført er, noksom sees at Tormund Torfvesøn haver givet Hans Pedersen det saar han er død af, og at saadan hans gierning og ikke for nødværge efter loven kan holdes; ikke desmindre, efterdi det sees af acterne, at bemeldte Tormund ikke haver havt *animum occidendi*, men langt meere søgt fred, saa den gierning han begaaet haver er skeet af frygt, uden nogen foregaaende fattet vredelig forsæt i mod den døde, eragte vi allerunderdanigst for haardt at være, at Tormund Torfvesøn paa livet derfor skulde straffes, og at hans misgierning med aabenbare skriftemaal og hundrede rigsdalers mulct til hvem Eders Kongelig Majestæt den vil forunde, kunde afsones.

Eders Kongelig Majestæts

allerunderdanigste og troepligtigste tienere:

Af Høiesteret 12. november 1672.

Peder Reetz.

Henrik Bielcke, dog min underdanigste meening er, at Tormoder til Qvæsthuuset skulde give 300 rixdaler.

Henrik Rantzow.

Otto Povisch.

Peder Resen.
 Erasmus Vinding.
 Jens Lassen.
 Thomas Finche.
 Titus Bulche (ellers Bullich).
 Cornelius Pederson Lercke.
 Baltzer Seckman.

9. Kongelig resolusjon

København 22. november 1672

Tormund Torffveson fih
 fredsbreff for en drabsag.
 Nr. 329

Vii Christian dend femte af Guds naade, konge til Danmark og Norge, de Venders og Gothers, hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmersken, grefve udi Oldenborg og Delmenhorst. Giøre alle vitterligt, at efftersom Vi af dend allerunderdanigste erklering og betenchende, som vi forhen allernaadigst havde anbefallet voris høiesteret, allerunderdanigst til os at indgifve, om dend ulyckelig gierning som Tormund Torffvensen paa een Hans Pedersen begaaet haver, allernaadigst fornemmer at samme dødsdrag af frygt og uden nogen foregaaende fatted vredelig forset skal være skeet. Da efter saadan beskaffenhed haver vi af synderlig kongelig naade og mildhed bemelte misgiernings paafølgende straf did hen formildet, at hand der for paa livet at straffis denne gang maa være forskaanit, og for ald videre tiltale dend sag angaaende befriet, naar hand dog saadan sin mishandling og forseelse med aabenbare skriftemaal og hundrede rixdalers mulct, som til Hellig Geistis kiercke her i voris kongelig residentz stad Kiøbenhafn skal udgavis og anvendis, faar afsøhnet.²⁰ Forbiudendis alle og eenhver her i mod efter som forskrevet staar at hindre eller udi nogen maade forfang at giøre, under vor hyldest og naade.

Givet paa vort slot Kiøbenhafn dend 22. novembris anno 1672.

Under vort signet

Christian

(Loc. Sig. Reg.)

/ P. Griffenfeld

²⁰ *faar affsonet*: her har brevboken *tilforn for afsonet*

In fidem veræ copiæ cum suo mihi exhibitō sigillato et subscripto originale regio verbo, tenus concordantis, subscripsi et signavi rogatus.

Sacræ Regiæ Majestatis Daniæ Norvegiæ Notarius Publicus
Magnus Cuhman

Extract af en copie, vidimeret af Magnus Cuhman, notarius publicus í Kiøbenhavn. Christianus qvintus pardonnerer Thormod Torvesen for det drab hand hafde begaet paa en ved navn Hans Pedersen, dog at hand skal staae aabenbare skrifte og give hundrede rdr. til Hellig Geistis kirke i Kiøbenhavn. Datum Kiøbenhavn 22. novembris anno 1672.

Bibliografi

Manuskripter

Rigsarkivet, København (RA)

Danske Kancelli

C6D. Sjællandske Registre 1670–1672: <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=19981252#272310,51919633>

C8E. Sjællandske Tegnelser 1672–1674: <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=19976994#268372,50725168>

C9, 28. Koncepter og indlæg til Sjællandske Tegnelser, nr. 251–500: Mars–August 1672: <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=19977002#268447,50766551>

Højesteret

Domprotokol 1672: <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=21606274#403519,74662827>

Voteringsprotokol 1672 A: <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=21591161#415030,76442624>

Voteringsprotokol 1672 B: <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=21591161#415031,76442827>

Samsø Birk

Tingbog 1667–1672: <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=20651591#316022,64825774>

Tingbog 1672–1681: <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=20651591#316023,64826039>

Arnasmagnæanske Samling, København

AM 219 8vo. Árni Magnússon's samlinger til Þormóður Torfasons biografi, <https://sprogsamlinger.ku.dk/q.php?p=ds/hjem/mapper/15303>

Trykt litteratur

- Adamsen, Christian, 1995: "Stavns Fjord i jernalder og middelalder." I: Hanne H. Hansen og Bent Aaby (red.), *Stavns Fjord – et natur- og kulturbistorisk forskningsområde på Samsø*. København: Carlsbergfondet og Nationalmuseet. S. 60–96.
- Andersen, John Roth, 1981: *Der ligger en ø – Samsø*. Tranebjerg: Flemming Andersens Boghandel.
- Bergsveinn Birgisson, 2020: *Mannen fra middelalderen. Historikeren og morderen Tormod Torfæus*. Bergen: Vigmstad & Bjørke.
- Bergsveinn Birgisson, 2022: *Þormóður Torfason. Daðamaður og dáður sagnaritari*. Oversatt av Vésteinn Ólason. Reykjavík: Bjartur.
- Berntsen, Arent, 1656: *Danmarckis oc Norgis Fructbar Herlighed*. København: Jørgen Holst. https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2015111829007
- Bricka, C.F. (red.), 1887–1905: *Dansk biografisk Lexikon*. 19 bind. København: Gyldendalske Boghandels Forlag. <https://runeberg.org/dbl/>
- Danneskiold-Samsøe, Jakob, 2005: "Patron og klient i 1600-tallets Europa." I: *Fortid og Nutid*: 163–191. <https://tidsskrift.dk/fortidognutid/article/view/75171>
- Etting, Vivian, 2018a: "Samsøs middelalderhistorie – De skriftlige kilder til øens historie." I: Vivian Etting (red.), *Borgene på Samsø. En arkæologisk jagt på historien bag øens fem middelalderborge*. Odense: Syddansk Universitetsforlag. S. 23–42.
- Etting, Vivian, 2018b: "De ældre beskrivelser af Samsø. Om 1600- og 1700-tallets topografiske værker og de ældre berejsninger og undersøgelser." I: Vivian Etting (red.), *Borgene på Samsø. En arkæologisk jagt på historien bag øens fem middelalderborge*. Odense: Syddansk Universitetsforlag. S. 53–60.
- Finnur Jónsson, 1775: *Historia Ecclesiastica Islandiæ* III. København: Gerhard Giese. <https://baekur.is/bok/986dae57-33cb-4e98-b1c9-f69384370d27>
- Finnur Jónsson (utg.), 1930: *Árni Magnússon's levned og skrifter*. Tø bind. København: Gyldendal.
- Fridericia, Julius Albert, 1890: "Historisk-statistiske Undersøgelser over Danmarks Landboforhold i det 17de Aarhundrede." I: *Historisk Tidsskrift* 6. række 2: 469–620. <https://tidsskrift.dk/historisktidsskrift/article/view/54508>
- Hahnemann, Steffen, 2017: *Tormoder Torfæus på Samsø 1671–1672. I arrest for drab*. København: Books on Demand (digital utgave, e-pub).
- Halldór Hermannsson, 1954: "Þormóður Torfason." I: *Skírnir* 128: 65–94. <https://timarit.is/gegnir/991004597259706886>
- Janus Jónsson, 1903: "Þormóður sagnaritari Torfason (Thormodus Torfæus)." I: *Tímarit Hins íslenska bókmentafélags* 24: 71–84. <https://timarit.is/gegnir/991005009769706886>

- Johannessen, Knut, 2007: *Den glemte skriften. Gotisk håndskrift i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jón Eiríksson, 1786, 1787: "Thormod Thorfesens Biographie." I: *Minerva* II: 5. Hæfte (november 1786), 527–546; 6. Hæfte (desember 1786), 659–686; 7. Hæfte (januar 1787), 1–36; 8. Hæfte (februar 1787), 113–141; 9. Hæfte (mars 1787), 265–307.
- Jón Eiríksson, 2009: *Tormod Torfæus. Levnetsbeskrivelse*. Stavanger: Saga-Bok.
- Jørgensen, Jon Gunnar, 2008: "Tormod Torfæus og det fantastiske i sagalitteraturen." I: *Historisk tidsskrift* 87: 475–490. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2944-2008-03-06>
- Knudsen, Hans, 1944: "De danske Raadstueprotokoller og Tingbøger." I: *Fortid og Nutid*: 73–90. <https://tidsskrift.dk/fortidognutid/article/view/116439>
- Kålund, Kristian (red.), 1900: *Katalog over de oldnorsk-islandske håndskrifter i det store kongelige bibliotek og i universitetsbiblioteket*. København: Gyldendal. <https://baekur.is/bok/476c9523-7c85-4b44-b128-d0ae22f11a99>
- Kålund, Kristian (utg.), 1916: *Arne Magnusson. Brevveksling med Torfæus (Þormóður Torfason)*. København: Gyldendal. <https://archive.org/details/brevvekslingmedt00rnim>
- Mauland, Torkell, 1913: "Tormod Torveson." I: *Syn og Segn* 19: 113–125, 209–220.
- Már Jónsson, 1998: *Árni Magnússon. Ævisaga*. Reykjavík: Mál og menning.
- Már Jónsson (utg.), 2021a: *Galdur og guðlast á 17. öld*. To bind. Reykjavík: Sögufélag.
- Már Jónsson, 2021b: "Bergsveinn Birgisson, Mannen fra middelalderen. Historikeren og morderen Tormod Torfæus. Vigmostad & Bjørke. Björgvin 2020." I: *Saga* 59, 1: 304–311.
- Netterstrøm, Jeppe Büchert, 2017: "Criminalization of homicide in early modern Denmark (16th–17th Centuries)." I: *Scandinavian Journal of History* 42, 4: 459–475.
- Nyerup, Rasmus, 1812: "Historisk-antiquarisk Beskrivelse over Øen Samsø indtil Aaret 1675. Anden afdeling." I: *Antiquariske Annaler* 1, 2: 200–246. <https://mdz-nbn-resolving.de/details:bsb10451338>
- Nymark, Lis og Andreas Nymark, 2018: "Beskrivelse av Samsø – topografi og bebyggelse." I: Vivian Etting (red.), *Borgene på Samsø. En arkæologisk jagt på historien bag øens fem middelalderborge*. Odense: Syddansk Universitetsforlag. S. 11–22.
- Olden-Jørgensen, Sebastian, 1997: "At vi maa frygte dig af idel kjærlighed. Magtudøvelse og magtscenesættelse under den ældre danske enevælde." I: *Fortid og Nutid*: 239–253. <https://tidsskrift.dk/fortidognutid/article/view/74873>
- Olden-Jørgensen, Sebastian, 2000: *Kun navnet er tilbage. En biografi om Peter Griffenfeld*. København: Gads forlag.
- Ólafur Halldórsson, 1992: "Samskipti Þormóðar Torfasonar og Árna Magnússonar." I: *Skáldskaparmál* 2: 7–19. <https://timarit.is/gegnir/991005698539706886>
- Páll Eggert Ólason og Jón Guðnason (utg.), 1948–1976: *Íslenzkar æviskrár*. Seks bind. Reykjavík: Hið íslenska bókmenntafélag. <https://baekur.is/bok/dfdd721a-e63f-489d-a5e1-c12615debb70>

- Poulsen, Fredrik, 1902: *Historiske og kulturhistoriske Efterretninger om Samsø samlede fra trykte og utrykte Kilder*. København: Samsø Landboforening. <https://bibliotek.dis-danmark.dk/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?biblionumber=25656>
- Secher, Valdimar A. (utg.), 1887–1918: *Forordninger, Recesser og andre kongelige Breve, Danmarks Lovgivning vedkommende, 1558–1660*. Seks bind. København: Selskabet for udgivelse af kilder til dansk historie. <https://www.kildeskriftselskabet.dk/index.php/kildeudgaver/1500-tallet/165-corpora-constitutionum-daniae-forordninger-recesser-og-andre-kongelige-breve-danmarks-lovgivning-vedkommende-1558-1660-bd-1-6>
- Sveinn Pálsson, 1828: *Ævisaga Jóns Eyrikssonar*. København: Hið íslenska bókmennta-félag 1828. <https://baekur.is/bok/a497c432-e6be-47d0-a1bf-da70388705f5>
- Torfæus, Tormod, 2008–2014: *Norges historie*. Syv bind. Bergen: Eide forlag.
- Weihe, Hans-Jørgen Wallin, 2015: *Vulkantiden: historikeren Tormod Torfæus (1636–1719): livshistorie og reiser*. Stavanger: Hertervig akademisk.
- Werlauf, Erich Christian, 1812: "Historisk-antiquarisk Beskrivelse over Øen Samsøe indtil Aaret 1675." I: *Antiquariske Annaler* 1, 1: 16–73. <https://mdz-nbn-resolving.de/details:bsb10451338>

Internett

- Dansk Biografisk Leksikon, <https://biografiskeleksikon.lex.dk/>
- Den genealogiske database Íslendingabók, <https://www.islendingabok.is/>
- Min Slægt, <https://www.michaelaxelsen.dk/>
- Nasjonalbiblioteket i Oslo, <https://www.nb.no/>
- Nasjonalbiblioteket i Reykjavík, <https://baekur.is/> og <https://timarit.is/>
- Rigsarkivet i København, <https://www.sa.dk/daisy/> og <https://kilderne.dk/>

Summary

On the night to Wednesday 29 November 1671, the Icelandic scholar Þormóður Torfason – future author of *Series dynastarum et regum Daniae* (1702) and *Historia rerum Norvegiarum* (1712) – killed a man on the island of Samsø in Kattegat. He was 35 years old and had spent the summer in Iceland arranging the inheritance from his father and brother. He had sailed on a merchant ship to Amsterdam accompanied by three other Icelanders, the Rev. Loftur Jósefsson, the merchant Torfi Hákonarson and the student Sigurður Ásgeirsson. They continued their journey towards Copenhagen but the ship stranded off Skagen in Jutland. They went on land to Århus and boarded a ship for Seeland. Due to bad weather it sought shelter on Samsø, most likely at the harbour of Langøre. Together with three Danish passengers, Sisse Andersdatter, Hans Holbek Pedersen and Hans Jørgensen, they went to a hostel in the village of Stavns, kept by farmers Christen

Pedersen and Johanne Jørgensdatter. Samsø was a prosperous island of 350 farms that belonged to Magdalene Sybille Gersdorff and her husband Jørgen Bjelke, also Royal representative (*amtmand*) of Kalundborg and Holbæk. Some documents on this case were published already in 1787 by Jón Eiríksson, but he had not managed to find the local verdict. In 1903, Janus Jónsson produced a tall tale of an earlier killing committed by Þormóður in 1664 and was uncritically followed by Kristian Kálund in 1916 and Halldór Hermannsson in 1954. In 2017, Steffen Hahneemann identified the local proceedings from Samsø in Danish archives and used them to write a mixture of scholarship and fiction – with emphasis on the latter, finding erotic passion between the lines. He was followed in that by Bergsveinn Birgisson in a book on Þormóður published in Norwegian in 2020 and translated into Icelandic two years later.

The main purpose of this article is to set the story straight. There is no evidence for Þormóður Torfason killing a man in 1664. The killing in 1671 can best be characterised as an unfortunate accident that started with a gratuitous threat of murder made by Sigurður Ásgeirsson towards Þormóður and Torfi Hákonarson as they were about to go to sleep in a bed that was in a room adjacent to the main living room, with doors on both sides. Þormóður panicked and jumped into the living room, shouting that he was going to be killed. Sigurður followed him and tore at his hair. Hans Holbek now came out of his bedroom – where also Sisse was sleeping – and wished to know what was going on. He asked Þormóður to go back to bed and Johanne agreed, but Þormóður wanted to have his clothes and wished to leave the farm. Sigurður continued his attacks but Þormóður did not hit back. He now rushed into the room where Sisse was lying, wanting to be alone. Johanne asked Sisse to leave but she refused and Þormóður insisted on having his clothes. Sigurður and Hans Holbek had now started to fight in the main room and Hans was wounded on the head, with blood splashing on the sheets of the bed where Loftur Jósefsson was lying. Þormóður now got the clothes and fetched his trousers from his own bed. As he returned to the living room, Hans again asked him to go to bed and did not allow him to leave. Þormóður retreated into the other room again and Johanne locked the door. Hans went after him and Þormóður, drawing his dagger, stabbed him to death – according to Sisse on purpose but according to Johanne in self-defence. Hans shouted that he had been stabbed and asked Christen Pedersen to get a doctor. An hour or so later he died.

Here, all available documents are published in a transcription that reproduces the text in orthographic detail, although with some minor adjustments and regularisation in order to avoid misunderstandings. The documents are described with reference to the archive where they are to be found and to images online. The case first went to the regional court at Viborg and from there to the newly ordained King Christian V who asked the Supreme court for its opinion and accepted its advice on sparing Þormóður's life, so he got away with a fine and public penance. His earlier positions in Royal service are never mentioned – he is presented as an ordinary Icelander who had committed a crime. However, many of the men who handled the case in its later

stages knew him personally and that must have helped – although he did not get a new position as Royal historian until 1682, allowing him to continue his research and write his notable books.

Keywords: Tormod Torfæus (Þormóður Torfason), Samsø, Denmark, Seventeenth century, Homicide, Court records

Már Jónsson

Háskóli Íslands

ORCID iD 0000-0003-4891-4154

Regius translator

Den förste isländske studenten i Uppsala

HEIMIR PÁLSSON

Den förste isländske studenten i Uppsala blev inskriven vid universitetet år 1662. Han hette Jón Jónsson (1636–1679), men omnämns i källorna växelvis som Jón Jónsson, Jon(as) Rugman eller Jónas Rógman, men även som Jónas Rugmann. Han lämnade Island år 1658 för att aldrig återvända. Han levde som översättare bland de lärda i Uppsala, men han nämndes inte ens vid namn när det handlar om översättningar där han utan tvekan var den som ensamt hade utfört ett översättningsarbete. I hans fall som för många andra var det ”segerherrarna” som skrev historien och det kan därför vara svårt att lägga samman alla de pusselbitar som behövs för att berätta om ett helt liv. I den här artikeln redogör jag för nyfunna detaljer som kastar ett mycket intressant ljus över viktiga punkter i hans ”islänningasaga”.¹

Ett märkligt möte i Göteborg 1658

Vi vet inte vilket språk de använde i Göteborg 1658, svenske riksdrotsen Per Brahe och den isländske fattiglappen Jón Jónsson från Rógstaðir i Eyjaförður. Förmodligen var det latin. Vi vet inte heller vad de sade, men vi kan gissa oss fram om vi tänker på det som hände.

I Jan von Konows *Sveriges adels historia* beskrivs Per Brahe enligt följande:

---

¹ Den senaste biografien är Heimir Pálsson (2017), *Órlagasaga Eyfirðings. Jonas Rugman, fyrsti íslenski stúdentinn í Uppsöllum. Málsvörn menningaröreiga. (En Eyjaförður-pojkes ödesberättelse. Jonas Rugman, den förste isländske studenten i Uppsala. Försvartal för en kulturproletär.)*

Allra främst bland rikets grevar både i rang, rikedom och anseende stod riksdrotsen Per Brahe (d.y.). Som grevskap hade han erhållit Visingsö jämte hela Västra härad i Småland samt ett antal socknar i Östergötland och Västergötland [...]. På en bergshöjd mitt emot Visingsö, på den småländska sidan, byggde han lustslottet Brahehus, som gav en årlig avkastning av 18.000 daler silvermynt. Därtill kom att i Finland – där han hade varit generalguvernör innan utnämningen till riksdrots – ägde han vidsträckta besittningar [...]. Hans förmögenhet var av en omfattning som kan beskrivas som gränslös (von Konov 2005: 146–147).

Om Jón (Jonas) skrev Vilhelm Gödel. Han byggde huvudsakligen på Nils Hufwedsson Dal:

Han var född 1636 på gården Rugstaðr i Eyjafjord. Fadern var prestman och skall enligt Dals uppgift hafva tillhört en ätt, som haft att uppvisa flera dugande och framstående män. Det var därför naturligt, att sonen borde få en lärd uppfostran. Han skickades också in till skolan i Hólar för att där inhämta sina första bokliga kunskaper. Här gick det emellertid ej bättre, än att den unge Jónas en dag på grund af uppstudsighet mot rektor blev bortkörd och formligen reglerad. Men ej alldeles nöjd, som man kan förstå, med det hårda straffet, beslöt han sig att fara ned till Köpenhamn och klaga. För detta ändamål inskeppade han sig på en dansk handelsskuta och styrde så af. Det var sommaren 1658 under det pågående svensk-danska kriget. Fartyget kom aldrig fram til Köpenhamn; det uppbringades jämte flera andra af svenskarna och infördes till Göteborg (1897: 80).

Mötet kan associera till en folksaga eller myt: den fattige pojken som kommer till kungens slott eller träffar en god få. En annan variant kan handla om den isländske pojken som först i utlandet får visa hur duktig han är. Den isländska varianten som den skrevs av Páll Eggert Ólason lyder enligt följande i min översättning:

Det skepp han seglade med blev konfiskerat av svenskarna och Jón följde med. Riksdrotsen, Pétur Brahe, hittade ett par isländska handskrifter i Jóns bagage och tog honom till förhör. Eftersom Brahe var en stor lärdomsman, ledde detta till att Jón erbjöds en anseelig anställning, han skickades till universitetet i Uppsala för studier som kunde förbereda honom för att bli översättare och författare (Páll Eggert Ólason 1942: 286).

I de båda nationella versionerna använde man traditionella metoder för att tolka historien: riksdrotsen, flottans mäktigaste man, blir som folksagens kung en allt övervakande mild monark, en personlig granskare av krigsbytet. Som i folksagan är han vänlig och en stor lärdomsman. Vilhelm Gödel skrev:

[...] Rugman hade den lyckan att få aflägga rapport om sin färd inför ingen mindre än riksdrotsen Per Brahe och i dennes händer anförtro sitt öde. Det

hela aflopp också till Rugmans bästa, ty med mæcenatens älskvärdhet tog Brahe vård om den unge studeranden och sände honom till sin nyinrättade skola på Visingsborg.² Efter någon tids vistelse där skickades han till Upsala, och hans mäktige gynnare rekommenderade honom i fakultetens benägna åtanka vid första ledigblifna kungliga stipendium (Gödel 1897: 81).

Antikviteterna

Om händelsen i Göteborg sätts in i ett större sammanhang framstår det klart att det kanske inte handlade om något alldeles oförberett och spontant. Den svenska stormakten var ju inte enbart en militär och ekonomisk skapelse. Ledande kulturpersonligheter hade länge varit medvetna om historiens betydelse för en mäktig stat, något som beskrivs av historikern Henrik Schück:

I december 1661 tillträdde Olaus Rudbeck sitt märkliga, ettåriga rektorat, och då gjordes slag i saken. Vid denna tid hade Rudbeck visserligen ännu ej kastat sig på fornforskningen, men han var en varm fosterlandsvän, redan fylld av »yverboren götiskhet», och framför allt var han nära vän med räntmästaren Olaus Verelius. Den 30 maj 1662 blev också denne på Rudbecks initiativ utnämnd till professor antiquitatum (Schück 1932: 217).

Många viktiga historiska källor fanns bara på isländska, den ålderdomligaste av alla »götiska» dialekter.³ Både i Danmark och Sverige ansåg man sig kunna förstå det gamla språket, men danskarna hade ett övertag på två områden:

² Direkt »nyinrättad» var skolan inte år 1658. Den blev grundad 1636, året när Jonas Rugman föddes.

³ Detta är mycket viktigt. När Arngrímur Jónsson, den lärde, skrev om Islands historia i *Crymogæa* (1609) sa han: »De lingua Islandorum res ipsa loquitur esse Norvegicam; veterem inquam illam et genuinam, ex veteri Gothica, qua integrà soli nunc utuntur Islandi; eamque propterea Islandicam nuncupamus.» (Citerad efter Gottskålk Jansson, 2008: 10, där översatt: »Regarding the language of Icelanders, it is self-evident that it is Norwegian; I am referring to the old and original language, from Old Gothic, which Icelanders alone now use unchanged, and for this reason we call it Icelandic«). När Ole Worm skrev sin mycket prisade litteraturhistoria, 1636, nämndes i titeln att det handlade om »Danica literatura antiquissima vulgo Gothica dicta». Det är med andra ord inga nyheter när det står på titelsidan av Rolf och Götreks saga i Uppsala 1664 att den är »lingua antiqua Gothica conscripta.» Däremot är det närmast en smaksak när man på danska understundom talar om **jyska**, på svenska gammal**götska**; i båda fall handlar det om den ålderdomligaste av alla dialekter, den som står närmast det tänkta ursprungsspråket **götiska** (fet stil i denna fotnot, författaren).

handskrifterna fanns i det danska riket och kungen behövde bara ge order till sina ämbetsmän att skaffa fram nya handskrifter. För svenskarna var avsaknaden av infödda islänningar mer problematisk. Praktiskt taget samtliga universitetsstuderande från Island åkte direkt till Köpenhamn. Där drog de lärda nytta av den gratiskunskap som isländska studenter bar med sig, och de i sin tur förstod att de kunde skaffa sig studiestöd genom att arbeta för de lärda. Enligt källorna var dock det språkliga inte nödvändigt att tala speciellt högt om. I Olof Verelius ämbetsbrev står följande:

I synnerheet skall han weta sin Embetes plicht, deruthi beståå att än wijdare och framgeent medh tilbörlich flijth sökia sikh bekandt göra uthi Antiqua historia Patriæ, eruera och sammanhempta af gamble skriffter och andra monumenter alt, hwadh som pröfwat tiena till någon oplysningh uthi framfarne tjiders handlingar, och iembwäl bringa sådant effter handen uthi godh ordningh och i pennan fatta, på det att hwadh som ännu kan således igenom möijeligh flijth opsökas och bijbehållas, icke måtte blifwa uthur acht låtit och man således alt framgeent måste swäfwä uthi owisshet om det, som berömligen i fordom tjdher passerat ähr. Han skall och der breede widh låta sikh angelägit wara att handföra den studerande Vngdomen och vnderwijsa honom uthi bemelta studio Antiquitatis publice et privatim, att dhe som lust hafwa och der till skickade ähre, må hafwa tillfälle och lägenheet att förwärfwa sikh deruthinnan all godh och pertinent kunskap. (Schück 1932: 222).

En professor skall för all del göra sig bekant med ”gamble skriffter” och annat, förmodligen runstenar, men speciella språkkunskaper nämns inte, och vår information om Olof Verelius språkkunskaper är ringa. Schück påpekar att han hade omtalats som ”en i många kunskapsgrenar förfaren man”:

Men huru voro hans insikter i de nordiska antikviteterna? Breven ge oss därom ingen upplysning. En gång kommer han visserligen att tala om, att han på landet läst Saxo och ondgjorts över hans lögner. En annan gång talar han om de forna göternas bedrifter, som i utlandet skulle vara okända, om ej Gustav Adolf åter gjort det götiska namnet frejdat. Men detta förutsätter ej några större kunskaper, än som kan antagas för de flesta professorer den tiden. (Schück 1932: 219).

Verelius hade självklart läst Saxo på latin, och som språkman blev han först och främst beryktad som latinist, vilket inte minst visade sig när han senare kom i hård dispyt med Schefferus om Atlantis. Men viktigast för vår berättelse är att det först är 1662 som Olof Verelius tillträder posten som professor antiquitatum i Uppsala, efter kulturpolitiska diskussioner i ”huvudstäderna” Stockholm och Uppsala.

Göteborg – Visingsö – Köpenhamn – Stockholm

Som tidigare påpekats vet vi inte vad Per Brahe och Jón Jónsson sade i Göteborg 1658, men den närmaste tiden efter mötet ger vissa indikationer. Jón skall få studera på Braheskolan på Visingsö så länge det är krig mellan danskar och svenskar. Bli det fred skall Jón få fortsätta sin resa till Köpenhamn. Ingenting, varken förr eller senare, tyder på att Brahe visade något specialintresse för islänningens handskrifter, eller om han ens fick veta om deras existens.

Om det ekonomiska ges inga upplysningar. Eftersom det kanske inte handlade om stora summor kan Jóns vistelse på Visingsö vara mer eller mindre att betrakta som en allmosa, och att han fick bekosta resan till Köpenhamn med sin förmodligen begränsade reskassa från Island.⁴ Men om Jonas Rugmans (nu hette han så) vistelse i Köpenhamn vet vi om möjligt ännu mindre än om den på Visingsö. Vi vet inte vilka han träffade, vilka han försökte få hjälp hos och inte heller med vad.⁵

I fotnot fem nämns exempel på kopior gjorda av Jonas Rugman, troligen under detta första Köpenhamnbesök. Men även om den ena, *Háttalykill enn forni*, nästan bevisligen gjordes då, får vi därigenom ingen information om hans förehavanden eller ärende i staden. Det enda handfasta är en liten not som han gör i sin handskrift av Götrekssagan: ”þan 27 Februarij tok eg til at vt leggja þaa bok och endadi hana þan 6 Martij 1662” (Den 27 februari började jag översätta denna bok och avslutade den 6 mars 1662).⁶

När Jonas Rugman, då Jón Jónsson, lämnade Island år 1658, låg pappershandskriften till Gautreks och Rolf's saga i hans skrin. I en folklig presentation (1958) skrev Jón Helgason på sitt ironiska sätt: ”Jón lær ha haft med handskrivna pappersböcker att läsa under resans gång, så som turister gör den dag i dag” (1958: 87, min översättning). Ganska sannolikt är det också att han och hans hemmavarande släktingar hade hoppats på att han skulle

⁴ Det är uppenbart att en vuxen student på Braheskolan kan ha fått arbetsuppgifter som i själva verket bekostade en del av hans skolgång, på samma sätt som det senare blev i Uppsala, men jag har inte lyckats skaffa fram några dokument om hans uppehålle på Visingsö.

⁵ Om Jonas Rugman under sin första resa till Köpenhamn kopierade Hallgrímur Péturssons nekrolog över Vigfús Gíslason har han där mött Jón Vigfússon den äldre (1638–1681). Om det däremot först var under den sista resan som kopian gjordes, så mötte han Jón Vigfússon den yngre (1643–1690) i Köpenhamn och detta går inte att avgöra (se Þórunn Sigurðardóttir 2011). Om det är en korrekt gissning hos Jón Helgason (1941: 12) att det var Ole Worm och senare hans son, Villum Worm, som ägde originalhandskriften till *Háttalykill enn forni* har Rugman mött Villum redan under detta besök till Köpenhamn.

⁶ Här följer jag Schück (1932: 133).

kunna sälja handskrifterna i Köpenhamn. Nu hade handskriften (till Gautreks och Rolfs saga) i alla fall legat i bagaget i fyra år, och plötsligt, på en Danmarksresa, började han översätta den till svenska. Varför?

I sin mycket informativa biografi över Tormod Torfæus, Þormóður Torfason (2020), påpekar Bergsveinn Birgisson att levnadstecknaren Jón Eiríksson redan år 1788 hade nämnt att Torfæus i sin brevbok år 1664 hade kommenterat en nyhet från Köpenhamn om att Jonas Rugman sökt den då lediga posten som kunglig översättare. Det är en källa som både jag och andra som skrivit om Jonas Rugman missat och när jag skrev min bok om Jonas Rugman (2017) fick jag nöja mig med vilda gissningar i det här fallet.

Vi kan med säkerhet räkna med att det första Jonas Rugman gjorde i huvudstaden Köpenhamn 1661 var att ta reda på vilka isländska studenter som fanns på Regenten, studentbostaden i centrum. I sak spelar det ingen större roll vilka han träffade, men han fick troligen snabbt höra äventyret om Tormod Torfæus.

Þormóður Torfason och Jón Jónsson var jämnåriga, men deras öden var mycket olika. Þormóður var av en mäktig isländsk familj och han var Brynjólfur Sveinssons (senare biskop) favoritstudent i Skálholt. När Jón Jónsson klev ombord på en fraktbåt på norra Island för att lämna sitt hemland för gott, åkte den unge Þormóður med ett latiniserat namn, Tormod Torfæus, för andra gången till Köpenhamn. Þormóður hade tagit examen i teologi och hade med sig ett mycket positivt rekommendationsbrev från biskop Brynjólfur, den bäst kända av alla isländska lärda i huvudstaden. När Rugman kom fram till Köpenhamn, hade Torfæus fått ett drömjobb: han har blivit *interpres regius*, kungens översättare, med kost och logi på slottet och en mycket anseelig arbetslön. Han fick arbeta för lönen: vid årsskiftet när Jonas Rugman befann sig i Köpenhamn, avslutade Torfæus översättningen av Flatöboken, den största av alla isländska handskrifter.⁷

Det är enkelt att räkna ut: om den danske kungen behövde en fast översättare vore den svenske kungen också behjälpt av en – och Rugman känner personligen en av Sveriges mäktigaste män.

”Saken är biff!” skulle en ung Jonas Rugman kunnat säga idag. Redan i februari 1662 började han översätta Götreks och Rolfs saga, och svensk brevväxling visar att redan mot slutet av april hade kvarnarna börjat mala, fast de gick mycket långsammare än man kan tro att den blivande översättaren hade tänkt sig. Henrik Schüek (1932: 202) räknar med att det var Brahe som försökte sätta fart på ämbetsmännen, och under månadsskiftet april–maj

⁷ Se t.ex. Guðjón Friðriksson och Jón Þ. Þór (2013: 358).

skrev universitetskanslern Magnus Gabriel De la Gardie till rektorn Olof Rudbeck och rentmästaren Olof Verelius om en ung man:

Aldenstund denne unge personen Jonas Jonæ Roman benembd, som av nation een frijsländare är och på någon tijdh för detta sig hafwer oppehållit wid scholan i Wisingsborg och allareda någon grund lagt uthj bokeliga frije konster, ärnar begifva sig till den Kongl. Academien i Vpsala i den acht och mening att yttermehra samma sine påbegynta studier fortsättia och med tiden till ett hälsosamt måhl kunna fullgöra, allenast önskandes för sin egen torftigheet skull med nödtorfftige medel och hjelp vthj sitt vpsåt att blifwa secunderat. Alltså och emedan sådant hans förchafwande i sig lofligit är och derigenom i så motto skönies att sträfwa effter dygden, så att och icke obilligt synes, att dee, som henne dyrcka och hwad berömmeligit är eftertrachta, måge eenkannerligen så myckit möjligit med hjelp och understöd blifwa ophåldne. Ty hafwer Jag samma person Hr. Professoren till den ända i bästa motto welat recommendera med wenlig begäran, att han på des bästa hwad görligit wara kan wille see och den anstallt göra, det han aff det Kongl. Stipendio der, effter som H. Professoren befinner honom någorlunda wara belåten med, må deelachtig blifwa, helst effter man denne, hwilken nestan den första och endaste är, som ifrån den landsorten kommen är här i vårt fädernesland sina gåfuor att excolera, för den orsaken gerna seer befrämia warda. Och befaller her med H. Professoren i Gudz krafftige beskydd till god welmåga. Stockholm d. 30 April 1662. (rektors copia; Schück 1932: 203).⁸

Om vi nu hade väntat oss raska tag, eftersom det handlade om hjälp med att läsa gamla och spännande handskrifter, bör man notera att ännu så länge visste högadeln förmodligen inte mycket om innehållet i Jonas Rugmans skrin. Det hade nämligen inte kommit längre än till Helsingör. Det var först i början av maj som Brahe skrev till sin ombudsman i Helsingör med en förfrågan. Brahes brev finns inte bevarat, men svaret är mycket informativt:

Ed:rs Höggrefl. Exceltzt och N:des skrifuellsse af dato Stocholm den 3 huius är migh wäel inhendigadt. Huaruppå lemner till tienstliget suar, att huadt dett här j stadhen nedsatte skrijn af een persson Jonas Jonæ Rugman be:dt hooss een Suensk skreddare Pedher Sigstenson wedkommer, såå hafwer iagh dereffter sökia låtett och befinner samma skrijn der wara behållet och försegldat, huillket iagh medh första legenheet skall effter Ed:rs Grefl. Excell:ttz befallning beflijta migh om medh någon farkost, som här i från Sundet går åth Stocholm, förskickka

⁸ Det behöver inte vara De la Gardie som tror att Rugman (som slarvigt nog kallas Roman i brevet) kommer från Friesland, det kan mycket gärna (som namnet?) var skrivarfel, men De la Gardie säger sig tro att det gäller den första av denna nationalitet som söker utbildning i Sverige.

samt medh påsten E:rs Greffl. Excell:ttz notificera skepparens samt farkostens namn, som dett inntager.

Datum Helsingborgh den 9 Maj A:o 1662. Wilhelm Muschamp. (Schück 1932: 202).

Med sitt bagage pantsatt i Helsingör hade Rugman knappast någon möjlighet att bevisa sin översättarförmåga, men det var inte någon brådska hos de höga herrarna: det var först den 22 augusti 1662 som de la Gardie skrev till Rudbeck, tydligen efter uppmuntran från Brahe:

Jagh hafuer och ett bref till H. Landhzhöfdingen Hammarsköldh om Issländarens bökers opsendhande nu låthet afgåå, eij tuiflandes, han dem foderligast hijt op förskicka warder, Deet Jagh H. Rectoren eij förhålla weelat (Schück 1932: 204).

Säkert tolkade Schück situationen rätt: Brahe hade inte betalat Rugmans skuld till skraddaren i Helsingör, och därmed satt hans bagage kvar på västkusten. Det blev universitetskanslern som genom landshövding Hammarsköld fick betala, så att Jonas Rugman fick sina böcker – kanske samtidigt som han blev inskriven på universitetet den nionde september.

De tre första terminerna (ett och ett halvt år) betalade Verelius mat och uppehälle för Rugman, och därefter fick han stöd och plats ”vid kommunens disk”. Men om hyran berättar Schück:

Husrummet återstod, och om dess beskaffenhet och om islänningens förmåga att betala värden upplyser ett konsistorieprotokoll av den 27 januari 1664: »Inlades Jonæ Islandi skuldreknig af Staphan Anderson efter förre Consistorii slut den 20 januarij. Consistorium öfwerwägade reknigen och befann henne för högt stelt uthi num. 2 för sängekläderne på 8 månader à 12 daler, som consistorium minuerade till 6 dr, item för twettningen 8 dr. upfördt, afkortades 4 dr., så att summan blifver igen 30 dr. allsammans, huilken Staphan Johanson (!) bewilliades af Rentemesteren Ex Fisco Studiosorum.» Konsistorium betalade således hyran för honom av den kassa, som fanns för behövande studenter (Schück 1932: 204).

Det är uppenbart att det gällde en fattiglapp och att det var viktigt att göra hans uppehälle så billigt som möjligt. Verelius klagade dessutom över att behöva betala kost och studieutgifter, men han sade aldrig ett ord om det han fick i gengäld.

Under universitetsåren 1663 och 1664 började Verelius föreläsa om forntidssagorna Götreds och Rolfs saga och Hervarar saga,⁹ och år 1664 utkom *Gotbrici & Rolfi westrogothie regum Historia*. Det var första gången som man

⁹ Om Verelius föreläsningar se Schück (1932: 128–229).

tryckte en hel isländsk saga och denna gången i en tvåspråkig utgåva, på *gammal götiska* och svenska. På titelsidan nämns endast två utgivare: Olaus Verelius och Johann Schefferus, *argentoratensis*, mannen från Strassburg (silverstaden), en höglärd tysk. Verelius skrev ”notæ” på 104 sidor, först och främst historiska och språkliga förklaringar, och Schefferus 25 sidor ”notæ politicæ”, huvudsakligen historiska och filosofiska kommentarer. Detta var de stora namnen.

Tryckmanus till bokens isländska text finns bevarat *med Jonas Rugmans hand*. Som tidigare nämnts noterade han att han hade översatt boken år 1662. Verelius har säkert språkgranskat översättningen, men enligt den som senast och bäst har undersökt saken, Kay Busch (2002: 36), råder det ingen tvekan om att Jonas Rugman var en *Mitherausgeber* enligt moderna termer. Han blev faktiskt nämnd på Verelii ”Notæ” sista sida, när Verelius fann det nödvändigt att förklara jarlens ord till Refr ”nu skalt þu næst er vid finnumst, bregdast ey okunnugur við” (”skaltu låtas om du west af alt thet jag säger”):

In auctore nostro sæpissime occurrit bragd & bregda cuius varias significationes collegit, & in alijs etiam veteris linguæ interpretandis operam non utilem mihi navavit bonæ spei Iuvenis Jonas Rugman Islandus (Verelius 1664: 104).¹⁰

Med andra ord, när det gäller mångfacetterade ord i det gamla språket hade det varit av stor nytta att ha den godvillige unge mannen, Jonas Rugman, som hjälp.¹¹

Jonas del i utgåvan kan man också se av det faktum att Verelius i sina ”Notæ” citerar två strofer med den metriskä formen *refrun* ur hans avskrift av *Háttalykill enn forni*. Såvitt man vet var handskriften, som Rugman i gör-ligaste mån hade kopierat, den enda som existerade.

O tack är världens lön. Jonas Rugman hade skaffat handskrifterna, översatt texten för professorns föreläsningar och den vackra utgåvan, men hans namn nämndes bara i förklaringarna.

Vi kan dock räkna med att han fick nyheter från Köpenhamn. Han kände i alla fall några där. Han och hans mecenater i Uppsala hade säkert hört om

¹⁰ ”Hos vår författare förekommer ofta *bragd* och *bregda* i skilda meningar och det skulle inte ha varit lätt för mig att tolka dessa ord och andra ur fornspråket utan vägledning från den unge islänningen Jonas Rugman.”

¹¹ Det följer en lista över ord och fraser som har mycket litet med saga-texten att göra, uppenbarligen sammansatt av Rugman, inte Verelius (normalisering här till modern isländska): *bregða sverði*, *bregða upp skildi*, *bregða búi*, *bregða setu*, *bregða við*, *hann bragðar (bregður/bærir?) ekki á sér*, *bregða einum tungu í hvöft*, *bregða sér upp við*, *bragð*, *augabragði*, *augabragð*, *bragð & yfirbragð*, *bragðlegur*, *bragð & afbragð (?)*, *bragð & hjábragð(ð)*, *bragð*, *bragðgóður*, *bragðillur*, *málbragð*, *firnskrubragð*, *afbragð*, *málbragð*, *viðbragð*.

vällyckade resor som man hade gjort till Island för att skaffa handskrifter, till exempel Tormod Torfæus resa år 1662 (se Bergsveinn Birgisson 2020: 104–120). Aldrig hade så många klenoder åkt med samma båt från Island till Köpenhamn.

Det var bråttom om svenskar skulle kunna tävla med danskarna i detta spel, och det var förmodligen lätt att övertala de lärda i Uppsala: det var dags att skicka Jonas Rugman till Island. Det kan gärna ha varit hans egen idé till att börja med, men det var nog lätt att övertala Verelius och Rudbeck, kanske inte lika lätt med Per Brahe och Magnus Gabriel de la Gardie. Det verkar ha varit litet trögt med pengar. Men Rugman hade bråttom och man kom, tycks det, överens om att han skulle få reskassa till Köpenhamn.¹²

Men Jonas Rugman ville inte vänta, och förklaringen verkar ligga i Köpenhamn, inte Uppsala.

I sin bok om Tormod Torfæus (2020) har Bergsveinn Birgisson kommit fram till att det förmodligen var av flera olika skäl som kungens översättare i Köpenhamn fick sluta i ämbetet under våren 1664. Tormod Torfæus, som var Jonas Rugmans förebild år 1661–1662, fick sparken och när hans landsman, Jón Eiríksson (John Erichsen), ett drygt sekel senare gick igenom Torfæus brevbok noterade han att Tormod den nionde november 1664 hade bett sin vän Poggenberg att granska om det var sant som han hade fått veta

Faaet Efterrretning om, at een af hans Landsmænd, Jon Rugmann, som tillforn havde arbeidet for Rigets Drost i Sverrige, Peder Brahe, skulde søge at antages i hans Sted ved det Danske Hoff, til at oversætte de gamle Islandske Skrifter (Jón Eiríksson 1788: 71).

Detta var den pusselbit som fattades när jag skrev *Örlagasaga* (2017). I Köpenhamn 1661–1662 fick Jonas Rugman höra om Tormod Torfæus äventyrliga anställning hos kungen.

Det hade gått flera år och mycket hade hänt i de isländska pojkarnas liv. Genom information från sina landsmän i Köpenhamn (djungeltelefonen är inte ett nytt fenomen) hade Rugman fått veta att Torfæus fått lämna översättarposten, och då hade han själv kommit så långt att antikvitetsprofessorn Verelius med hans hjälp hade gett ut den första av så småningom många böcker. Därmed kunde han söka tjänst hos den danske kungen eftersom den svenske dito inte ville ha en *interpretes regius* på detta område.

¹² Berättelsen om denna icke gjorda Islandsresa kan man läsa t.ex. hos Schück (1932: 205–208) eller hos Heimir Pálsson (2017: 57–60). Det är uppenbart att några har blivit förda bakom ljuset, men det är inte lätt att se vem som lurade vem mest!

När Rugmans landsmän (eller danskarna) tog nyheten till Torfæus, som befann sig i Norge, kunde de identifiera Jonas Rugman med hjälp av gamla rykten om att han hade något med Per Brahe att göra. Det var förmodligen det namn som man i Danmark kände bäst till. Han var också släkt med den kände danske vetenskapsmannen Tycho Brahe.

Men också detta visade sig vara ett irrbloss och det hopp Jonas Rugman kanske hade om en reskassa från Uppsala blev till intet. En Islandsresa för att köpa handskrifter blev det således aldrig frågan om. Med några pappershandskrifter i sitt skrin och med några kopior som han hade fått göra i Köpenhamn, kom Jonas Rugman, skuldsatt efter utlandsresan, hem till Uppsala 1666. Kanske var det en liten tröst att *Olof Tryggvasons saga* hade kommit ut under Verelius redaktion år 1665 – endast på gammal götska, utan svensk översättning. Översättaren var inte hemma och det gick ytterligare ett och ett halvt decennium tills en översättare blev fast anställd och kunde stoltsera med titeln *Regius translator linguæ antiquæ*.¹³ Han hette Guðmundur Ólafsson och året var 1681, två år efter Jonas Rugmans död.

Källor

- Arngrímur Jónsson, 1609: *Crymogæa sive rerum Islandicarum libri III*. Hamburg.
- Bergsveinn Birgisson, 2020: *Mannen fra middelalderen. Historikern og morderen Tormod Torfæus*. Bergen: Vigmostad & Bjørke AS.
- Busch, Kay, 2002: *Grossmachtstatus & Sagainterpretation. Die schwedischen Vorzeit-sagaeditionen des 17. und 18. Jahrhunderts*. Vol. 1. Erlangen.
- Dal, Nils Hufwedsson, 1724: *Speciman biographicum de antiquariis Sveciæ*. Stockholmia.
- Gothrici & Rolfi Westrogothiæ regum HISTORIA. Lingua aGothica conscripta*. 1664. Ed. Olavs Vererlivs Antiq. Patr. Prof. & Johannis Schefferi Argentoratensis. Execud. Henricus Curio, S.R.M. & Acad. Vpsd. Bibliop. Upsaliæ.
- Guðjón Friðriksson & Jón Þ. Þór, 2013: *Kaupmannahöfn sem höfuðborg Íslands I–II*. Reykjavík: Hið íslenska bókmenntafélag.
- Gottskålk Jenson, 2008: *The Latin of the North*. I: Sophie van Romburgh & Karen Skovgaard-Petersen (red.), *Humanist Discoveries of the Scandinavian Past*. (Renæssanceforum 5.) Webblänk: https://www.njrs.dk/5_2008/gj.pdf

¹³ Den förste verkar ha varit Guðmundur Ólafsson (1652–1695). Guðmundur fick 300 riksdaler som årslön, bra mycket mera än Rugman något år verkar ha fått i stipendium. Om anställning och årslön, se Páll Eggert Ólason (1949: 173). Guðmundurs arbetstitel trycktes på titelsidan till *Sturlog den Arbetsammes Historia*, Uppsala 1694.

- Gödel, Vilhelm, 1897: *Fornnorsk-Ísländsk Litteratur i Sverige* I. Stockholm: Ivar M Hæggströms Boktryckeri.
- Heimir Pálsson, 2017: *Örlagasaga Eyfirðings. Jonas Rugman, fyrsti íslensk stúdentinn í Uppsölum. Málsvörn menningaröreiga*. Reykjavík: Bókmennta- og listfræðistofnun Háskóla Íslands – Háskólaútgáfan.
- Jón Eiríksson (John Erichsen), 1788: *Thormod Thorfesens Levnettsbeskrivelse*. København: Universitetets Bogtrykker Schultz.
- Jón Helgason, 1941: Indledning. II Haandskrifter og udgaver. I: Jón Helgason & Anne Holtmark (utg.), *Háttalykill enn forni*, s. 5–23. (Bibliotheca Arnarnæjana Vol. I.) Hafniæ: Ejnar Munksgaard.
- Jón Helgason, 1958: *Handritaspjall*. Reykjavík: Mál og menning.
- von Konov, Jan, 2005: *Sveriges adels historia*. Karlskrona: Axel Abrahamssons Förlag.
- Páll Eggert Ólason, 1942: *Saga Íslendinga* V. Seytjándi öld. Höfuðþættir. Reykjavík: Menntamálaráð og Þjóðvinafélag.
- Páll Eggert Ólason, 1949: *Íslenzkar æviskrár frá landnámstímum til ársloka 1940* II. Reykjavík: Hið íslenska bókmenntafélag.
- Schück, Henrik, 1932: *Kgl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Dess förhistoria och Historia* I. Antikvistudiets början. Stockholm: Almqvist och Wiksell.
- Verelius, Olaus, 1664: Notæ in Hist. Gotrici & Rolvonis. I: *Gotbrici & Rolfi Westrogothiæ regum HISTORIA* /.../ [del 2], s. 1–105. Upsaliæ.
- Þórunn Sigurðardóttir, 2011: Upp skýst löngu gleymt listaverk: Óþekkt kvæði eftir Hallgrím Pétursson. *Gripla* XXII: 7–40.

Summary

The Icelander Jón Jónsson (Jonas Rugman) lived in Sweden 1658–1679 and made two short visits to Denmark 1661 and 1664. The present writer, in his Rugman-biography (2017), did guess that Jonas Rugman in his first visit had heard of the fantastic adventures of his countryman Þormóður Torfason (Tormod Torfæus), who had become the highly paid *interpres regius*, the Danish king's translator, of Norse literature. In his Torfæus' biography (2020), Bergsveinn Birgisson pointed out evidences that prove that in 1664 Jonas Rugman actually did appeal for the translator post that Torfæus then had had to leave in Copenhagen. But it was not until two years after Rugmans death that his successor in Sweden proudly could call himself *Regius translator linguae antiquae*.

Keywords: The king's translator, the need for history, Icelandic manuscripts

Heimir Pálsson
Reykjavík
heimir.palsson@gmail.com

Recensionsartikel

Approaches to Dating the Poetry in the Sagas of Icelanders

REVIEW ESSAY BY MIKAEL MALES

Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages, V: Poetry in the Sagas of Icelanders. Edited by Margaret Clunies Ross, †Kari Ellen Gade and Tarrin Wills, 2 vols (Turnhout: Brepols, 2022): pp. cxxxvi + 1613.

Even more than previous volumes, *SkP* 5 is a milestone within skaldic studies. The poetry in the sagas of Icelanders has generated lively debate for more than a century, not least due to the thorny dating issues relating to this corpus. In its ‘Introduction’, *SkP* 5 presents a richer and more precise set of dating criteria than any previous, widely accessible overview, and in the editions of the poetry, discussions of dating are much more prominent than in previous volumes. *SkP* 5 therefore heralds an interesting new approach. In addition, tensions between the methodology of the ‘Introduction’ and individual contributions make for an illuminating analysis of available options. Since relevant criteria vary between sagas and are used differently by individual editors, the methodology of *SkP* 5 is here explored through case studies. Egill’s poetry is explored in detail, since despite being the largest corpus in the edition, formal dating criteria are largely bypassed.

SkP 5 and Probability

The ‘Introduction’ to *SkP* 5 differs from previous volumes in taking a more probabilistic approach to two topics. First, it contains a list of so-called half-kennings, collected by Margaret Clunies Ross (*SkP* 5: cxxxiv–cxxxvi).

Males, Mikael. 2024. Approaches to Dating the Poetry in the Sagas of Icelanders. *Scripta Islandica* 74: 81–102.

© Mikael Males (CC BY)
DOI: 10.33063/diva-524128

Half-kennings are ‘incomplete’ kennings in the sense that they contain only part of some frequent kenning type, such as *runnar* ‘bushes [MEN]’ for an ordinary ‘bushes of swords [MEN]’ or the like. As a consultation of individual instances will show, Finnur Jónsson, editor of the old standard edition, considered half-kennings to be due to error and therefore typically emended them to achieve complete kennings. Scholars today, including the editors of *SkP*, are less prone to emendation. Such a conservative approach reduces the likelihood that editors introduce errors, but it does not in itself imply that manuscript forms are more likely to be original than emendations. In this instance, however, another factor does. Half-kennings belong to frequent kenning types, mainly denoting ‘man’ or ‘woman’, meaning that definers (‘of swords’ etc.) are not strictly necessary for decoding the kenning. It seems unlikely that scribes would be more prone to error in such common and simple kennings than in rare and complex ones. Furthermore, the reason for dropping the definer is evident, since the kenning is comprehensible without it. Clunies Ross thus clearly has probability on her side, and her collection of examples is useful not only as a heuristic, but also as a corrective to overly rigid interpretations of the kenning system. The list contains some omissions, however.¹

Secondly, the ‘Introduction’ features a section on ‘Dating and Authenticity’ (below *DA*), focusing on metrical and linguistic dating criteria (*SkP* 5: xcvi–cvii). Nothing of the kind is found in previous volumes, which adopt an agnostic stance. It should be noted, however, that *SkP* represents a brand of agnosticism that leans towards faith in early dates, in contrast to the manuscript-prone agnosticism common in eddic scholarship and much recent medievalist scholarship generally (see discussion and examples in Males 2022b and 2023). Unlike both types of agnosticism, *DA* is bent on evaluation of probabilities, and a similar approach is taken in several individual contributions to the volume. *DA* is written in the spirit of the late Kari Ellen Gade, who sadly passed before the publication of these volumes, and the section was instead written by Klaus Johan Myrvoll. In spite of the emphasis on dating in *DA* and many individual contributions, Margaret Clunies Ross in her introduction to Egill’s poetry stresses that *SkP* 5 retains the ‘largely agnostic position’ on dating of previous volumes (*SkP* 5: 159). Even in her own editions, however, this is debatable, since she devotes much discussion to the topic and presents firm conclusions (e.g. *SkP* 5: 188–89, 233–36, 294, 331–32, 917, 947). The turn towards dating is thus fairly

¹ E.g. *Lofn bandar* (*SkP* 5: 60), *þing* (*SkP* 5: 195–96), *ægir* (*SkP* 5: 272).

consistent throughout *SkP* 5, but the choice of dating methods is not. For this reason, *SkP* 5 is a treasure-trove for methodological evaluation.

To this reader's mind, there need be no strong contradiction between a cautious approach and an evaluation of dating criteria. In contrast to Clunies Ross's formulation, however, I would suggest that caution is a more useful quality than agnosticism in a scholarly context, since after all, a key aim of scholarship is to expand our knowledge. A presentation of available dating evidence is a useful feature of most editions of medieval texts, but their validity and implications ought to be treated with caution, since an edition should primarily be a tool for others to test their hypotheses, rather than a medium for its editors to do so.² Since *SkP* will be the new standard edition for the foreseeable future, a combination of evaluation and caution is desirable.

The turn towards evaluation of dating criteria in *SkP* 5 could not easily have been avoided, since the topic has been central in scholarship on this body of poetry. Individual contributors have responded differently to this challenge, however, and in the following, I focus on a selection of illuminating cases.

The 'Dating and Authenticity' Section

DA summarises the most useful metrical and linguistic dating criteria identified to date, some of which have only been thoroughly tested in recent years. The overview is concise and has several advantages over Gade 2000, which has served as a point of reference for the last two decades. Myrvoll does not clearly communicate, however, that he has conducted the most thorough investigation to date of the criteria mentioned and that their reliability is now clearer than when Gade wrote her study. This is a crucial point for appreciating how much the field has advanced, and I will therefore highlight relevant aspects here. Although Myrvoll has subsequently conducted a more focused investigation of the poetry in *Gísla saga* (Myrvoll 2020), the real game changer remains his doctoral thesis of 2014, systematically evaluating 12 dating criteria. The thesis is unpublished, and although its variety of *nynorsk* is a source of delight to some, it may limit access to others, and I therefore note some of its main findings here. I exclude criteria where Myrvoll's investigation adds little new, but these are few (mainly rhyme in *a : ρ* and indications of late dates).

---

² Of course, editorial work involves an ongoing testing of hypotheses, but the goal of editions lies in providing a useful text, and testing is thus a by-product rather than an aim in itself.

In her 2000 article, Gade dated contraction of hiatus (*áar* > *ár*, *sæing* > *sæng*, etc.) to c. 1200, and due to early fluctuation between hiatus and contracted forms in a limited number of words and inflectional endings, she deemed the criterion unreliable (Gade 2000: 52–53; cf. Kuhn 1983: 69–70). The presence of early contracted forms does not imply a corresponding existence of late hiatus forms, however. From a linguistic perspective, it may be surprising that hiatus and contracted forms existed side by side for two hundred years, but this seems in fact to have been the case, and in some lexical items, the hiatus variant may have passed out of use earlier than in others (notably *friendr*; see below). Snorri's partly failed attempt to imitate hiatus instils faith in the criterion, and so does that fact that the First Grammarian c. 1150 felt the need to explain the phenomenon.³

Gade is thus more sceptical than necessary, and this may to some degree be related to the fact that she, like Kuhn, dates the final contraction of hiatus forms as late as c. 1200, somewhat limiting the value of the criterion. The First Grammarian's description suggests that hiatus forms were disappearing in his day, however, and with Myrvoll's comprehensive dataset, it is possible to see that we find only contracted forms after c. 1150 (Myrvoll 2014: 309–36). This is a more useful date than c. 1200, since it places us well before the writing of sagas of Icelanders, and hiatus forms therefore cannot plausibly be attributed to saga authors composing spurious poetry. Myrvoll's close scrutiny has thus provided scholars with a useful criterion which they were earlier prone to ignore. Not all of the editors in *SkP* 5 take hiatus into account, but Myrvoll provides a useful list of occurrences, which may be used in tandem with the editions.

Myrvoll's treatment of expletive *offum* is mainly conventional, but he adds important and updated observations on the use of the particle before adjectives and nouns (*SkP* 5: xcix; though see below on important omissions in Egill's poetry). The discussion of heavy dips mainly follows Hans Kuhn, but presenting the criterion in this context is valuable, since it is often overlooked in skaldic scholarship (*SkP* 5: ci). Something similar may be said of breaks to Craigie's law, too often bypassed by scholars (*SkP* 5: cii–ciii). The discussion of late placement of the alliterating stave is updated and impor-

³ The form in the First Grammatical Treatise is *éarn* or *íarn* for later *járn*, and it is clear from the author's description that knowledge of this form was dying out at the time of writing (Hreinn Benediktsson ed. 1971: 224–26). Snorri correctly produces the forms *þjóðár*, *dreyrfá* and *járngrá* in cases where the metre demands the older forms in *-áar*, *-fáa* and *-gráa*, but reveals himself in the choice of the form *vindblés*, in which there was no further syllable in the earlier stage of the language (Faulkes ed. 2007: 7).

tant, not least since the occasional use of this feature in archaisation has only recently been evaluated (*SkP* 5: ciii–civ). The relative chronology of lack of *aðalhendingar* in even verses and *skothendingar* in odd ones is based on Myrvoll's own comprehensive study and is an important improvement on earlier, less precise descriptions. Lack of *aðalhendingar* is restricted to very earliest poets, whereas occasional lack of *skothendingar* is found down to c. 1000. This development only becomes evident through exclusion of likely spurious stanzas by Egill and Kormákr, in whose poetry the lack of *aðalhendingar* correlates with implausible linguistic forms as well as other indications of composition for the saga. These patterns have only recently been described in studies by Myrvoll and the present author. I return to this topic below.

Kuhn 1981 did important groundwork on 'compensatory rhyme', and through Myrvoll's study, Kuhn's observations have been corroborated. Compensatory rhyme may now be considered a strong dating criterion (Myrvoll 2014: 109–32). This is important, since in spite of Kuhn's study, scholars have generally not drawn on this criterion.

As seen from this overview, the number of available dating criteria has increased in recent years, and some older criteria now appear more reliable. The case for agnosticism is thus weaker than it used to be, and by consulting *DA* in tandem with the editions in *SkP* 5, the scholar is provided with a powerful tool for evaluation.

Egils saga: Restriction to Contextual Evidence

For a number of reasons, I here analyse Margaret Clunies Ross' edition of the poetry in *Egils saga* in more detail than other contributions. First, this is by far the most substantial corpus in *SkP* 5, running to 239 pages, and Egill's poetry is universally admired and much discussed. Second, while providing relatively extensive discussions of dating based on contextual evidence and a few formal criteria presented by Jón Helgason, Clunies Ross otherwise disregards the considerable range of formal evidence almost completely.⁴ Third, new criteria for the dating of Egill's poetry have been presented in recent years, and since these are near-absent from the edition and only partially referred in *DA*, an overview may serve to enhance the benefits of the edition.

⁴ In her editions of *Harðar saga* and *Hávarðar saga*, by contrast, she does take formal criteria into account (*SkP* 5: 917, 947). In consulting these editions, it may be useful to know that she in both instances uses 'desyllabification' to denote 'syllabification'.

As a rule, Clunies Ross does not comment on hiatus forms, either with regard to their metrical plausibility or their implications for dating.⁵ There are a number of such forms in Egill's poetry, and these may serve to inform the analysis, both in general favour of authenticity and in order to question common scholarly assumptions, such as that Egill's *lausavísa* 5 was composed for the saga. This is unlikely, since it contains the hiatus form *þría* (cf. *SkP* 5: 170–71).

Overall, the reader may identify metrically secured hiatus forms by consulting the list in *DA* (*SkP* 5: xcix), but two occurrences not listed there call for closer analysis. As noted by Finnur Jónsson, Þorgeir Sigurðsson and Haukur Þorgeirsson, *kviðuháttir* poems and some *fornyrðislag* poems, notably *Hymiskviða* and *Höfuðlausn*, avoid a realisation of type C verses (x / x) where both stresses are carried by long stems (or forms ending in another *-r* than s. n. m., the least 'integral' of Old Norse *-rs*) (Finnur Jónsson 1886–1888: 435; Þorgeir Sigurðsson 2019: 142–44; Haukur Þorgeirsson 2023: 706). Some poets apparently felt that such verses – called type C1 in metrical scholarship – were either too heavy or too symmetrical. In a total of 41 type C verses, *Höfuðlausn* displays no exceptions, except for two verses where the principle holds if hiatus is restored.⁶ According to the manuscripts, *Höfuðlausn* 7.8 reads *við blár randir*, but restoration of hiatus gives *við bláar randir* with resolution on *bláar*. *Höfuðlausn* 8.8. reads *í járnleiki*, which gives *í éarnleiki* with restoration of hiatus. The principle appears to be a stronger expression of a tendency to avoid C1 verses in *fornyrðislag* generally. Thus, for instance, in the fairly regular *Völuspá* (excluding the irregular dwarf lists), Haukur Þorgeirsson counts nine such verses out of a total of 118 type C verses, or 7.6% (*Haukur Þorgeirsson* 2016: 131–34; verse 8.5, 9.8, 10.1, 10.5, 17.1, 21.3, 32.2, 38.4, 44.3). The fact that the only two C1 verses in *Höfuðlausn* allow for restoration of hiatus is highly unlikely to be due to coincidence, and *bláar* and *éarn* in *Höfuðlausn* may thus be added to *DA*'s lists.⁷ The question of hiatus forms in *Sonatorrek* and *Arinbjarnarkviða* is somewhat more open.

Even verses of these *kviðuháttir* poems seem to be more in line with the

⁵ Exceptions are found in *Arinbjarnarkviða* 5–6, where she comments on the metrical necessity of reading *bráa* and *hæings*, but not on their implications for dating (*SkP* 5: 338–39).

⁶ The following verses are type C: 5.3, 5.6, 5.8, 7.2, 7.4, 7.6, 7.8, 8.2, 8.4, 8.6, 8.8, 10.5, 10.7, 11.1–3, 11.5–6, 11.8, 13.1–4, 13.6, 13.8, 14.1–2, 16.2, 16.5, 16.7, 17.3, 18.1–6, 19.6, 19.8, 21.2, 21.4.

⁷ Þorgeir Sigurðsson claims that a similar situation applies in *Háleygjatal*, the only exception to the principle being verse 3.4 *við járnviðju*, which with restored hiatus gives *við éarnviðju* (Þorgeir Sigurðsson 2019: 144). He seems to have overlooked 5.4 *þars víkr deilir*, however, and in *SkP* 1: 210, stanza 11.8 reads *at eyðndum*.

tendency seen in *Vǫluspá*, avoiding but not forbidding C1. Of 23–25 type C verses, *Sonatorrek* contains two C1: *við óðræði* (14.4) and *at vélǫndum* (24.8). Interestingly, however, we also find the C1 verse *at frændgarði* (6.4), which would read *at fríendgarði* with hiatus, avoiding C1. Since C1 verses are not completely absent, the contracted form cannot be conclusively ruled out, but the hiatus form is decidedly more plausible. With or without *fríendgarði*, *Sonatorrek* at least contains the hiatus form *séak*, which is necessary to avoid a three-position even verse (23.4).

Similarly, *Arinbjarnarkviða* contains two C1 verses (1.4 and 4.1) of a total of 19–20 type C verses, and restoration of hiatus would eliminate a third: *at fjárafli* > *at féarafli* (17.8). While the hiatus forms in *Hǫfuðlausn* should certainly be added to *DA*'s lists, *fríendgarði* and *féarafli* are less secure, but with their roughly 90% probability, they are clearly relevant to an overall evaluation of the date of the poems. The form *fríendr* is particularly interesting, since it is otherwise only metrically secured in Þjóðólfr, *Ynglingatal* 19.1 *Dags fríendr* (*SkP* 1: 25) and Holmgöngu-Bersi, lv. 6.8 *Saurbæ fríendr auri* (*SkP* 5: 1096–97), even though the word is a common one in skaldic and eddic poetry. This suggests that the form *fríendr* may have been contracted early on.

The dating of Egill's long poems has seen much debate, and due to the relative scarcity of dating criteria in them, the preceding observations on hiatus are of some importance. The same may more emphatically be said of seven occurrences of expletive *of/um* before nouns, bypassed by both *DA* and Clunies Ross. As *DA* notes, this is a strong dating criterion to the period before c. 1000 (*SkP* 5: xcix). *Arinbjarnarkviða* 2.8 has *grepps of æði* and 22.3 has *sás of dolgr*, whereas *Sonatorrek* 24.2 has *ulfs of bági*. All three are metrically secured, and although the last is the result of emendation, the manuscripts have either *ok* or *um*. *Um* is a variant of *of*, and *ok* suggests that the archetype had *of*. Since this defunct type of expletive *of* was especially challenging to scribes, *of* would then have been trivialised to the syntactically untenable *ok*.⁸ *Hǫfuðlausn* has no less than four occurrences, 1.4 *svás mitt of far*, 2.2 *þar ák bróðrs of kvøð*, 4.8 *sús mest of lǫð*, 14.8 *Eiríks of far*, all metrically secured.

Expletive *of* before a noun is the strongest individual dating criterion in both *Arinbjarnarkviða* and *Sonatorrek* and should therefore be central to any evaluation of their dates. It is interesting to note that the occurrence

⁸ Similarly e.g. *Haustlǫng* 1.6, where all three witnesses have *ok* for *of* (*SkP* 1: 432).

⁹ This occurrence is omitted by Kuhn 1929: 33. Kuhn presumably follows Finnur Jónsson in taking *lá* as preterite of *liggja* (cf. *SkP* 5: 245).

in *Sonatorrek* has been preserved in the 1 ½ stanzas that have seen a good transmission, being included in *Skáldskaparmál* (23.5–24.8). By contrast, occurrences in the other two poems are more spread out. It is therefore worth considering the possibility that archaic features in the remainder of *Sonatorrek* have been obliterated in transmission, since archaic forms are prone to corruption. Of course, this cannot be taken as positive evidence, but it is a reminder that limited evidence is to be expected in *Sonatorrek*, given its state of preservation.

Among other formal criteria, the relative lack of discussion of *bendingar* is noteworthy, not least in light of new observations on *bending* structures in *Egils saga* presented in studies from 2011 onwards. The present author has shown that the most irregular *bending* style in *Egils saga* is associated with very simple syntax, few and simple kennings and some other features, making this style very distinct (Males 2011; Males 2020: 219–32). Klaus Johan Myrvoll has corroborated these findings through testing against further parameters (Myrvoll 2014: 118–25). In addition, the ‘simple’ style correlates with a number of mutually independent indications of late composition. Some of these are of a linguistic nature, such as the archaic form *Bárðr* in a typical Egill stanza versus the later *Bárðr* in the following stanza in the simple style (*Eg* 8 and 9). The simple style is also associated with unique attestation in *Eg* 12.5–8 versus additional attestation in *Skáldskaparmál* in the complex first half of the stanza, and with anonymity in stanzas composed by two ‘daughters’. Furthermore, Egill’s poetry otherwise features standard or unusually elaborate *bending* structures, whereas the simple style is much less elaborate than normal, thus occupying the opposite end of the scale of complexity (Males 2020: 232).

It is also noteworthy that the simple style is not the style of an individual poet, but of three, since it is shared with the two daughters (as well as the seven-year-old Egill). Finally, this style correlates with factual implausibility, such as the mention of the baleen of a whale lying under a bed in a house in the deep forests of central Sweden, as it might have done in Iceland, and the treatment of Lund as a place of importance long before it became so (*pace SkP* 5: 187). The features distinguishing the simple style from that of Egill are thus many and internally consistent and the evidence for its late date overwhelming. By not engaging with relevant scholarship, *SkP* 5 fails to inform the reader that the corpus of the most important poet in the edition contains two chronological strata, identifiable with greater precision and a wider range of evidence than in any other saga of Icelanders (a rare reference to some of the scholarship in question, regarding one aspect of one stanza,

is found on p. 290). For this reason, I here supply a list of stanzas that may with great probability be considered spurious. These are: *Eg* 7 (*SkP* 5: 175), 9 (179), 12.5–8 (185; first half likely authentic), 13–14 (188–89), 66 (284), 70 (289; first half, while not by Egill, is attested elsewhere as a poetic proverb about runes), 71 (291), 122.1–4 (367; second half may be authentic). Stanzas 70–71 and 122 are Egill's *lausavísur* 40–42 and thus form a group in the saga. Groupings and connections to the prose suggest that these stanzas were composed for the saga. The saga contains two clusters of the simple style, the first being 7, 9, 12.5–14, the second 66, 70–71, 122.

Of course, there may be other spurious poetry in the saga, composed in standard *dróttkvætt*, but outside the stanzas in the above list, indications of early dates dominate, and scholarly arguments for late dates have either been based on a single parameter or on criteria that are too vague to merit treatment as diagnostic. Thus, for instance, scholars have rightly doubted that the three-year-old Egill could compose in perfect *dróttkvætt*, but if formal criteria are taken into account, the hiatus form *þría* in one of the two stanzas in question indicates a date before *c.* 1150 (stanza 5.2). Sigurður Nordal's suggestion that the stanza was composed by an older, boastful Egill may thus have more merit than generally held. As Sigurður notes, many stanzas in *Egils saga* (as well as other sagas, one may add) are not likely to have been composed under the circumstances described in the saga, even when showing signs of 'authenticity'. Skalds in general, and Egill in particular, were prone to emphasise their own prowess, and Egill's three-year-old stanzas may simply be an extreme example of this (Sigurður Nordal, ed. 1933: xi–xiii).

Jón Helgason argued that the *hending* pair *gekk- : ekk-* indicates that *Eg* 17 is inauthentic, since *ekki* retains the spelling <etci> in the earliest manuscripts (Jón Helgason 1969: 157). Myrvoll's studies have shown, however, that lack of *skothending*, typically in the first verse, is a feature of *dróttkvætt* poetry down to *c.* 1000. The implications of Jón's observation are thus, if anything, the opposite of what he assumed, since lack of *hending* in the first verse offers some support of the authenticity of the stanza (*SkP* 5: 197–98). Jón also claimed that the absence of dative *-i* in *vé* in stanza 28.8 suggests that it is spurious (Jón Helgason 1969: 157). This observation most likely holds, but there is conflicting evidence in the metrically secured hiatus form *féar* in verse four (type A2k). Since Clunies Ross generally does not comment on hiatus forms, *SkP* 5 gives only arguments in favour of late dating of stanza 5 and 28. On a more positive note, Clunies Ross ignores arguments for late dates that are too vague to allow for evaluation, and so

will I (e.g. Bjarni Einarsson 1975: 195–207; Baldur Hafstað 1995; Torfi H. Tulinius 2004).

The lack of attention to *bending* structures also means that one the strongest dating criteria – the distribution of compensatory *bendingar* – is bypassed, but this is remedied in *DA*. The criterion is especially relevant for *Eg* 58 (*SkP* 5: 270) and 126 (*SkP* 5: 376), whose claim to authenticity is very strong.¹⁰ *DA* omits one instance of compensatory *bending* in stanza 127, however: *áttkak erfínytja | arfa mér til þarfan* ('I did not have an inheritance-enjoyer, an heir very useful to me'; *SkP* 5: 378). The stress and *figura etymologica* in *erf-* : *arf-*, in tandem with the similar use of a *figura etymologica* in *svik-* : *svik-* in the following couplet, indicates that this is an intentional structure, typical of Egill. Stanza 127 thus also has an unusually strong claim to authenticity.

Apart from hiatus, expletive *of* before nouns and *bending* structures, the most important dating criterion bypassed in the edition of Egill's poetry is the form *fjól* in *Höfuðlausn* 17.7, secured by end-rhyme. This is absent also in *DA*. *Fjól* was replaced by *fjólð* in the early eleventh century and is thus a strong dating criterion (Kuhn 1937: 56). In another instance, Clunies Ross emends *fjót* to *fjól*, although the manuscripts agree on the former and there is no metrical reason for emendation (*SkP* 5: 218–19). It is somewhat unfortunate that the editor here introduces what appears to be a strong dating criterion without pointing out that it cannot be used for that purpose.

As seen from this overview, a reader of *SkP* 5 who is not attentive and specialised in Old Norse metre and language may easily gain the impression that Egill's poetry is poor in dating criteria, whereas the opposite is in fact true. With some exceptions, *DA* makes up for this. By far the most important omission in *DA* is expletive *of* before nouns in Egill's long poems. Furthermore, *DA* discusses systemic changes of phonology and metre, but not changes in individual words, such as *fjól* > *fjólð*. Finally, Egill's tendency to avoid type C1 in *fornyrðislag* and *kviðuháttr* allows for the identification of additional hiatus forms, most securely so in *Höfuðlausn*. Indeed, seven of this poem's stanzas contain strong dating criteria not mentioned in Clunies Ross's edition or *DA*, and five of these point to a date of composition before c. 1000–1050 (*of* before noun and *fjól*). When reading of how Óðinn gazes at the slain on the battlefield or how Nari's sister Hel 'trod the evening meal

¹⁰ In the second of these, the emendation *gilja* > *gylfa* is problematic, since it seems to presuppose a *bending skal-* : *gylf-*. *-l-* : *-lf-* is not a permissible pairing, and the manuscripts reading gives a good *bending* (Myrvoll 2014: 63).

of the eagle' (= trampled the dead), the reader may find it useful to know that these are almost certainly the words of a tenth-century pagan, rather than the fantasies of a thirteenth-century author. I therefore hope that the present overview may serve to inform the study of Egill's poetry in *SkP* 5, which in other regards is superior to previous editions.¹¹

Droplaugarsona saga: Formal Criteria and Factual Discrepancies

This saga contains only six stanzas and has attracted limited interest from skaldic scholars, but Richard Perkins's approach to their dating is interesting. Without stating his reasons, Perkins claims that 'it is highly unlikely that any of the six stanzas in *Droplaugarsona saga* were composed by persons living around the year 1000' (*SkP* 5: 134). Apart from a debatable statement on the chronological evolution of kenning types, however, the only dating criteria he presents point to an unclear time of composition before the writing of the saga. One of these is *aðalbending* in *a* : *o*, which is not attested after c. 1200. The other is the fact that four of the six stanzas display considerable discrepancies against the surrounding prose.

As a comparison with *DA* demonstrates, the discussion of formal criteria is inadequate (I have added one instance of hiatus not found in *DA*). In addition to the two occurrences of *a* : *o*, hiatus is found in stanzas 1.4 and

¹¹ Additional minor comments on the edition of Egill's poetry: 1. The use of the term 'Craigie's law' to denote heavy dips is compatible with Craigie's article but unfortunate in other regards (*SkP* 5: 183). The conventional use of the term to refer to the prohibition of a long monosyllabic noun or adjective after a weak third position indeed describes a 'law' whose violation is highly relevant to dating, even in individual occurrences. Heavy dips do not adhere to such a law, and although these increase over time, their relevance for dating must be evaluated by frequency. In order to uphold the distinction, it is thus preferable to retain the traditional designation *heavy dips*, as in *DA* (*SkP* 5: ci–ciii). 2. *DA* omits one heavy dip: *hoggum hjaltvond skyggðan* (*SkP* 5: 275). Since the latter belongs in one of the debated Ljótr stanzas, it may be of some interest that the stanza also contains the contracted form *jörnum*. Unlike hiatus, however, contracted forms are probably not diagnostic, and the stanza also has *aðalbending* in *o* : *a*. 3. Clunies Ross's refutation of Jón Helgason's claim regarding the 'late' rhyme *gjör* in *Hofudlausn* would have benefitted from a reference to Haraldur Bernharðsson 2006 (see especially p. 251; cf. *SkP* 5: 236). 4. The exclusion of *markar* from the kenning for 'snake' in *Arinbjarnarkviða* 6 is odd, and the explanation of this departure from Finnur Jónsson's analysis does not appear to make sense, since both Finnur and Clunies Ross opt for the interpretation 'snake = Óðinn' (*SkP* 5: 339–41).

5.8, expletive *of* in 2.4 and 6.4 and compensatory rhyme in 5.1 (*ber- : hjgr-*). This is a remarkable set of dating criteria for such a small corpus.

Perkins's treatment of 5.1 is especially interesting. He notes that the verse lacks *bending* and therefore suggests that it originally contained another name than *Helgi*, perhaps *Haraldr* (*SkP* 5: 148). As far as I can tell, this may be his main reason for stating that the stanzas are not likely to be authentic. The first problem with Perkins's interpretation is that lack of *skothending* in the first verse would lend some support to the saga's attribution, rather than suggest corruption. The second is that, in fact, we are not dealing with lack of *skothending*, but with compensatory rhyme, which is a strong early dating criterion.

All formal criteria thus correspond to a parameter that Perkins explores in detail, namely discrepancies between poetry and prose. No saga has such a high proportion of discrepancies as *Droplaugarsona saga*, and as Perkins notes, one would not expect an author–poet to create such inconsistencies in his own text. The discrepancies thus point to some earlier time of composition. Partly based on Perkins's discussion and partly in spite of it, we may thus conclude that *Droplaugarsona saga* is highly suggestive of the potential inherent to correlating factual discrepancies with formal criteria.

Gísla saga: A Holistic Approach

Kari Ellen Gade's edition of the poetry in *Gísla saga* presents a thorough discussion of formal criteria as well as instances of discrepancy between poetry and prose. Her analysis is especially refreshing since the scholarly consensus has for a long time been that the poetry in *Gísla saga* was either composed by the author or slightly earlier. In 2020, Klaus Johan Myrvoll demonstrated that this view is incompatible with formal criteria in Gíslí's poetry, and furthermore that there is a correlation between discrepancies between verse and prose and early formal features (Myrvoll 2020: 254–55). Gade mainly follows Myrvoll on both accounts (*SkP* 5: 544–46).¹² As a result, the reader is presented with an excellent overview of dating criteria in

¹² Gade's clearest critique of Myrvoll's analysis is the statement that one 'late' feature (*bending* in a dip) in stanza 40 'does not obtain' (*SkP* 5: 544). In fact, however, Myrvoll himself states that this is likely to be the case, and despite appearances, Gade and Myrvoll are thus in agreement (Myrvoll 2020: 255).

one of the instances where these are most sorely needed, due to a consensus based on insufficient scrutiny.

In the end, however, Gade lands on a compromise between Myrvoll's and earlier views. Based on the fact that Gísli is not elsewhere known as a poet and the seemingly Christian elements in his poetry, she dates the 'authentic' stanzas a few decades after Gísli, 'at the intersection of the old and the new religion in Iceland' (*SkP* 5: 546). Gade here shifts to criteria whose diagnostic significance is unclear. First, the fact that Gísli is not known as a poet in other sources is somewhat remarkable, but since he did not compose for rulers, he would not have been listed in *Skáldatal* or quoted in the kings' sagas. Furthermore, Inger Helene Solvin has identified a likely indication that at least one of Gísli's stanzas was known to a precursor to Snorri (Solvin 2015: 75, 88–89; *SkP* 5: 557–58). In the treatise on poetic diction that scholars call *Litla Skálda*, the statement *hnøtr heita fylvingar* ('nuts are called *fylvingar*') is found right after kennings for human body parts. Modern colloquialisms aside, nuts are not part of the human body, but in Gísli's *lausavísa* 5, containing one of only two poetic occurrences of the word *fylvingar*, they are very nearly so. Here, these *fylvingar* fall from a woman's 'eyelash-forest' (*hvarmskógr*), and she collects *hnøtr* ('nuts') from her 'sight-hazel' (*sjónbesli*). In other words, these nuts are tears falling from the hazels of the woman's eyelashes. The stanza thus contains an association between nuts and body parts, as well as the information needed in order to draw the conclusion that *fylvingar* means 'nuts', as explained in *Litla Skálda*. In the other occurrence, *Þórsdrápa* 15, *fylvingar* appears to refer to stones (*SkP* 3: 108). The rarity of nuts in poetry in general, and the word *fylvingar* in particular, combines with *Litla Skálda*'s association of nuts with body parts to suggest that the author drew on Gísli's stanza.

Given the limited evidence, this hypothesis should perhaps be treated with caution, but it is at least worth noting that the lack of independent support for Gísli's poetic activity may not be as absolute as scholars have thought. Furthermore, a comparison to Egill's status as a poet may be useful. If he had not composed for kings and magnates, he would not have been listed in *Skáldatal*, and if we did not have his saga, we would have had only the few fragments that attracted the grammatical interest of his descendants, Snorri and Óláfr. A lack of independent attestation may thus be less significant than we think, and recourse to formal criteria is therefore a more trustworthy guide.

With regard to the 'Christian' argument, this is weak at best. Gade makes light of the statements in both versions of the saga that Gísli was influenced by Christianity in Denmark (*SkP* 5: 543–44). Under normal circumstances,

such scepticism is reasonable, but the statements fill no obvious function in the saga, and they conform to features found in the poetry. This suggests that the author may have been recording tradition, rather than trying to convey a perception of Gísli as a ‘noble heathen’ (cf. Lönnroth 2011 [1969]). Either way, Christian influence is not very useful as a dating criterion, unless we are dealing with influence from specific texts, since Christian influence of a more general nature may be detected from the ninth century onwards (see e.g. Males 2022). Gade refers to *Völuspá* as an analogue to Gísli’s poetry and suggests that the latter should be dated to the period around or after 1000, but this date is similarly based on using likely Christian influence as a strong and precise dating criterion, and the same critique therefore applies to it (*SkP* 5: 546). The kennings *sólar saldeilandi* (‘sun’s hall-ruler = God’) in stanza 15 and *aldar allvaldr* (‘mighty ruler of mankind = God [?]’) in stanza 29 are conspicuous, but they do not presuppose more than a rudimentary concept of Christian belief (*SkP* 5: 543, 572, 597).

Gade thus draws on a wide range of dating criteria, and for the most part, she adheres to the scholarly ideals of specificity and susceptibility to testing. In the end, however, she attributes diagnostic significance to two parameters that most likely do not merit such treatment. This leads her to promote the uneconomical hypothesis that the bulk of Gísli’s poetry was produced by another, slightly later poet. Gade presents no likely motivation for such early, large-scale composition of pseudonymous poetry in the name of a man who was not a poet. We find a comparable situation in some late sagas, where much of the poetry was apparently composed for insertion into the prose, but in such cases, a clear motivation is found in the act of saga-writing. Furthermore, this mode of composition does not appear to have been practiced before c. 1300, whereas sagas from the first half of the thirteenth century seem to contain mainly authentic poetry (cf. *SkP* 5: cvi). It is difficult to see what might have motivated a poet in the early eleventh century to compose spurious poetry on a scale that is otherwise only attested about a century after the writing of the first sagas of Icelanders, and Gade presents no plausible analogues.

Gade’s holistic approach is instructive. When using precise, tested and plausible criteria, she argues convincingly for the high age of much of the poetry in the saga. By contrast, when turning to *argumenta e silentio* or criteria whose diagnostic significance is doubtful, she is led to promote an uneconomical scenario that presupposes a type of motivation only known from a late stage of saga writing. Her discussion is therefore a good illustration of the benefits of remaining committed to testing and specificity.

Intertextual Dating: *Hallfreðar saga*

This section explores a parameter not discussed in the edition. It is not intended as a critique of Diana Whaley's discussion of the dating of Hallfreðr's poetry, although some additional analysis of e.g. hiatus forms would have been welcome (*SkP* 5: 870–71). Rather, since *SkP* 5 invites a discussion of the range of dating criteria available to skaldic scholars, I take the opportunity to add one. An additional motivation is that the criterion has bearing on the famous stanzas that are generally held to be the best contemporary witnesses to the sentiments of a reluctant convert. In order for the stanzas to merit such treatment, dating is crucial.

Hallfreðr's so-called 'conversion stanzas' have attracted much scholarly attention, but formal criteria in them are few. This, as well as the fact that an authentic testimony of this kind almost seems 'too good to be true', may invite the suspicion that the stanzas were in fact composed for the saga. Interestingly, however, Einarr Skúlason (c. 1090–1060) paraphrased the last stanza preceding the conversion stanzas as well as the first of these. In the following, I summarise an analysis that seems to have appeared too late to make it into the edition (Males 2020: 80–85).

In his *Øxarflokkur*, Einarr repeatedly plays on the name of Freyja's daughter *Hnoss*, which means 'precious object'. Based on Finnur Jónsson's edition (1912–15) and Meissner's *Die Kenningar den Skalden* (1921), Einarr would appear to be the only poet referring to *Hnoss*. This is strange, however, since Einarr otherwise makes a point of alluding to rare mythological references in earlier poetry, but he does not appear to have invented them.¹³ Doing so would have defeated the purpose of the skaldic game of knowledge, in which Einarr engaged with much gusto.¹⁴

In reality, however, the absence of *Hnoss* in Finnur Jónsson's edition and Meissner's catalogue is due to Finnur's choice of a confused manuscript variant and emendation in the stanza immediately preceding the conversion stanzas in the saga. In order to make sense of the text, Finnur invented the word *núflaust* and translated it as 'without difficulty'.¹⁵ Whaley judiciously adopted the reading of other manuscripts *nú ák Sírrar mey dýra* 'now I own

¹³ Notably *gylðis kindar gómsparri* 'the gum-spar of the wolf's offspring [SWORD]' in *Geisli* 48, alluding to the only other kenning drawing on the sword in Fenrir's mouth, Eyvindr skáldaspillir's *Fenris varra sparri* 'prop of the lips of Fenrir [SWORD]' (*SkP* 7: 46; *SkP* 1: 223).

¹⁴ Cf., for instance, his *offjósti* stanza (*SkP* 3: 173). See discussion in Males 2020: 77–89.

¹⁵ It is not the case, however, that Finnur's verse is unmetrical, as stated in *SkP* 5: 882, since *burr* has a short root vowel. In any event, referring to a heavy dip as 'unmetrical' is a bit strong.

the precious daughter of Sýr <= Freyja> [Hnoss (*bnoss* ‘treasure’)]’ (*SkP* 5: 881). Here we find our lost, early reference to Hnoss, and just as in Einarr’s case, it is used in an *ofljóst* construction (Hnoss > *bnoss*). This unique correspondence indicates that Einarr alluded to Hallfreðr, and the assumption is corroborated by an allusion from Einarr’s *Geisli* to the following stanza in *Hallfreðar saga*, the first of the conversion stanzas. This stanza reads:

Fyrr vas hitt es harra
 Hliðskjálfar gatk sjalfan
 – skipt es á gumna giptu –
 geðskjótan vel blóta.

In former times it was different, when I could sacrifice well to the swift-minded lord of Hliðskjálfr <Óðinn’s high seat> himself [= Óðinn]; there has been a change in the fortunes of men. (*SkP* 5: 883)

The second half of *Geisli* 19 reads:

Fyrr vas hitt es¹⁶ harra
 hauðrtjalda brá dauða
 happ- (nýtast mér) -mætu
 (máltól) skini solar.

It happened previously that the excellently fortunate shining of the sun ceased through the death of the lord of earth-tents [SKY/HEAVEN > = God (= Christ)]; speech-tools [ORGANS OF SPEECH] are of use to me. (*SkP* 7: 22)

Einarr has here transformed a reference to Óðinn to apply to Christ. The fact that both of Einarr’s allusions are to stanzas that are closely associated in transmission, being Hallfreðr’s *lausavísa* 5 and 6, rules out coincidence as a plausible explanation of the similarities. Transmission also excludes the opposite line of influence, from Einarr to Hallfreðr (who would then of course have to be Pseudo-Hallfreðr). There is no obvious reason why a pseudonymous poet would turn to one semi-grammatical and one hagiographic poem by Einarr to create such allusions, and the choice of Einarr rather than some earlier poet would in any event have been odd. By contrast, Einarr is known to have engaged in this kind of allusion, and there are thus strong reasons to assume that the influence went from Hallfreðr to

¹⁶ ‘er’ Bergsbók (here normalized to *es*): ‘at’ Flateyjarbók (*SkP* 7: 22). Unlike *SkP*, I choose *es* rather than *at* in accordance with Hallfreðr’s stanza (which is not mentioned in *SkP*), but this does not affect the semantics or the question of whether this is a quotation or not, since minor changes were common in that context.

Einarr. Einarr's allusions presumably served to place him within a tradition of prominent skalds, and we may therefore assume that he saw Hallfreðr's stanzas as authentic, half a century or more before the first sagas of Icelanders were written. These allusions therefore amount to strong dating criteria.

Such clear-cut cases are rare, but when available, there is every reason to add them to other dating criteria. The case for authenticity of Hallfreðr's conversion stanzas is thus considerably stronger than what Whaley conveys, although she leans towards the same conclusion (*SkP* 5: 870–71).

Archaisation in *Kormáks saga* and *Víglundar saga*

In her edition of the poetry in *Kormáks saga*, Edith Marold presents numerous formal criteria that point towards an early date (*SkP* 5: 1017–20). She also notes, however, that some stanzas appear to exhibit an overarchaising style involving types B and C and lack of *aðalhending* in even verses. This applies to stanzas 17–19.4, 30, 77–79, 82. These are the same criteria that correlate with other indications of late dating also in *Egils saga*, and the peculiar archaising style of spurious stanzas in *Kormáks saga* and *Egils saga* has been noted in recent studies (Males 2011; Myrvoll 2014: 118–25; Myrvoll 2020: 229; Males 2020: 219–32, 244–45). It is somewhat conspicuous that none of these studies are referred when drawing on identical criteria in order to arrive at similar conclusions about some of the same stanzas, but the important point is that yet another scholar has now tested their diagnostic validity. Thus, for instance, Marold notes a correlation with a violation of Craigie's law in stanza 78, further strengthening the case. It now seems highly likely that at least stanzas 77–79 and 82 are spurious, and Marold, Myrvoll and I agree on this point. Marold also makes a relatively strong case for stanzas 17–19.4 (*SkP* 5: 1053–56). With regard to other stanzas, it remains an open question how far we ought to go in taking 'suspect' features as diagnostic of pseudonymous composition, since it would seem that irregular features in Kormákr's authentic poetry inspired the use of similar features in poetry composed for the saga. Apart from stanzas 77–79 and 82, it may be unlikely that the poetry in *Kormáks saga* will allow for an equally precise stratification as that of *Egils saga*, but further clarity is not out of the question.

Klaus Johan Myrvoll's discussion of *Víglundar saga* is interesting from several perspectives. This is a late saga that has attracted limited scholarly interest. As becomes clear from Myrvoll's overview of linguistic criteria,

all poetry in it was apparently composed for the saga (*SkP* 5: 1404). Also in some other late sagas, all or the bulk of the poetry seems to have been composed for the saga, but *Víglundar saga* is peculiar in following a model displaying rare stylistic features, namely *Kormáks saga*. Myrvoll's metrical observations bring this out and allow us to reconstruct the methods of a late imitator in remarkable detail.

The *Víglundr* poet displays anacrusis, presumably in imitation of Kormákr's use of type B and C in even lines (*SkP* 5: 1018, 1405). This partly flawed imitation is highly interesting for showing that in order to achieve an 'archaic' structure, this poet added a perceived early feature to that of the later standard, resulting in hypermetric lines, rather than breaking completely with later norms by employing type B or C in even lines. In other words, the unstressed beginnings of even verses in early poetry were so striking to this poet's ear that he did not recognise that the verses themselves were of the standard, six-position type. It was their strangeness, not their familiar traits, that stood out.

Another feature is at least as interesting. After *c.* 1000, only Snorri can be shown to have understood and regularised the feature of compensatory *bendingar* in his *Háttatal*, or at least, so it seemed until the publication of *SkP* 5 (Males 2020: 34–37). It is now clear, however, that the *Víglundr* poet also did so, presumably because he chose the poetry in *Kormáks saga* as his model (*SkP* 5: 1405). It is understandable that scholars have not focused on obviously late and spurious poetry in their identification of occurrences of this early feature, but in order to test the criterion's validity, it is necessary also to explore whether it may be found in later poets aiming to archaïse. We may now conclude that there is at least one instance of this, but by all appearances, the circumstance required was that of taking one of the few early poets where this feature is prominent as the main model.

In one sense, the presence of compensatory *bendingar* in *Víglundar saga* may seem to make the criterion less reliable, but I would argue the opposite. When dealing with features that are in principle susceptible to stylistic imitation, and indeed many other features as well, aiming for perfect correspondences between the criteria and chronology is often unrealistic. Rather, the strengths and potential weaknesses of each criterion must be evaluated in detail and the hypothesis tested against a range of mutually independent criteria. In this instance, we see that the *Víglundr* poet succeeded in imitating some early *bending* structures but not others, such as the 'hierarchical principle' or *aðalbendingar* in even verses, and he did not understand the principles behind even verses with an unstressed beginning (*SkP* 5: 1405).

Of course, this poet had not conducted a detailed study in order to evaluate which stanzas may be spurious in his model saga, and the discipline of historical linguistics lay centuries in the future. To some extent, then, he was bound to imitate an imitator, and the latter can himself be discerned by extreme exaggeration of Kormákr's typical features, as well as through forms that would have been unmetrical before c. 1200. In the end, then, our dating criteria have not become weaker for not being absolute, but stronger for being better explored, and in the process, we have gained new knowledge about the methods of an interesting fourteenth-century saga author.

This author-poet also imitated another feature typical of Kormákr, namely half-kennings. As noted in the section 'SkP 5 and Probability' above, Clunies Ross has collected examples of half-kennings, and her departure from Finnur Jónsson's stylistic ideals in all likelihood brings us closer to those of the skalds. Myrvoll has a useful overview of the debate on half-kennings, and he notes that their use in *Víglundar saga* is indebted to that of *Kormáks saga* (SkP 5: 1406). The matter is complicated, however, by the fact that Marold in her edition of Kormákr's poetry stays true to Finnur's ideals and avoids half-kennings as far as possible. Taking another view than Marold, Clunies Ross has collected likely instances of half-kennings in *Kormáks saga* that are not, in fact, presented as such in the edition (SkP 5: cxxxv n. 4). In light of Myrvoll's edition and discussion, the case for half-kennings in *Kormáks saga* is even stronger than it previously was, since it is for other reasons clear that the *Víglundr* poet imitated the poetry in *Kormáks saga*, and why would he have opted for the marked feature of half-kennings if these were not prominent in his model? It is unfortunate that such observations have not been allowed to guide the editing of the poetry in *Kormáks saga*, but Clunies Ross's list and Myrvoll's edition serve to mitigate the effects of this choice.

Concluding Discussion

SkP 5's rich but uneven exploration of dating criteria is an excellent starting point for a revitalisation of the scholarly discourse on the topic. Not only *DA*, but also a larger number of editors than the ones discussed here, take formal criteria as their main point of departure for their discussions of dating. On the whole, *SkP 5* serves to rehabilitate such criteria, the value of which has often been downplayed in scholarship from about the 1960s

onwards. Since formal features typically provide the most precise, frequent and intersubjectively controllable criteria, *SkP* 5 represents a highly positive development. In some instances, formal criteria are crucial for the rebuttal of poorly founded claims. This is notably the case in Gade's edition of the poetry in *Gísla saga*, but another important example, not mentioned above, is Kate Heslop's edition of the so-called *Máblíðingavísur* in *Eyrbyggja saga*. These stanzas are of particular interest for being highly personal and unusually pacific. In a detailed analysis of them, Russell Poole discusses early formal features, but curiously, he decides against their testimony (Poole 1985). Heslop notes that formal criteria point towards early composition, and on this basis, she revisits Poole's argument and finds that it is not only at odds with linguistic features but also lacks factual support in the poetry. Although brief, Heslop's evaluation is thus a school-book example of scholarly method, and it illustrates how factual arguments may be correlated with formal features (*SkP* 5: 403–04).

Overall, the most glaring omission in *SkP* 5 is the relative absence of formal dating criteria in the analysis of Egill's poetry, his being both the largest and in several ways most interesting corpus. *DA* is not entirely sufficient to remedy this, mainly due to the omission of expletive *of* before nouns in the long poems. Consulting this article in tandem with *DA* and the edition provides an overview of available criteria.

Kari Ellen Gade is most consistent in correlating formal criteria with discrepancies between prose and poetry, both in her edition of *Gísla saga* and *Króka-Refs saga*. While *Gísla saga* contains a number of discrepancies, Gade notes that none are found in *Króka-Refs saga* (*SkP* 5: 1185). This observation is consistent with her hypothesis that the poetry in the saga is spurious, assuming the author would not create inconsistencies when composing poetry for the saga. Richard Perkins's edition of the poetry in *Droplaugarsona saga* provides an interesting counterexample, where a correlation of discrepancies and formal criteria would have provided rich and internally consistent evidence.

Gade's discussion of the poetry in *Gísla saga* is also interesting for showing how an evaluation of precise criteria whose diagnostic validity is open to evaluation suggest a plausible hypothesis, whereas likely non-diagnostic criteria lead Gade to present a hypothesis that cannot easily be reconciled with literary developments. While the desirability of specificity and testing is universally acknowledged within the sciences, humanists are often more ambivalent in this regard, and reminders of the epistemological benefits of these ideals are therefore welcome.

As seen from this overview, *SkP* 5 explores a considerable range of dating criteria. One category that I found missing and that may at times be useful is quotation or allusion, since the skalds' penchant for using unique expressions suggests that conspicuous verbal similarities are often intentional (Wills 2021). Another aspect that may be worth considering is how to correlate criteria that occur with some frequency, such as the ones discussed in *DA*, with others that are rare or unique. The latter may include, for instance, discrepancies with the prose, quotations, factual observations (baleens, the establishment of Lund, etc.) and infrequent linguistic archaisms such as *ffl*. Linguists often favour investigations of the type represented by *DA*, but on occasion, non-structural criteria may be crucial, and correlating the two types of evidence is often impeded by discipline-specific methodologies. This problem relates to scholarly conventions, however, and not to epistemology. As long as criteria are specific and open to some degree of testing, they may be correlated with each other. How this is to be done is up to the scholar, but I hope that *SkP* 5 and the present discussion of dating methodologies may serve to convey that there is a wider range of viable possibilities than is evident from most publications on the topic.

Bibliography

- Baldur Hafstað, 1995: *Die 'Egils saga' und ihr Verhältnis zu anderen Werken des nordischen Mittelalters*. Reykjavík.
- Bjarni Einarsson, 1975: *Litterære forudsætninger for 'Egils saga'*. Reykjavík.
- Faulkes, Anthony (ed.), 2007: Snorri Sturluson, *Edda. Háttatal*, 2nd ed. London.
- Finnur Jónsson (ed.), 1886–1888: *Egils saga Skalla-Grimssonar tilligemed Egils stórræ kvad*. København.
- (ed.), 1912–1915: *Den norsk-islandske skjaldedigtning*. København.
- Gade, Kari Ellen, 2000: 'The dating and attributions of Verses in the Skald Sagas'. In: Russel Poole (ed.), *Skaldsagas: Text, Vocation, and desire in the Icelandic Sagas of Poets*, 50–74. Berlin:
- Haraldur Bernharðsson, 2006: 'Göróttur er drykkurinn. Fornmálsorð í nútímabúningi'. *Gripla* 17: 37–73.
- Haukur Þorgeirsson, 2016: 'Hnútasvipa Sievers prófessors'. *Són* 14: 117–47.
- , 2023: 'The Name of Thor and the Transmission of Old Norse Poetry'. *Neophilologus* 107: 701–13.
- Hreinn Benediktsson (ed.), 1972: *The First Grammatical Treatise*. Reykjavík.
- Jón Helgason, 1969: 'Höfuðlausnarhjal'. In: Bjarni Guðnason, Halldór Halldórsson and Jónas Kristjánsson (eds.), *Einarsbók: Afmæliskeðja til Einars Ól. Sveinssonar 12. desember 1969*, 156–76. Reykjavík.

- Kuhn, Hans, 1929: *Das Füllwort of-um im Altwestnordischen. Eine Untersuchung zur Geschichte der germanischen Präfixe. Ein Beitrag zur altgermanischen Metrik.* Göttingen.
- , 1981: 'Vor Tausend Jahren. Zur Geschichte des skaldischen Innenreims'. In: Ursula Dronke et al. (eds.), *Speculum Norroenum: Norse Studies in Memory of Gabriel Turville-Petre*, 293–309. Odense.
- , 1983: *Das dróttkvætt.* Heidelberg.
- Lönnroth, Lars, 2011 [1969]: 'The Noble Heathen: A Theme in the Sagas'. In: *The Academy of Odin. Selected Papers on Old Norse Literature*, 45–74. Odense.
- Males, Mikael, 2011: 'Egill och Kormákr – trødering och nydiktning'. *Maal og Minne*: 115–46.
- , 2020: *The Poetic Genesis of Old Icelandic Literature.* Berlin.
- , 2022a: 'Irish Influence on Late Norse Paganism. The Leviathan and the Miðgarðsormr'. *Peritia* 33: 159–88.
- , 2022b: 'Hear No Sievers, See No Sievers. Metrics and the Eddic Commentary Tradition'. *Neophilologus* 107: 257–77.
- , 2023: 'Textual Criticism and Old Norse Philology'. *Studia Neophilologica*. <https://doi.org/10.1080/00393274.2023.2205888>
- Meissner, Rudolf, *Die Kenningar der Skalden. Ein Beitrag zur skaldischen Poetik.* Bonn.
- Myrvoll, Klaus Johan, 2014: 'Kronologi i skaldekvæde. Distribusjon av metriske og språklege drag i høve til tradisjonell datering og attribuering'. Unpublished PhD diss., University of Oslo.
- , 2020: 'The Authenticity of Gísli's Verse'. *JEGP* 119: 220–57.
- Poole, Russell, 1985: 'The Origins of the *Máblíðingavísur*'. *Scandinavian Studies* 57: 244–85.
- Sigurður Nordal (ed.), 1933: *Egils saga Skalla-Grímssonar.* Íslenzk fornrit 2. Reykjavík.
- Torfi H. Tulinius, 2004: *Skáldið í skrifinni. Snorri Sturluson og 'Egils saga'.* Reykjavík.
- Porgeir Sigurðsson, 2019: 'The Unreadable Poem of Arinbjörn: Preservation, Meter and Restored Text'. Unpublished PhD Diss., Reykjavík.
- Wills, Tarrin, 2021: 'Kennings and Variability. Corpus and Structural Views'. *European Journal of Scandinavian Studies* 51: 11–25.

Mikael Males

Universitetet i Oslo

ORCID iD 0000-0001-6151-1873

Recensioner

Úlfar Bragason, *Reykjahlolt Revisited. Representing Snorri in Sturla Þórðarson's Íslendinga saga*. Translated by Andrew Wawn. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. Rit 106. Reykjavík 2021. ISBN 978-9979-654-59-9. 244 sidor.

Reykjahlolt *Revisited* innehåller förutom ett förord och författarens respektive översättarens kommentarer, tio kapitel, varav det första är en introduktion som utförligt diskuterar tidigare forskning och presenterar utgångspunkter för studien. Boken har, förutom en bibliografi, två index. Det första innehåller uppgifter om individer, släkter och platser som nämns i källmaterialet, det andra namn på forskare och övriga skribenter som författaren hänvisar till.

Huvudkällan för Úlfar Bragasons studie är *Íslendinga saga*. Den ingår i kompilationen *Sturlunga saga* som hör till genren *samtíðarsögur* (samtids-sagor). Sagan beskriver historiska händelser som kan ha ägt rum under tiden 1183–1262. Den försiktiga formuleringen kommer sig av frågan om den förhållandevis korta tid som gick mellan händelser och nedskrivning kan borga för att sagan är en pålitlig källa för isländsk medeltidshistoria. Úlfar framhåller i sammanhanget sagans dualitet, det vill säga att den förvisso innehåller beskrivningar av faktiska händelser, men även är en källa som berättar om dess sagaförfattare och dennes samtid. Han riktar därvidlag viss kritik till tidigare forskning: ”In truth, very few scholars who have used *samtíðarsögur* as historical sources have sought to understand their narrative artistry and its effect on the source materials, never its impact in thirteenth-century sagas. (S. 21.)

I *Reykjahlolt Revisited* är det framför allt den av Úlfar Bragason efterfrågade narratologiska analysen som står i fokus. Förutom beskrivningen av Snorri Sturluson, hans familj och släkt, utgör studiens huvudsakliga teman av relationen mellan sagaförfattaren/berättaren, hans hantering av källor och narrativ.

I kapitel två, ”*Snorri Sturluson fell in love with the place: Fateful Reykjahlolt*”, görs intressanta resonemang dels om platsers betydelse generellt, dels specifikt om Reykjahlolt. Detta är en plats som i hög grad förknippas med Snorris död, men enligt Úlfar Bragason väcks även en fråga om hur narrativet

Ney, Agneta. 2024. Rec. av Úlfar Bragason. *Reykjahlolt Revisited. Representing Snorri in Sturla Þórðarson's Íslendinga saga*. *Scripta Islandica* 74: 105–107.

omkring hans död uppstod. Berättaren, Sturla Þórðarson, Snorris släkting och fosterson, hade själv en anknytning till Reykjaholt, och närheten till såväl personen som platsen kom sannolikt att påverka hans framställning.

Sturla Þórðarson beskrivs i kapitel tre, *"A wise and learned man: Sturla the saga writer"*. Han var i vissa fall ett ögonvittne till vad som skedde, men hade även tillgång till muntliga och skriftliga källor. En viktig distinktion i sammanhanget är enligt Úlfar Bragason den mellan berättarens perspektiv och sagakaraktärernas, en skillnad som berör sagans objektivitet. Att Sturla skriver i tredje person (utom vid fyra tillfällen) bidrar till en objektiv framställning. Han avslöjar inte i direkta ordalag sin egen uppfattning om händelser eller personer. Som det framkommer i studien, är det viktigt att ändå undersöka om och på vilket sätt berättaren trots allt kanske avslöjar sina känslor bakom den objektiva hållningen.

Bokens fjärde kapitel, *"Those of whom the stories tell: Understanding characters"*, inleds med en kort diskussion om just berättarteknik, det vill säga hur händelser presenteras, respektive strategier för hur persongalleri och handling kan komma till uttryck. I sammanhanget framhålls även betydelsen av genealogiska kunskaper för att kunna minnas och berätta om historiska skeenden. Úlfar Bragason understryker att det slags kunskaper om personer och händelser som *Islendinga saga* berättar om, har sitt ursprung i ett gemensamt kollektivt minne.

Det kollektiva minnet diskuteras även i det femte kapitlet, *"We trust his wisdom and integrity: Narrative point of view"*. Här diskuteras bland annat hur begreppet "moraliskt vittne" kan appliceras på Sturla Þórðarson. Att han var ett ögonvittne till de händelser som han berättar om och själv tog del i flera av dem, beskrivs som en förutsättning för att kunna definieras som ett sådant vittne. I kapitlet refereras därutöver till att sagan förutspår sturlungarnas öde. Det sker genom att Sturla delar en dröm med Sturla Sighvatsson och därmed också med lyssnarna/läsarna. Han drömmer om ett väldigt jordskred och tolkar det som ett förebud om sina släktingars död. Därigenom ges även mellan raderna information om att Sturla hade tilltro till varsel och att han visade sin förmåga att tolka drömmens metafor (om han faktiskt hade drömt), det vill säga en bland flera uppgifter om sagaförfattaren och dennes samtid.

I bokens sjätte kapitel, *"To Snorri her progress seemed quite amusing: Snorri's women"*, belyses nyanserat ett tema om kvinnorna omkring Snorri. Förutom en generell diskussion om kvinnors närvaro i en genre som till syvende och sist handlar om konflikter mellan män, berättas specifikt om Snorris äktenskap och hans friloförhållanden. I sammanhanget, och i

ett jämförande perspektiv, relaterar Úlfar Bragason till Sturla Þórðarson och hans äktenskap som det beskrivs i *Íslendinga saga*. Sturla sägs vara en trogen man och hans äktenskap förenligt med kyrkans inställning till förmån för trohet och ömsesidig respekt. Detta står i kontrast till Snorris utomäktenskapliga förhållanden.

Om Snorris barn handlar tre kapitel, framför allt om sonen Órækja. Sturla Þórðarson underlåter inte att lyfta fram hans dåliga temperament och äregirighet, men i sagan tillskrivs han trots allt några goda sidor. Detta exemplifieras i studien dels av hans vistelse hos kung Valdemar i Danmark och hos Skúli jarl i Norge, då han sägs vara "sig själv", dels av hans maka Arnbjörgs aldrig sinande stöd. Det sistnämnda säger dock mer om Arnbjörg än om Órækja.

I det avslutande kapitlet, "*Why don't I make you just like Óðinn?: Conclusion*", ges en utförlig sammanfattning av teman från tidigare kapitel, men görs även reflexioner om historieskrivning i sig. Här nämns även den sorgprocess som kan sägas ha gett upphov till sagan: "We may say that the saga's origins lie in a grieving process, both personal and social – as much the trembling of Ingibjörg Sturludóttir during the Flugumýrr fire as in the deaths of Sturla Sighvatsson, his father and brothers at Örlygsstaðir, and in the brutal murder of Snorri Sturluson at Reykjaholt." (S. 185.) I studien lyfts en emotionell kontrast fram, den mellan Sturla Þórðarsons minne av ett Reykjaholt som erbjöd såväl boklig lärdom som gästbud och minnet av samma plats där Snorri överfölls och miste livet.

Boken *Reykjaholt Revisited* är välskriven, författaren kan sin huvudkälla utan och innan och belyser med många exempel skrivarens betydelse för *Íslendinga sagas* narrativ. Det är en lärorik framställning som i sig är en stimulerande läsning. Dessutom lockar den sannolikt till läsning/omläsning av sagan.

Agneta Ney
docent i historia vid Uppsala universitet
agneta.ney@telia.com

Helen Fulton och Sif Ríkharðsdóttir (red.). *Charlemagne in the Norse and Celtic Worlds*. Bristol Studies in Medieval Cultures. Cambridge: D.S. Brewer, 2022. 260 s. med bibliografi och index. (Tre kartor över de nordiska länderna, Irland och Wales åtföljer bokens text och ett fotografi av början av *Karlamagnús saga* i handskriften GKS 1002 fol. (från 1667).)

Charlemagne in the Norse and Celtic Worlds är det femte bandet i en serie om sju böcker som behandlar berättelser om kejsar Karl den Store (Karlamagnús) i det medeltida Europa. Böcker har tidigare publicerats om berättelser om kejsaren i Spanien, England, Tyskland och Nederländerna, samt på medeltida latin. Berättelserna finns i episka dikter, höviska riddarromaner, krönikor och pseudokrönikor, men det hänvisas till dem på betydligt flera ställen i både världsliga och kyrkliga skrifter. Karl den Store sågs som *pater Europae*, som Marianne Ailes och Philip E. Bennett, som leder projektet, beskriver i sin allmänna introduktion till det.

Boken *Charlemagne in the Norse and Celtic Worlds* innehåller fem artiklar om legender om Karl den Store och deras mottagande i Norden, skrivna av sex författare, och ytterligare fem av lika många författare om legender om kejsaren på Irland och i Wales. Dessutom skriver redaktörerna Helen Fulton, professor i medeltida litteratur vid University of Bristol, och Sif Ríkharðsdóttir, professor i litteratur vid Islands universitet, en relativt utförlig introduktion till artiklarna. Där säger redaktörerna bl.a. följande om ämnet i artiklarna:

What is new about our book is its comprehensive account of the Carlemagne legends in Irish, Welsh, and Norse, brought together here for the first time, and our perspectives on textual criticism applied to borrowed texts with several cognates. [...] Instead of a literary-critical approach based on comparisons of themes and characters, we consider the cultural and political consequences of the circulation of common stories in different linguistic environments. (2–3)

Artiklarna handlar alltså om spridningen av berättelser om Karl den Store inom de nordiska och keltiska språkområdena och vad som låg bakom att de översattes och tolkades eller refererades till där.

Det skrevs mycket mer om Karl den Store i Norden än på Irland och i

Bragason, Úlfar. 2024. Rec. av Helen Fulton och Sif Ríkharðsdóttir (red.). *Charlemagne in the Norse and Celtic Worlds*. *Scripta Islandica* 74: 108–110.

© Úlfar Bragason (CC BY)
DOI: 10.33063/diva-524130

Wales, särskilt i Norge och på Island. Detta nordiska intresse kan spåras tillbaka till kung Hákon Hákonarsons regeringstid 1217–1263, då många *chansons de geste* översattes till prosa och anpassades till Norge. Det är inte känt om dessa dikter, med anknytning till Karl den Store och hans kämpar, översattes var för sig, men nu finns detta material bevarat i ett samlingsarbete som återger berättelsen i kronologisk ordning. *Karlamagnús saga* finns bevarad i två versioner, A och B, som vanligtvis ses som två stadier i översättningen av materialet, där fler element tillkom så småningom i samlingen. Ett liknande verk skapades i Wales, men där var materialet av betydligt mindre omfattning, och det utgjordes av en översättning av tre franska *chansons de geste* och *Historia Karoli Magni et Rotholandi* från latin. Dessa översättningar eller bearbetningar är från 1200-talet och början av 1300-talet och tros vara relaterade till korstågen. *Karlamagnús saga* består däremot av tio delar, varav några är översättningar av *chansons de geste*, men det är osäkert om andra är översättningar från franska och latin eller om de är originalkompositioner på norrönt. Åsikterna går isär om huruvida *Karlamagnús saga* kan hänföras till sekulära idéer om landvinning och landsstyre eller till idéer om Karl den Stores missionsarbete.

Den svenska berättelsen om *Karl Magnus* och den danska *Karl Magnus Krønike* anses båda vara från 1400-talet och de berättar mycket mindre om Karlamagnús än hans historia på västnordiskt språk. De verkar vara relaterade till politiska idéer i Sverige och Danmark. Den irländska bearbetningen av berättelser om Karl den Store ska däremot ha religiösa rötter och härröra från senmedeltiden.

Även om dessa berättelser skiljer sig åt i sin omfattning, och även om de sannolikt har olika ursprung och har fått olika mottagande, får det inte glömmas bort att de i viss mån kan ha uppstått från en önskan från dem som översatte och bearbetade dem, läste och lyssnade på dem, om berättelser om förfluten tid, om landvinningar och erövringar, missionsarbete, korståg och Karl den Stores och hans krigares heroiska bedrifter.

Det är mycket som är känt om de texter som diskuteras i boken, men mycket är fortfarande okänt. Författarna diskuterar varthän forskningen om texterna har kommit och delar åsikter om deras spridning och mottagande. Skillnader mellan översättningar och bearbetningar och skillnader i reception och texttradering vittnar om avsikterna och målen hos dem som sammanställt texterna, vare sig det har varit av litterära, politiska eller ideologiska skäl. Men de visar intresse för Karl den Store och hans riddare under senmedeltiden i de nordiska och keltiska språkområdena.

Redaktörerna har var sin artikel i boken. Sif Ríkharrðsdóttir kallar sin

artikel ”The Norse Roland in Context”. I den diskuterar hon specifikt översättningen av *Chanson de Roland* till norrönt språk, den som utgör del åtta i *Karlamagnús saga*, den så kallade *Rúnzivals þáttur*. I sin artikel, ”Charlemagne in Wales: Imperialism in Medieval Welsh Poetry”, behandlar Helen Fulton sedan hänvisningar till Charlemagne i walesisk hovpoesi från mitten av 1300-talet till slutet av 1400-talet. Samtliga artiklar i boken är välskrivna och mycket informativa om spridningen av berättelser om Karl den Store i Norden, på Irland och de brittiska öarna.

Man får dock inte glömma att texterna är ”flytande” texter – de förvandlas samtidigt som de sprids. Det är därför värt att uppmärksamma artikeln av Héléne Tétrel, professor i fransk medeltidslitteratur vid universitetet i Rouen. Hon kallar sin artikel ”Unger’s *Karlamagnús saga*: A Modern Composition?” Tétrel diskuterar den norske forskaren C. R. Unger:s textutgåva av *Karlamagnús saga* som utkom i Christiania (Oslo) 1860 under titeln *Karlamagnús saga ok kappá hans: Fortællinger om Keiser Karl Magnús og hans jævnninger i norsk bearbeidelse fra det trettende aarhundrede*. Detta är den enda akademiska utgåvan av hela berättelsesamlingen hittills. Tétrel påpekar att *Karlamagnús saga* är en av få sådana berättelsecykel från medeltiden, där *chansons de geste* kopplas samman enligt en viss ordning, men litterära *cycle* blev vanliga i Frankrike redan på 1200-talet. A- och B-versionerna av berättelsen skiljer sig dock åt på flera sätt, och Ungers val och presentation av berättelsens innehåll är faktiskt

consistent with the method followed by copyist from the Middle Ages to the eighteenth century. For example, he organised the text, selected pieces, and discarded paragraphs and chose titles in a way that is largely comparable to what his predecessors did, and in this respect, he was faithful to the textual tradition of the *Karlamagnús saga* copyists before him. (94)

Det är tveksamt om Unger ska betraktas som författare till den version han låtit trycka. Men genom att göra det etablerade han sin version av berättelsens texter som tidigare hade varit ”flytande” i avskrifter. Den som läser Ungers textutgåva måste ha detta i åtanke och noggrant bekanta sig med förordet till hans verk.

Úlfar Bragason

Háskóli Íslands

Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum

ORCID iD 0000-0001-6872-752X

Agneta Ney. *Vänskap mellan kvinnor på vikingatiden. Om urval och historieskrivning i de isländska sagorna*. Lund: Nordic Academic Press, 2023. 201 s.

Agneta Ney er en førende forsker i kønsstudier indenfor nordisk vikingetid og middelalder. Hun har publiceret talrige artikler om emnet, blandt andet om venskab mellem kvinder i fornaldarsagaerne. Hendes nye bog er delt op i syv kapitler, samt afsluttende kommentarer: 1) Inledning, 2) Isländska sagor som historiska källor, 3) Islänningasagorna, 4) Förtröligt i vävstugan, 5) Gårdens kvinnor, 6) Släktbandens vänskap og 7) Vänskap mellan kvinnor utan släktband.

I sin indledning drøfter Agneta Ney, hvordan venskab mellem mænd repræsenterer et fundamentalt socialt netværk i vikingetidens samfund. Venskab mellem mænd har været et grundigt studeret emne i de sidste årtier. En tilsvarende studie af venskab mellem kvinder har ikke før været gennemført, med undtagelse af Natalie Van Deusens artikel "Sworn Sisterhood. On the (Near-) Absence of Female Friendship from the Íslendingasögur" i *Scandinavian Studies*, 2014:86/1, s. 52–71. Generelt er det mandlige venskab et led i en politisk magtalliance og ikke baseret på følelser. En interessant undtagelse er venskabet mellem Kjartan og Bolli i Laxdæla saga. Det falder ganske vist udenfor bogens emne, men kunne have fortjent at blive nævnt på grund af sagaens usædvanlige emotionelle ordforbrug om de to mænds venskab. Kan denne interesse for følelser muligvis være på grund af Laxdæla sagas kvindelige perspektiv?

Agneta Ney spørger om hvorvidt venskabelige forhold er anderledes mellem kvinder end mænd. Hun citerer et smukt eksempel om kvindeligt venskab fra Eddadigtningen. Digtet Oddrúnargrátr fortæller om kvinden Oddrún, som ligger i barselsseng og ikke kan føde. Veninden Borgný kommer til undsætning. Begge kvinder har oplevet ulykkelige kærlighedsforhold og deres fortrolige samtale hjælper Oddný. Kvindernes venskab karakteriseres af fortrolighed og gensidig forståelse. Omstændighederne spiller en stor rolle i fortællingen. Stedet er en barselsstue hvor kun kvinder er til stede.

Bogens andet kapitel handler om hvorvidt sagaerne kan bruges som historiske kilder. Som historiker har Agneta Ney en fornuftig holdning til spørgsmålet og mener at sagaerne hverken kan ses som litteratur eller

Egilsdóttir, Ásdís. 2024. Rec. av Agneta Ney. *Vänskap mellan kvinnor på vikingatiden. Om urval och historieskrivning i de isländska sagorna*. *Scripta Islandica* 74: 111–113.

© Ásdís Egilsdóttir (CC BY)

DOI: 10.33063/diva-524131

historie. Man kan ikke stille samme krav til dem som til moderne historieværkskrivning og sagaforfatterne stræber efter at gøre deres tekst til en gribende og spændende læseoplevelse der også har et historisk præg. De afspejler også forfatterens ideologi og deres opfattelse af fortiden.

Det tredje kapitel er en oversigt over islændingesagaerne, med udgangspunkt i den svenske oversættelse af dem fra 2014, hvis indledning er skrevet af Robert Kelloog. Sagaerne er klassificeret efter den rolle som den mandlige hovedperson spiller. Agneta Ney vælger derimod at studere kvindernes relation til mændernes rolle som skald, fredløs eller helt og eventyrer. Hun studerer også kvindernes rolle i fejder og magtspil.

I kapitel fire vender Agneta Ney sig mod kvindernes opholdsplads på gården. Kapitlet har den smukke overskrift "Förtroligt i vävstugan". Det drejer sig om kommunikation mellem kvinder når de sidder og udfører kvindeligt arbejde som f.eks. vævning. Det værelse som Ney hovedsagelig beskriver i dette kapitel er *dyngja*. En *dyngja* bliver, som det fremgår af Neys tekst, ikke udelukkende brugt til vævning, men også til andre kvindelige arbejder såsom syning. Den kan også være en opholdstue til kvinder. *Dyngja* har nok været en vævestue i vikingetiden men ordforrådet i islændingesagaerne viser at det ikke har været dens eneste funktion. ONP: Dictionary of Old Norse Prose (<https://onp.ku.dk/onp/onp.php>) er et udmærket og uundværligt værktøj når det gælder studier af ordforbrug i nordiske middelaldertekster. Begrebet *Skemma* bliver også analyseret i dette kapitel, med et citat fra *Víglundar saga*, hvor en norsk jarl lader en *skemma* bygge til sin smukke datter. *Víglundar saga* er en forholdsvis ung saga, dateret til det fjortende århundredes sidste halvdel og bevaret i håndskrifter fra det femtende århundrede. Denne saga viser indflydelse fra senmiddelalderens romaner såsom *Sigurðar saga þögla*, hvor den unge Sedentiana bor i et lignende hus. Kvindernes bolig i disse sagaer er omgivet af høje mure som skal værne om de unge jomfruer. I *Víglundar saga* er den unge kvinde omgivet af andre kvinder som skal oplære hende i håndarbejde, og denne bolig har meget tilfælles med den førnævnte *dyngja*. Ordet *skemma* har dog en mere kompliceret betydning end *dyngja*. Det fremgår af sagaernes ordforråd at mænd, kvinder og børn kunne sove i en *skemma*. En *skemma* er også et opbevaringsrum. Der findes talrige eksempler på at *skemma* er et udehus til kvinder i fornaldarsagerne og ridderromaner, både i de oversatte romaner og de som er forfattet på modersmålet.

Kapitel fem er tilegnet kvindernes arbejde på gården. Det er ofte anonyme arbejdskvinder som alligevel spiller en vigtig rolle i en sagas handling. Som Agneta Ney nævner i slutningen af kapitlet kan venskab have været en

følge af de nære forhold under arbejdet, men der savnes vidnesbyrd om det. Kapitlet indeholder en kort men interessant analyse af kvinder på tærsklen, som repræsenterer det liminale mellemrum mellem ude og inde.

De sidste to kapitler handler om venskab indenfor og udenfor slægten.

Vänskap mellan kvinder på vikingatiden er en kort bog. Hvis den udelukkende havde handlet om venskab mellem kvinder ville materialet næppe have været nok til en hel bog. Til gengæld får læseren en mere omfattende analyse af forskellige relationer mellem kvinder i sagalitteraturen. Fremstillingen er klar og giver svar på mange spørgsmål vedrørende kvinder og venskab. Bogen har intet register, men fyldige noter følger hvert kapitel og der er en omfattende kilde- og litteraturliste til slut.

I sin bog fokuserer Agneta Ney på vikingetiden. Det er muligt at venskabelige forhold mellem kvinder ikke har forandret sig meget fra vikingetiden (ca 800–1050) til det trettende århundrede, når de mest kendte sagaer blev skrevet ned. Men det er tvivlsomt at bruge en ung saga som *Víglundar saga* som kilde. Mange læsere vil nok ønske sig et fyldigere værk med fokus på middelalderen, sagaernes nedskrivningstid. I den sammenhæng kunne man tænke sig en undersøgelse som også indeholder de såkaldte samtidssagaer. Findes der eksempler på venskab mellem kvinder i Sturlungakompilationen som kan sammenlignes med islændingesagaerne? Bispesagaerne kunne også bidrage til vores viden om venskab i middelalderen. I den hagiografiske *Jóns saga helga* forekommer en ung kvinde som ønsker at blive nonne, eller eneboerske. Den unge kvinde, som bor på bispesædet Hólar, flygter da bispem og andre mænd på stedet mener at hun er for ung til at tage denne beslutning. Man frygter at hun er gået fra forstanden og er sprunget i en flod. Det er kvinderne på Hólar som viser solidaritet med den unge kvinde. De omtaler hende som “søster”, som et tegn på de stærke bånd mellem kvinderne. Når den unge kvinde vender tilbage har hun bestået prøven og bliver eneboerske. De islandske jærtegn bliver aldrig studeret grundigt nok. De beskriver kvinder i deres hverdag som arbejder sammen og taler med hinanden. Der findes materiale nok til videre studier af kvinder, fællesskab og venskab i de nordiske middelaldertekster. Heldigvis findes der også dygtige forskere som Agneta Ney der kan føre arbejdet videre.

Ásdís Egilsdóttir

Háskóli Íslands

ORCID iD 0000-0002-3442-5483

Krönika över nyutkomna doktorsavhandlingar

Från och med detta häfte vill vi erbjuda nydisputerade forskare inom tidskriftens intresseområden en möjlighet att presentera sina avhandlingar. För denna första doktorskrönika bjöd vi in några som disputerat mellan 2020 och 2023. Förslag till kommande årgångars krönikor lämnas till tidskriftens redaktörer.

Johan Bollaert

Thesis: Bollaert, Johan. *Visuality and Literacy in the Medieval Epigraphy of Norway*. Oslo 2022.¹

Keywords: Literacy, runology, epigraphy

ORCID iD: 0000-0001-7254-0821

E-mail: j.g.p.bollaert@iln.uio.no

Abstract

Runic literacy is often contrasted with Roman alphabet literacy, but comparisons have only been made across manuscript and epigraphic use.² This

---

¹ A copy of the thesis can be acquired by contacting the author.

² See, i.a. Brink (2005); Bunčić (2016); Spurkland (2001, 2004).

Bollaert, Johan, Brynja Þorgeirsdóttir, Felix Lummer, Jules Piet, Andreas Schmidt, David Šimeček och Romina Werth. 2024. Krönika över nyutkomna doktorsavhandlingar. *Scripta Islandica* 74: 115–138.

© Respektive författare (CC BY)

DOI: 10.33063/diva-524132

thesis instead investigates medieval epigraphic literacy by comparing runic and Roman alphabet inscriptions.

All known public inscriptions from medieval Norway, ranging from monumental to graffiti have been analysed. Of these, 211 instances in the Roman alphabet have been collected and their edition is published in appendix to the thesis. These are compared with 399 previously published runic inscriptions.

The *writtenness* of the inscriptions, i.e. the degree to which the potential of writing is used, has been analysed through the visual aspects of writing.³ The analysed features, interpunctuation, layout, and ornamentation have been studied as semiotic resources.

The study indicates that there is no consistent difference between the alphabets in the degree to which visual resources, such as word division by interpunctuation, orientation or reading direction are used. However, the use of visual resources in Roman alphabet inscriptions is more uniform, while with the runic alphabet this use is more flexible and adapted to the material and context. This may indicate that the production of Roman alphabet inscriptions was institutionalised to a greater degree.

The study shows that the diachronic decrease of rune usage in public inscriptions is first notable in high status, formal registers in urban centres. However, the investigation does not support a sharp division in *writtenness* in the use of visual resources with the runic and Roman alphabet, suggesting that the public medieval runic inscriptions are no more oral than their Roman alphabet counterparts.

Discussion

With exception of the Trondheim corpus, edited by Syrett (2002), medieval Norwegian inscriptions in the Roman alphabet have not previously been published. To make these inscriptions accessible, the thesis contains a catalogue of all known public inscriptions in the Roman alphabet from medieval Norway, 211 in total. It provides an edition of the inscriptions, as well as discussion of their reading, letterforms, content, layout and ornamentation, and dating. The thesis also provides a further discussion of what characterises these inscriptions, including linguistic, geographic, and

---

³ The term *writtenness* is based on Koch and Oesterreicher's theoretical work on *Verschriftung und Verschriftlichung*, in, i.a. *Schriflichkeit und kommunikative Distanz* (2007). The term, however, is not used as a direct translation, but the concept is modified in adaptation to the medieval epigraphic context. This is argued for extensively in pages 57–76 of the thesis.

diachronic distribution. It is noteworthy that the Roman alphabet is not mainly used for inscriptions in Latin, although this was previously assumed.⁴ In fact, there are more Roman alphabet inscriptions in Old Norse than in Latin, and the Roman alphabet was used with Old Norse over the entire investigated period (1150–1550), indicating that choice of alphabet (Roman or runic) and language (Latin and Old Norse) did not necessarily overlap.⁵

The investigation shows that public Roman alphabet epigraphy is most common in urban areas, and their production may be connected to the cathedral towns of Trondheim, Bergen, Oslo, Hamar, and Stavanger.

The method of the study and its focus on visual resources as an index of *writtenness* is based on an understanding that these visual and material characteristics are the only empirically measurable variables that can clearly be connected to literacy versus orality. While previous studies have focussed on formularity, deixis, syntax, or context boundness, I argue that these variables have limited validity in an investigation of epigraphic material, and that observations made concerning poetry, letter-writing, or other manuscript texts cannot simply be transferred to the epigraphic sphere.

The investigations of interpunction, layout, and ornamentation have indicated that runic and Roman alphabet carvers made use of the same resources, which they, however, prioritised differently. All investigated visual resources used in Roman alphabet epigraphy are used in runic epigraphy.⁶ However, while their use with the Roman alphabet is standardised, this is highly variable in the runic inscriptions. In particular, rune carvers adapted the layout and orientation of the inscriptions to the material engraved, while Roman alphabet carvers upheld more strict visual norms.

The most striking difference is found among tombstones, where more than half Roman alphabet monuments display a central ornamentation with

⁴ Cf. Bunčić (2016:74–76).

⁵ For example, the early B17 from Øystese, dated to the late 12th century, starts with *Hér hvílir Þorsteinn [...]*, while the much later O3, from Oslo, dated to the 14th century reads *Hér liggir Guðrún á haugum, móðir herra Þiostolfs*. Even in the archbishopric of Trondheim, both early and late monuments are frequently carved in Old Norse. See for instance T102 *Hér hvíla þörn Eindriða ok Luciu*, dated to c. 1200; or an impressive marble cross from the late 13th century, reading *Er Líðnir váru frá burð várs lávarðar tólf hundruð vetra ok þrim vetrum miðr en lxxx lét ok Ión Biskup reisa kross þenna Guði til lofs svá ok sér til sáluhjalpar ok þeim til gagns er hér fara um bæinn, sem þakki ok syngi fyrir sál hans 'Pater Noster'*.

⁶ See for instance the use of dots for word separation, crosses used as an indication of a beginning (much like our modern rules for capitalization), or the framing of inscriptions, but also the absence of word spacing (contrasting with contemporary manuscript practice) or the use of variation in letter forms as reading aids.

peripheral inscription, but the runic inscriptions almost all contain a central inscription with little to no ornamentation. This may be correlated to the expense of the Roman alphabet tombstones, or their centralised production. It may also indicate that the monuments were designed for an illiterate public, allowing for the identification of the deceased even for (Roman alphabet) illiterates. In contrast, one had to know the runic alphabet to attain the information contained in runic tombstones.

Finally, while the decreased usage of the runic alphabet is well known, the study indicates that the Roman alphabet first took over in upper class, formal registers in urban centres, while the runic alphabet was used longer in rural inscriptions both on tombstones and in graffiti.

References

- Bunčić, Daniel, 2016: “Medieval Scandinavia: Diamesic Digraphia.” In: Bunčić, Daniel, Lippert, Sandra L., and Achim Rabu (eds), *Biscriptality: A sociolinguistic typology*. Heidelberg, Universitätsverlag Winter. Pp. 74–76.
- Brink, Stefan, 2005: “*Verba Volant, Scripta Manent?* Aspects of the Oral Society in Scandinavia.” In: Hermann, Pernille (ed.), *Literacy in medieval and Early Modern Scandinavian culture*. Odense, University Press of Southern Denmark. Pp. 59–117.
- Koch, Peter and Wulf Oesterreicher, 2007: Schriftlichkeit und kommunikative Distanz. *Zeitschrift für germanistische Linguistik* 35(3). Pp. 346–375.
- Spurkland, Terje, 2001: Scandinavian Medieval Runic Inscriptions. In: Higgitt, John, Katherine Forsyth, and David N. Parsons (eds), *Roman, Runes and Ogham – Medieval Inscriptions in the Insular World and on the Continent*. Donington: Shaun Tyas. Pp. 121–129.
- Spurkland, Terje, 2004: Literacy and ‘Runacy’ in Medieval Scandinavia. In: Adams, Jonathan and Katherine Holman (eds), *Scandinavia and Europe 800–1350 Contact, Conflict, and Coexistence*. Turnhout: Brepols. Pp. 333–344.
- Syrett, Martin, 2002: *The Roman–alphabet inscriptions of medieval Trondheim*. Trondheim: Tapir.

Bio

Johan Bollaert (b. 1994, Belgium) is a senior lecturer at Oslo University, teaching Old Norse grammar and runic and Roman alphabet writing in medieval Scandinavia. His current research focuses on continental influence on Viking Age runic epigraphy.

Selected publications

- Bollaert, Johan, forthcoming (2023): “The Material of Roman and Runic Alphabet Tombs in Medieval Norway.” In Cockerham, Paul and Christian Steer (eds), *Tomb Monuments in Medieval Europe*, 3 vols. Donington: Shaun Tyas.
- Bollaert, Johan, 2021: “Dating Medieval Roman Alphabet Inscriptions – An Example from Hallvard’s Cathedral in Oslo.” *Collegium Medievale* 2021. Pp. 91–113
- Andersen, Elisabeth, Johan Bollaert, Karen Langsholt-Holmqvist, and Susanne Kaun, 2022. “Images and Inscriptions: A Study of the Murals in Kviteseid Old Church.” *Collegium Medievale* 2022. Pp. 59–88.

Brynja Þorgeirsdóttir

Thesis: Þorgeirsdóttir, Brynja. Emotions in *Njáls saga* and *Egils saga*: Approaches and Literary Analysis. Cambridge 2020. <https://doi.org/10.17863/CAM.54888>

Keywords: Emotions, *Íslendingasögur*, metaphors, Old Norse, skaldic poetry

ORCID iD: 0000-0003-1474-5604

E-mail: brynjath@hi.is

Abstract

The fundamental question of my dissertation is how we as modern readers can understand the feelings depicted in literature written on the periphery of Europe over seven hundred years ago — that is, what might be hidden in the text that we, due to our unfamiliarity with the distant culture, might not fully grasp. My study analyses the emotional expressions in *Egils saga* and *Njáls saga*, two particularly rich and complex thirteenth-century Old Norse *Íslendingasögur* (Sagas of Icelanders). The genre is notorious for the apparent emotional reticence of its narrative style. The dissertation challenges that notion from the fundamental premise that, to understand the literary representations of emotions in medieval literature, we must equip ourselves with a model of the knowledge systems of the culture that created it. To reach this goal, the study applies interdisciplinary methods of literary criticism, intellectual history, cognitive linguistics, anthropology, and manuscript studies. To access the emotional depiction in the two sagas, I argue for the necessity of an approach from three angles: through the

analysis of emotive words, bodily metaphors, and the performance and practice of emotions manifested in the sagas.

Discussion

The study is situated at the cross-section of literary criticism, intellectual history, cognitive linguistics, anthropology, and manuscript studies. To understand how emotions are portrayed in the two sagas, a multifaceted approach is suggested, which involves three key aspects: analysing the use of emotive words in the text, examining how bodily metaphors are employed to convey emotions, and studying how emotions are performed and practiced by characters within the sagas

I. Words. Emotion words in the sagas have hitherto not been comprehensively explored. In this section, I explain my construction of a digital database of the words used to express emotions in the two sagas. The database enabled the plotting of various variables, such as character, gender, social status, and speaker, against one another. This uncovered narrative patterns and formulas for action, as well as allowing the identification of anomalies and the production of the first lexica of the two sagas' emotional vocabulary. The results demonstrate that, contrary to the common scholarly assumption that the sagas are poor in emotional vocabulary, they contain a wide variety of emotion words that are applied systematically, precisely, and purposefully to achieve specific narrative aims. The conclusions provide a paramount foundation for the analysis in subsequent sections.

II. Body. The second and largest section is concerned with bodily metaphors and the interplay between possible Old Norse knowledge systems about the body and emotions and the learned medieval European tradition. As no study to date has mapped material evidence for learned Latin writings on the body and emotions in the Old Norse world, I identify and list manuscripts, fragments, and intertextual evidence for Old Norse thirteenth-century knowledge of Latin learned ideas on the topic. I apply this information in an analysis of the bodily expressions of emotions in the two sagas. Moreover, I analyse bodily depictions in skaldic poetry and investigate the use of the "hydraulic metaphor" of emotions, which portrays the human psyche as a container for internal pressures, seeking release through a range of actions and expressions. The results demonstrate that, within these Old Norse works, emotions are physically conceived of as residing entirely in the breast,

and not partially in the head, as is assumed in learned Latin texts deriving from Galenic ideas of the body, revealing a pectoral model of the mind: a chest-centred conceptual knowledge structure on the location of emotion and cognition in the body. However, the influx and integration of Latin knowledge and translated literature led to a dynamic interaction between these knowledge systems that can be shown to manifest in the emotional depiction of each of the saga texts.

III. Emotional practice. Closely connected to bodily representations is the notion of how emotions are practised and performed through action. The third section of the dissertation investigates this by applying theories of performativity and emotional practice in the analysis of the two saga texts and by probing their relationship with the Old Norse system of honour and gender structures and the prominent emotive scripts in the two sagas. The results reveal the emphasis placed on strict emotional restraint and how behavioural codes differ according to the gender and social status of the characters.

Bio

Brynja Þorgeirsdóttir completed her PhD at the Department of Anglo-Saxon, Norse, and Celtic (ASNC), Cambridge University, in 2020. Her supervisor was Professor Judy Quinn. Subsequently, Brynja was a Post-doctoral Research Associate in the project “The *Íslendingasögur* as Prosimetrum” at Cambridge University, a Teaching Associate at the Department of ASNC, and a Research Fellow at Clare Hall College. In the fall of 2022, she moved back to Reykjavík where she became Assistant Professor of Icelandic Literature at the University of Iceland.

Her current projects include the exploration of the role of prosimetrum in shaping emotional depiction within *Íslendingasögur*, an examination of sensibilities and the body within Old Norse literature in both prose and verse forms, and the further developing of methodological approaches for investigations of emotions in Old Norse texts.

Selected publications

- Brynja Þorgeirsdóttir, 2023a: “Eyrilfr drukkit, þat gerir bana’: The earliest Old Norse medical book, AM 655 xxx, 4to, and its context”. *Gripla* XXXIV. Pp. 207–240.
- Brynja Þorgeirsdóttir, 2023b: “Grotesque Emotions in Old Norse Literature: Swelling Bodies, Spurting Fluids, Tears of Hail”. In: Sebo, Erin, Matthew Firth,

- and Daniel Anlezark, *Emotional Alterity in the Medieval North Sea World*. New York: Palgrave Macmillan. Pp. 17–42.
- Brynja Þorgeirsdóttir, 2020: “The Language of Feeling in *Njáls saga* and *Egils saga*: Construction of an Emotional Lexis”. *Scripta Islandica* 71. Pp. 9–50.
- Brynja Þorgeirsdóttir, 2020: “Emotions of a Vulnerable Viking: Negotiations of Masculinity in *Egils saga*”. In: Lloyd Evans, Gareth and Jessica Hancock, *Masculinities in Old Norse Literature*. Cambridge: D. S. Brewer. Pp. 147–163.
- Brynja Þorgeirsdóttir, 2019: “The Head, the Heart, and the Breast: Bodily Conceptions of Emotion and Cognition in Old Norse Skaldic Poetry”. *Viking and Medieval Scandinavia* 15. Pp. 29–64.
- Brynja Þorgeirsdóttir, 2018: “Humoral Theory in the Medieval North: An Old Norse Translation of *Epistula Vindiciani* in Hauksbók”. *Gripla* XXIX. Pp. 35–66.

Felix Lummer

Thesis: Lummer, Felix. *Lost in Translation: Adapting Supernatural Concepts from Old French Chivalric Literature into the Old Norse riddarasögur*. Reykjavík 2021. ISBN 978-9935-9477-6-5. <https://hdl.handle.net/20.500.11815/2568>

Keywords: Old Nordic religion and belief, translation studies, translated *riddarasögur*, chivalric literature, supernatural figures

ORCID id: 0000-0002-6867-8921

E-mail: felixlummer@hi.is

Abstract

In the post-millennial era, the study of translated *riddarasögur* has increased, focusing primarily on translation effects, women’s roles, and emotional portrayals. However, the influence of translation on supernatural concepts, especially in Old Norse contexts, remains unexplored. This thesis addresses this gap by investigating how Old Norse translations of Old French chivalric works reshaped Old Norse mythology. It seeks to establish translated *riddarasögur* as vital sources for understanding the evolution of Old Norse supernatural figures, thereby offering fresh insights into the development and transformations of Old Norse supernatural concepts.

The research first explores the aforementioned motifs in twelfth- and thirteenth-century Old French courtly literature, including *fées* (‘fairies’), *nains* (‘dwarfs’), *jaiants* (‘giants’), and magic and magic wielders. Then, it

scrutinizes the corresponding Old Norse translations from the thirteenth and fourteenth centuries. Differences and similarities in their depiction are analysed to understand how these supernatural concepts were perceived in Old Norse mythology and saga literature. The dissertation comprises four articles, three focusing on specific supernatural concepts and one on magic and magic wielders.⁷

Discussion

The dissertation's first article "Of Magical Beings and Where to Find Them: On the Concept of *álfar* in the Translated *riddarasögur*", published in 2021 in *Scripta Islandica*, examines appearances of *fées* and *álfkonur* in translated *riddarasögur* and their Old French sources. Notably, the Old Norse material lacks any mention of *álfar*, featuring only *álfkonur*. By scrutinising instances of *fée* being translated as *álfkona* and the absence thereof, this study explores differences and similarities in depictions of these figures. It delves into not just the narrative motivations behind this choice, but it also explores the possible impact on Icelandic folk beliefs that may have arisen from these translations, given that they were recited alongside indigenous stories.

The second case study investigates the portrayal of *nains* and/or *dvergar* in the considered corpus. The article is titled "‘ek hræðumz ekki þik’ – The *dvergar* in translated *riddarasögur*" and was published with the *European Journal of Scandinavian Studies* in 2021. Unlike their Old Norse counterparts, Old French *nains* lack mythical traits, whereas *dvergar* are firmly established mythological figures. The study explores translating *nain* as *dvergr* to understand the potential degree of cultural assimilation that arguably took place. It is reasoned that specific attributes, which are not commonly associated with mythological *dvergar*, including traits like small stature, ugliness, disproportionately large heads, and a degree of combat proficiency, appear to have been imported from external origins. This study also shows that translations exerted minimal influence on the picture of the

---

⁷ The research project was funded by the Doctoral Grant of the University of Iceland Research Fund. I extend my gratitude to my supervisors Professor Terry Gunnell (University of Iceland), Professor Sif Ríkhardsdóttir (University of Iceland), and Professor Rudolf Simek (University of Bonn) for their guidance and support throughout my research journey. As part of the Open Access Policy of the University of Iceland, this dissertation has been published on the University of Iceland's institutional repository *Opin vísindi*. A stable URL link to the dissertation can be found here: <https://hdl.handle.net/20.500.11815/2568>.

dvergar in Nordic folk beliefs, as their conventional role as subterranean inhabitants was being overtaken by other figures.

The third article, “Solitary Colossi and Not-So-Small Men: A Study on the Effect of Translation on the Old Norse Supernatural Concept of the *jötunar*”, published in 2021 in *Arv*, explores the portrayal of *jaiants* in Old French courtly literature and their counterparts, the *jötunar*, in translated *riddarasögur* material. Interestingly, the translated *riddarasögur* consistently substitute *jaiant* with *jötunn*. Occasionally, they employ *tröll* to underscore any demonic aspects. This case study reveals the significant shift from *jötunn* to *tröll* and the growing emphasis on size in *jötunar* imagery by the early thirteenth century. This corresponds to the Scandinavian transformation of *jötunar* which gradually saw them merging with other supernatural motifs. Consequently, this portrayal marks a step toward the *jötunar*’s eventual depiction as malevolent trolls in later folk legends.

The final article delves into magic and magic practitioners in the same text corpora utilised by the preceding case studies. This case study is entitled “The Translation of Magic in the Translated *riddarasögur*” and was published in *Medium Ævum* in 2022. This case study concludes that, for instance the translation of *enfantosmer* ‘to bewitch’ as *trölldómr* may have been heavily influenced due to the figures associated with this type of magic. Furthermore, this study demonstrates that the aspect of a *galdr* ‘magic’ or *kraptr* ‘strength, force’ being woven into a fabric – an idea introduced via translation – represents a novelty in Old Norse.

This dissertation underscores the significance of considering the impact of translation, particularly in the context of complex concepts like the supernatural. Certain motifs from these translations appear to have exerted a more pronounced influence on local beliefs than others. For instance, the transformation of *dvergar* into a *nain*-like form appears to have remained largely within literary realms, reflecting a decline in belief in *dvergar* as real-world beings in Norway and Iceland. In contrast, the influence of the translations on *álfar/álfkönur*, and the evolution of *jötunar* towards *tröll*, demonstrates a more dynamic cultural shift. The translations of magic and magic wielders reveal a multifaceted influence and development.

Bio

Felix Lummer (b. 1990, Germany) teaches Old Nordic religion and belief at the University of Iceland both at the undergraduate and graduate level. His current research interests are Old Nordic belief and mythology, translation

studies, the studies of emotion in literature with a particular focus on their portrayal in supernatural figures, and the belliphonic.

Selected publications

- Lummer, Felix (ed.), forthcoming: *Emotions on the Fringes*. Budapest: Trivent Publishing.
- Lummer, Felix, 2021a: “Of Magical Beings and Where to Find Them: On the Concept of *álfar* in the Translated *riddarasögur*”. *Scripta Islandica* 72. Pp. 5–42.
- Lummer, Felix, 2021b: “‘ek hræðumz ekki þik’ – The *dvergjar* in translated *riddarasögur*”. *European Journal of Scandinavian Studies* 51(2). Pp. 335–355.
- Lummer, Felix, 2021c: “Solitary Colossi and Not-So-Small Men: A Study on the Effect of Translation on the Old Norse Supernatural Concept of the *jotnar*”. *Arv* 77. Pp. 57–85.
- Lummer, Felix, 2022: “The Translation of Magic in the Translated *riddarasögur*”. *Medium Ævum* 91(2). Pp. 210–235.

Jules Piet

Thesis: Piet, Jules. *The Self-Made Gods: Euhemerism in the Works of Saxo Grammaticus and Snorri Sturluson*. Strasbourg 2023. <https://hdl.handle.net/20.500.11815/4357>

Keywords: Euhemerism, mythology, Snorri Sturluson, Saxo Grammaticus
ORCID iD: 0009-0001-4647-6616

E-mail: jules.piet@etu.unistra.fr

Abstract

Three of the most important texts of 13th century Scandinavia, Saxo Grammaticus’ *Gesta Danorum*, and Snorri’s *Edda* and *Heimskringla*, feature euhemerism. This theory, according to which the pagan gods were human impostors, was one of the main tools used by medieval authors to explain pagan religions. In my dissertation, I show the specific features of Scandinavian euhemerism. A comparison of Saxo’s work with those of Snorri reveals that behind an apparent similarity, their euhemeristic narratives serve radically different ideological agendas: Saxo constructs the identity of the Danish Kingdom, which he wants to depict as an independent kingdom, whereas Snorri produces a discourse about the nature of royal power, its limitations,

and its transmission. Furthermore, the study of these three texts shows that the euhemerist method involves not only a humanization of the gods, but a complete reconstruction of the mythical cosmology.

Discussion

One of the main achievements of my dissertation is to present a definition of euhemerism useful within the medieval Scandinavian context. For that purpose, I characterized euhemeristic narratives as meta-mythology, a concept defined by Frog (2015). In addition, I used myth theory to define four principles, which guide my study:

- 1 Euhemeristic narratives proper are myths *about* myths. Their subject matter, understood in the sense of Robert Segal (2004), are myths, pagan religions, and their origin. This subject matter is generally literally expressed in the narrative.
- 2 Euhemeristic narratives, as any myth, are connected to tenets within a system of belief. To understand these narratives is to understand what the underlying tenets behind them are.
- 3 Euhemeristic narratives are part of broader works and must not be read in isolation, but as narratives which serve the broader purposes of the works they are found in.
- 4 Euhemeristic narratives may be read as the works of “rival narrators” who drew from similar traditions for different purposes. Analyzing these divergences allows us to highlight the ideological and esthetical orientations of these works.

I have shown that euhemerism cannot merely be defined as the portrayal of the pagan gods as weak and mortal beings. The *Institutiones divinae* (c. 300) by the Church father Lactantius, is the text which had the biggest impact on the reception of this theory in western Europe. This text, however, is about the Greco-Roman gods, who are immortal and generally possess perfect idealistic bodies. On the contrary, the works of Saxo and Snorri are about the Nordic gods who may occasionally die, and whose bodies may be wounded. Yet, the Greco-Roman and the Nordic gods share one essential characteristic: they are transcendent beings who live outside of the common world of humans and can travel freely across the various worlds of the Old Norse cosmos. Against these pagan conceptions, both Saxo and Snorri assessed that the pseudo-gods are part of the common world and, as such, are limited in space and time. To prove this, I used Mikhail Bakhtin's

(1981) concept of chronotope, according to which a literary world is defined through the two dimensions of time and space. As I show, Saxo and Snorri humanized the gods not only by modifying them, but also by modifying their chronotope. The main aspect of this modification is the creation of a new chronotope, compatible with medieval Christian conceptions, which limits the existence of the pseudo-gods within the boundaries of time and space.

Finally, one of the main achievements of this study is to have demonstrated that there is indeed a medieval Scandinavian euhemerism. The views that Old Norse so-called euhemeristic narrative could properly be defined as euhemerism has been challenged. The classical scholar Nickolas Roubekas (2017) argues that Snorri's euhemerism is only superficially similar to ancient euhemerism, and Heinrich Beck (2000, 2013) believes that Snorri's reading of Old Norse mythology was chiefly analogical. Against Roubekas' view, I show that Snorri's prologue to the *Edda* is a narrative whose structure is remarkably similar to that of Euhemerus' work to a greater degree than any other medieval text. Against the views of Beck, I have shown that Snorri uses both analogy and euhemerism in different places of his works for different purposes. Snorri's description of the death of Baldr in the *Gylfaginning* is indeed akin to analogy, but his narrative from the *Ynglinga saga* is undoubtedly related to euhemerism, as it treats myths as distorted memories from historical events.

References

- Bakhtin, Michail Michajlovič, 1981: *The Dialogic Imagination: Four Essays*. Edited by Michael Holquist. Translated by Caryl Emerson and Michael Holquist. University of Texas Press Slavic Series, no. 1. Austin: University of Texas Press.
- Beck, Heinrich, 2013: "Snorri Sturlusons Mythologie: Euhemerismus oder Analogie". In: Beck, Heinrich, Wilhelm Heizmann, and Jan Alexander Van Nahl (eds), *Snorri Sturluson - Historiker, Dichter, Politiker*. Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde 85. Berlin: De Gruyter. Pp. 1–21.
- Beck, Henrich, 2000: "War Snorri Sturluson ein Euhemerist?". *Hesperides* 12. Pp. 61–72.
- Frog, 2015: "Meta-Mythology and Academic Discourse Heritage". *RMN Newsletter* 10. Pp. 100–108.
- Roubekas, Nickolas P., 2017: *An Ancient Theory of Religion, Euhemerism from Antiquity to the Present*. Routledge Monographs in Classical Studies. New York: Routledge.
- Segal, Robert Alan, 2004: *Myth: A Very Short Introduction*. Very Short Introductions 111. Oxford / New York: Oxford University Press.

Bio

Jules Piet (b. 1993, France) received his MA in the *Viking and Medieval Norse Studies* program at the University of Iceland and University of Oslo. He pursued his studies on Old Norse literature with a PhD in a joint degree between the University of Strasbourg and University of Iceland. He continues to work on euhemerism and Old Norse literature and is the cofounder of the newsletter Efna (Études Francophones sur le Nord Ancien). His main areas of interest are myth theory, medieval ideological discourses, and cultural history.

Selected publications

- Piet, Jules, forthcoming (2024a): “Timeo Danaos’: the representation of Greece and Byzantium in the *Gesta Danorum* of Saxo Grammaticus. *Source(s)*.
- Piet, Jules, forthcoming (2024b): “Warriors and Seductresses: Comparison of the representations of the agents of magic in the *Gesta Danorum* and *Heimskringla*. *Deshima*.
- Piet, Jules, 2022a: “Religious Conversions in Adam of Bremen’s *Gesta Hammaburgensis Ecclesiae Pontificum* and in Saxo Grammaticus’ *Gesta Danorum*: A Comparative Approach”. In: Bartusik, Grzegorz, Radosław Biskup, and Jakub Morawiec (eds), *Adam of Bremen’s Gesta Hammaburgensis Ecclesiae Pontificum*. London: Routledge. Pp. 130–145.
- Piet, Jules, 2022b: “De Midgard au Valhalla : la cosmologie mythique scandinave dans la culture geek”. In: Di Filippo, Laurent (ed.), *Vikings!* Paris: Les moutons électriques. Pp. 215–239.

Andreas Schmidt

Thesis: Schmidt, Andreas. *Erzählung und Macht. Narratologische Studien zur Færeyinga saga*. München 2018.

Keywords: Narratology, saga studies, Faroe Islands, manuscript studies, narrative ambiguity

ORCID iD: 0000-0002-3161-3008

E-mail: Schmidt.Andreas@lrz.uni-muenchen.de

Abstract

The thesis contains a narratological reading of *Færeyinga saga*, primarily in its longest redaction in *Flateyjarbók* (GKS 1005 fol.), but also detailing the differences of this redaction from the shorter versions of the text as transmitted in other manuscripts of *Óláfs saga Tryggvasonar en mesta* and *Óláfs saga helga*. The analysis traces the inner workings of this narrative, which has often been interpreted against the background of the *Sturlungaöld* as to its ideological ramifications. My reading argues that both the saga's structure and narrative setup, including its bipartite ideological framing between Norse colony and colonizers, and its rendering of conversion to Christianity are determined by the centrality of its discourse on power politics. This is largely exemplified through the dichotomy of its two protagonists Þrándr and Sigmundur. The thesis shows that the saga's main concern is to formulate a kaleidoscope of various ways of accumulating, using, demonstrating, and eventually losing power, illustrating these in various individual rulers and participants in power politics. As a narrative, meanwhile, *Færeyinga saga* continuously cues models for interpretations, which it simultaneously undermines by producing contradictory evidence. Through this purposeful method of creating ambiguity through storytelling, the saga serves as a platform to invite the audience to reflect on power instead of formulating unambiguous messages. This can be explained both by the nature of the saga's central theme, power, as a fluid aspect of interpersonal dynamics, and the essence of narrative as the verbal articulation of changefulness.

Discussion

The thesis is methodologically founded on narratological theory as formulated by the German scholar Albrecht Koschorke and the Estonian semiotician Yuri Lotman, but includes aspects of material philology (in tracing differences between the redactions of *Færeyinga saga*) and the study of the *Íslendingasögur* for intertextual comparison, while the foundational understanding of 'power' is based on Max Weber's 'Economy and Society' and Michael Mann's 'Sources of Social Power'. The starting point of the thesis is a spatio-narratological reading, as prior interpretations hinged on understanding the saga's binary setting in both the Faroe Islands and Norway as the representation of a colonial discourse, with Norwegian authority colonising a North Atlantic, semi-independent country. With the help of Lotman's concept of semiosphere, which denotes a continuum of inter-

dependencies between a centre and a pertaining periphery, this reading can be shown to be deficient. It reveals both the Faroe Islands and Norway to be inextricably linked in one semiosphere, with the Norwegian sovereigns and Þrándr, as a contender to their power, each aiming either at establishing their central authority in the Faroese periphery or at founding the Faroes as a new centre to reverse the relation of Norway and the islands. The main part of the thesis consists of character analyses of the protagonists, Þrándr, Sigmundur, Þrándr's nephews, and Leifr Ózurarson, with a further chapter analysing additional characters such as various Norwegian rulers, the outlaw Úlfr Þorkell, and the saga's female protagonists, the latter of which become the eventual victors of the Faroese power struggles by cleverly using their male relatives for their gain. Each chapter also analyses the narrative position of the character(s) in question relative to the surrounding protagonists. A final chapter reviews the saga's narrative structure, including possible mythic allusions and references in the storytelling. The analytic sections focusing on narrative techniques and intradiegetic social concepts, norms, and behaviours also draw comparisons to the *Íslendingasögur*, while the analysis incorporates the theory of chivalric, heroic, and folkloristic traditions of storytelling, which are especially important for the construction of the character of Sigmundur. Significant manuscript variation in phrasing and content is demonstrated throughout, especially between the *Flateyjarbók* redaction of the saga and the much shorter first part as rendered in *Óláfs saga Tryggvasonar en mesta*. It can be shown that the version of the text outside of *Flateyjarbók* betrays a drastically different intention: to glorify the missionary king and portray Faroese submission to the Norwegian crown as rightful. This differs considerably both from the inclusion of an episode in *Óláfs saga helga*, which demonstrates the failing of the latter king's expansionary politics in the North Atlantic, and the open discourse on power in *Flateyjarbók*, which outright denies unequivocal interpretations and seems designed to create ambiguity in its audience reception. Thus, previous research on the composition of *Flateyjarbók* can be supplemented with additional perspectives.

Bio

Andreas Schmidt (b. 1989, Germany) studied Nordic Philology, German Language and Literature of the Middle Ages, and Medieval History at Ludwig-Maximilians-Universität in München. After graduating from his PhD studies at the same university, he worked at the University of Tübingen and held research fellowships at Árnastofnun in Reykjavík and

the Herzog August Library in Wolfenbüttel, during which he worked on the manuscript transmission and narrative variation of the *Íslendingasögur*, as well as the cartography and description of the Faroe Islands in early modern times. In 2023, he received a project-fund from the German Research Foundation (DFG – project number 522486190) for a three-year project entitled “Ambiguität als Erzählstrategie in den Isländersagas” (Ambiguity as Narrative Strategy in the *Íslendingasögur*), to be carried out at the University of Munich.

Selected publications

Books

- Schmidt, Andreas and Daniela Hahn (eds), 2021: *Unwanted. Neglected Approaches, Characters, and Texts in Old Norse-Icelandic Saga Studies*. Münchner Nordistische Studien 50. Munich: utzverlag.
- Schmidt, Andreas, 2022. *Erzählen von Macht. Narratologische Studien zur Færeyinga saga*. Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde 131. Berlin / Boston. <https://doi.org/10.1515/9783110774979>

Articles

- Schmidt, Andreas, 2022a: “Erzählen in Klischees? Repetitive und schematische Narration in *Reykðæla saga* und *Harðar saga* im Spiegel von Forschungsgeschichte und Narratologie”. In: Heiniger, Anna Katharina, Rebecca Merkelbach, and Alexander Wilson, *Þáttasýrpa – Studien zu Literatur, Kultur und Sprache in Nordeuropa. Festschrift für Stefanie Gropper*. Beiträge zur Nordischen Philologie 71. Tübingen: Narr Francke Attempto. Pp. 137–146.
- Schmidt, Andreas, 2022b: “Schwarze Kunst? Vergleichende und narratologische Perspektiven auf die altnordische Darstellung von Nekromantie und Magie am Beispiel der ‚Færeyinga saga‘”. In: Hammer, Andreas, Wilhelm Heizmann, and Norbert Kössinger (eds), *Magie und Literatur. Erzählkulturelle Funktionalisierung magischer Praktiken in Mittelalter und Früher Neuzeit*. Philologische Studien und Quellen 280. Berlin: Erich Schmidt Verlag. Pp. 109–152.

David Šimeček

Avhandling: Šimeček, David. The Old Norse Periphrastic Future: The Origin, Grammaticalization and Meaning. Praha 2021. <http://hdl.handle.net/20.500.11956/171073>

Nøkkelord: norrønt, gotisk, framtid, aspekt, grammatikalisering

ORCID id: 0000-0002-9086-8692

E-mail: Arfea@seznam.cz

Sammendrag

Temaet for avhandlingen er opphavet, grammatikaliseringen og betydningen til den norrøne sammensatte fremtidsformen. I kapittel 1 presenteres en kort oversikt over fremtidseksposter i indoeuropeisk, germansk og norrønt. Det blir identifisert to grunnleggende fremtidsmarkører i norrønt, hjelpeverbene *munu* og *skulu* hvorav *munu* er det viktigste med tanke på frekvens og betydning. Kapittel 2 analyserer verbenes semantiske egenskaper mer detaljert på grunnlag av deres bruk i norrøne spådommer og forbannelser. Analysen viser at *munu* var en universell fremtidseksposter og at *skulu* hadde en mer modal karakter. I kapittel 3 analyseres grammatikaliseringen av *munu*, dvs. utviklingen fra den opprinnelige betydningen til fremtidsbetydningen samt andre betydninger av verbet slik de forekommer i norrøne kilder. For å redegjøre for disse prosessene er det brukt komparative data fra beslektede språk samt typologiske sammenligninger. Kapittelet konkluderer med at *munu* befant seg på et høyt grammatikaliseringsstadium allerede på 800-tallet. Kapittel 4 prøver å finne svar på hvorfor en sammensatt fremtidsform dukket opp så tidlig i nordgermansk. Kapittelet undersøker den aspektuelle funksjonen til germanske verbeprefikser og deres rolle i å uttrykke fremtiden i de andre germanske språkene, spesielt gotisk. På dette grunnlaget blir en ny teori om opprinnelsen til den sammensatte fremtiden i nordgermansk formulert. Videre argumenteres det for at den populære bruken av historisk presens i norrønt også kan ha sammenheng med den tidlige anvendelsen av fremtidsformen. Det konkluderes med at den sammensatte fremtidsformen var en svært tidlig nordgermansk innovasjon i verbsystemet.

Diskusjon

Avhandlingen presenterer en teori som skal forklare hvordan den norrøne sammensatte fremtidsformen oppstod. Germanske språk hadde opprinnelig

bare presens og preteritum, men ingen egen form for å uttrykke fremtiden. Etter hvert kom forskjellige hjelpeverb i bruk, men de fleste oppsto ganske sent - ikke før den litterære perioden. Presensformene hadde derfor vært den viktigste måten å uttrykke fremtiden på i de fleste gammelgermanske dialektene. Norrønt er derimot et unntak da fremtiden oftest ble uttrykt med hjelpeverbet *munu*.

Verbet dominerer både i prosa og diktekunst og hadde en nøytral betydning. Det forekommer allerede i de eldste kildene, dvs. skaldekvad fra 800-tallet. Dette står i motsetning til verbet *skulu* som sjeldnere ble brukt som fremtidsmarkør og hadde en sterkere modal betydning.

At fremtidsbetydning er sterkere i verbet *munu* mens modalbetydning er sterkere i *skulu*, vises nærmere i en analyse av norrøne spådommer og forbannelser. Mens verbet *munu* forekommer hyppigst i spådommer siden de er tett knyttet til fremtiden, er *skulu* vanligst (sammen med konjunktiv) i forbannelser hvor det uttrykker et påbud eller ønske (som blir utført i fremtiden).

En undersøkelse av grammatikaliseringen av *munu* har vist at det allerede på 800-tallet hadde betydninger som utviklet seg fra futurum, spesielt epistemisk betydning (jf. *Haraldskvadet: greppa ferðir þú munt gøra kunna...* „du kjenner nok til reisene til de mennene ...“). Dette betyr at *munu* som fremtidsmarkør må ha blitt vanlig mye tidligere enn de eldste forekomstene av verbet som dukker opp i skaldekvad. Ytterligere bevis på at *munu*-futurum ble brukt tidlig i nordgermansk kommer fra en rekonstruksjon av verbformenens utvikling. Der kommer det til syne at *munu* gikk fra å tilhøre en klasse av regelrette svake verb til å bli innføyet i den preterito-presentiske klassen som var nært assosiert med modalitet eller hjelpeverb i germansk. Denne overgangen må ha skjedd veldig tidlig da *munu* alltid bøyes som et preterito-presentisk verb selv i de aller eldste tekstene. Disse egenskapene til verbet *munu* (frekvens, tidlig bruk, nøytral fremtidsbetydning, avledede betydninger, utviklingen av bøyingsformene) er unike innenfor germansk, som tyder på at verbet nådde dette høye grammatikaliseringsnivået i nordgermansk betydelig tidligere enn hjelpeverb i andre germanske språk.

Avhandlingen argumenterer for at tidligere teorier som knyttet fremveksten av sammensatte fremtidsformer i germansk til kulturelle-religiøse faktorer og påvirkning fra fremmedspråk, spesielt latin, (Sieberer 1925, Bauschatz 1982, Mutti 2010) ikke redegjør for utviklingen i nordgermansk, hovedsakelig av kronologiske grunner. En ny teori foreslås derfor for å forklare hvorfor futurum oppsto så tidlig i Norden. Den er basert på at verbprefikser i andre germanske språk, spesielt gotisk, ofte betegnet perfektivt aspekt og dermed ga presensformer en fremtidsbetydning, f.eks.:

andbæte mis, unte *matj-a* jab *drigk-a*, jab
 tjen meg til [IPFV]ete-PRS.1SG og [IPFV]drikke-PRS.1SG og

bjþe ga-matj-is jab *ga-drigk-ais* þu
 så PFV-ete-PRS.2SG og PFV-drikke-PRS.2SG du

διακόνει μοι ἕως **φάγω** καὶ **πίω**, καὶ μετὰ ταῦτα **φάγεσαι** καὶ **πίεσαι** σύ

“Vær min oppvarter mens jeg eter og drikker – og så kan du selv ete og drikke.”
 (Luk. 17,8)

Til dels lignet dette på slaviske språk der presensformene av perfektive verb ikke kan uttrykke nåtiden, men har en fremtidsbetydning. I avhandlingen argumenteres det for at dette bør ses på som et urgermansk fenomen. Siden alle ubetonede prefikser forsvant tidlig i nordgermansk, begynte den sammensatte fremtidsformen å utvikle seg som en reaksjon på dette. Videre pekes det på at et annet særtrekk ved det nordiske verbsystemet, nemlig bruken av historisk presens også kan knyttes til denne prosessen. Det konkluderes med at den sammensatte fremtidsformen er en eldgammel innovasjon som adskilte det nordgermanske verbsystemet fra det vest- (og øst-) germanske.

Litteratur

- Bauschatz, Paul, 1982: *The Well and the Tree: World and Time in Early Germanic Culture*. The University of Massachusetts Press: Amherst.
 Mutti, Laura, 2010: *Religion as a Vehicle for Language Change: Conversion to Christianity and Future Tense Formation in Late Latin and Early Germanic* (Doctoral thesis). London: University of London.
 Sieberer, Anton, 1925: *Das Futurum in der Entwicklung der germanischen Sprachen* (Doctoral thesis). Leipzig: Universität Leipzig.

Bio

David Šimeček (f. 1986, Tsjekkia) har studert mastergrad i skandinavisk og litauisk filologi og doktorgrad i germansk lingvistikk på Karlsuniversitetet i Praha, hvor han underviser i norrønt, samt nordgermansk språkhistorie. Hans interesser er historisk og sammenlignende språkvitenskap, spesielt norrønt og gotisk. Han jobber også som lektor, tolk og oversetter (han har oversatt bl. a. *Den legendariske Olavssaga* og sammen med kollegaer en antologi av færøyske sagn). For tiden skriver han en lærebok i norrønt språk og

bidrar til forberedelsen av et grammatisk annotert korpus av norrøne tekster, samt arbeider med en oversettelse av *Egil Skallagrímssons saga*.

Utvalgte publikasjoner

Šimeček, David, 2022: “David Šimeček. 2021. The Old Norse Periphrastic Future: The Origin, Grammaticalization and Meaning”. *Íslenskt mál og almenn málfræði* 44. Pp. 235–236.

Šimeček, David, 2021: “The Origin of the Periphrastic Future in Old Norse”. *Arkiv för nordisk filologi* 136. Pp. 25–72.

Romina Werth

Thesis: Werth, Romina. *A Different Story: The Fairy Tale in Old Norse Literature*. Reykjavík 2023. 195 s. <https://hdl.handle.net/20.500.11815/4081>

Keywords: Sagas of Icelanders, legendary sagas, fairy tales, folktale motifs, Cinderella

ORCID iD: 0000-0002-5463-9008

E-mail: rw@hi.is

Abstract

Responding to the rapid growth of interest in the intersections between folklore and Old Norse literature in the field of Old Norse studies in recent years, this study aims at renewing and expanding the discussion on the relation between the fairy tale and medieval Icelandic literature. This scholarly discourse reached its peak around 1900 but declined in the twentieth century, when the closely related fields of folkloristics and medieval studies separated and diverged in their research goals. Although the interest in the folkloric method and approach has returned to Old Norse studies, the fairy tale and its connections to Old Norse literature have not gained much interest so far. Meanwhile, the field of folkloristics has turned its back on the historical development of folktales after spurious claims on a literary origin of the fairy tale sparked a fierce debate in the first decade of the twenty-first century. My thesis engages and revisits prior discourses on fairy tales and their medieval counterparts. It examines fairy-tale material in medieval Icelandic saga texts, such as the legendary sagas (*fornaldarsögur*) and clarifies whether entire tale types or smaller narrative

units similar to fairy-tale motifs can be found. To what extent does fairy-tale material in Icelandic saga literature equal its much more recent counterpart from the nineteenth century, and to what degree do they differ? Finally, the possible meaning and purpose of those fairy-tale elements in Icelandic sagas are discussed. The dissertation is made up of three published articles (Werth 2021, 2022, and 2023; see “Selected publications” for the relevant bibliographical information).

Discussion

This doctoral thesis is intended to identify fairy-tale material in medieval Icelandic saga literature. The findings indicate that the Icelandic sagas rely to a considerable degree on an oral tradition, such as folktales and fairy tales. As a rule, the folkloric material is applied by abiding by the stylistic and structural characteristics of the particular saga and its function and purpose each time. While the findings indicate that oral storytelling has had a much greater impact on Icelandic saga literature than scholars have previously assumed, the “magic” component of magic tales or fairy tales is rarely present in the analysed material. Fantastical and magical events and characters have been the main benchmark for comparison of saga literature and later folklore so far. The thesis, on the contrary, demonstrates that the folkloric depth of the sagas is by no means restricted to magical and supernatural incidents, but is deeply rooted within Icelandic saga narratives themselves. The findings suggest that many of the Icelandic sagas, belonging to various saga genres, feature metaphorical enchantments. Those sequences usually do not include magical or supernatural events but apply the cyclic logic of enchantment and disenchantment that is indispensable to the fairy tale. The unvarying theme of a noble-born child deprived of its status and cast into an enchantment-like state, almost forfeiting its humanity, is found throughout Icelandic saga literature, which indicates the popularity of this common narrative pattern. Later, the child is identified as the rightful and high-born heir. The metaphorical enchantments of noble children seem to apply the logic of fairy tales in accordance with the narrative conventions of the Icelandic sagas, enforcing the notion of family ties, kinship, and heredity. Overall, the results suggest that fairy tales as we know them today looked different in medieval times, arguably due to their undergoing literary treatment and adaptation by medieval writers. However, despite their differences with modern fairy tales, they usually display the same core principles and symbolic language.

As this study has shown, the folkloric depth of the Icelandic saga opens new layers of meaning and significance. Important connections between saga episodes and characters, not plainly described by the words written on the page, are often implied in the underlying fairy-tale intertext. This symbolic matrix does not necessarily hold historical or factual truths, but encompasses ideas and values bound to the social conventions of a given society at a given time. In my view, the fairy-tale matrix in the sagas is not intended to fill in the gaps where historical sources are lacking. It tells quite a different story instead: the fairy-tale matrix lends the sagas symbolic and metaphorical depth and ensures their popularity and longevity. The thesis might encourage folklorists to reengage in the study of early literary manifestations of well-known folk- and fairy tales. This research will hopefully also prove useful for scholars of Old Icelandic literature and Old Norse studies further exploring the folkloric depth of Icelandic saga literature.

Bio

Romina Werth (b. 1984, Germany) has recently defended her doctoral thesis in Icelandic literature at the University of Iceland. She holds a MA-degree in Folkloristics from the same university. Her research interests are Icelandic folk- and fairy tales as well as Icelandic literature with a focus on oral tradition. Werth has taught several courses on Icelandic folktales, folk belief and Icelandic literature at the University of Iceland. She published the annotated Icelandic folktale collection *Andlit á glugga* [A Face at the Window] (2021) together with Prof. Jón Karl Helgason. Currently, Werth coordinates the doctoral studies at the School of Humanities of the University of Iceland and recently received a grant from the Salary Fund for Independent Scholars for editing and publishing the *Rímur af Hálfðani Eysteinsyni*. Werth also co-organizes a conference on the works of the eighteenth-century Icelandic writer Eiríkur Laxdal.

Selected publications

Books

Werth, Romina and Jón Karl Helgason (eds), 2021: *Andlit á glugga: Úrval íslenskra þjóðsagna og ævintýra með skýringum* [A Face at the Window: A Collection of Icelandic Legends and Folktales with Annotations]. Reykjavík: Mál og menning.

Articles

- Werth, Romina, 2023: "The Fleece of the Ram: Cinderella in Iceland and the Narrative Tradition of the Chastity Cloak". *European Journal of Scandinavian Studies* 53(1). Pp. 61–79.
- Werth, Romina, 2022: "The Serpent and the Crow: Reassessing Fairy-Tale Motifs in *Ragnars saga loðbrókar*". *Folklore* 133(1). Pp. 73–95.
- Werth, Romina, 2021: "What's in a Name? Metaphorical Enchantments of Noble Children in Old Icelandic Literature". In: Radulović, Nemanja and Smiljana Đorđević Belić (eds), *Disenchantment, Re-enchantment and Folklore Genres*. Belgrade: Institute for Literature and Arts. Pp. 65–88.
- Werth, Romina, 2019: "Königsschloss, Frauenhaus und Bauernhütte: Drei Räume und ihre Relevanz im isländischen Märchen" [Castle, Bower and Cottage: Three Spaces and their Significance in Icelandic Fairy Tales]. *Fabula* 60(1/2). Pp. 50–62.
- Werth, Romina and Aðalheiður Guðmundsdóttir, 2017: "Glitvoðir genginna alda: Um framlag kvenna til söfnunar þjóðsagna á Austurlandi" [Glittering Weavings from the Past: The Contribution of Women to the Collection of Folktales and Legends in East Iceland]. *Gripla* XXVIII. Pp. 7–38.

Berättelse om verksamheten under 2022

AGNETA NEY & MARCO BIANCHI

Isländska sällskapets styrelse hade under år 2022 följande sammansättning:

ordförande: Agneta Ney

vice ordförande: Veturliði Óskarsson

sekreterare: Marco Bianchi

skattmästare: Lasse Mårtensson (till 19 maj); Jessica Holmlund (från 19 maj)

vice sekreterare: Jessica Holmlund (till 19 maj); Simon Karlin Björk (från 9 september)

ledamöter: Simon Karlin Björk, Jessica Holmlund (till 19 maj), Tommy Kuusela, Lasse Mårtensson (från 19 maj), Matteo Tarsi (från 19 maj)

redaktörer för Scripta Islandica: Veturliði Óskarsson och Lasse Mårtensson

Vid årets utgång var 39 personer och institutioner ständiga medlemmar eller hedersmedlemmar i sällskapet. Antalet medlemmar/prenumeranter på sällskapets e-postlista uppgick till 130 personer. Scripta Islandica prenumererades av 32 personer och institutioner.

Den sjuttiotredje årgången av Scripta Islandica kommer att publiceras under våren 2023. Följande sakkunniggranskade uppsatser ingår i volymen: *Simon Nygaard*, Exploring Religious Ritual Frameworks in the Oral Performance of the Old Norse, Eddic-Style Praise Poems Hákonarmál, Eiríksmál, and Hrafnsmál; *Veturliði Óskarsson*, Völundarhús; *Matteo Tarsi*, Oícel. *kærr* 'dear, beloved' and the "Picardian hypothesis". Årgången innehåller följande smärre bidrag: *Lise Gjedssø Bertelsen*, *Guðmundur Ólafsson & Mjöll Snæs dóttir*, En unik museumsmand: Þórður Tómasson (1921–2022) – Skógar Museets grundläggare og livslange legendariske kurator. Årgången innehåller följande recensioner: *Anders Winroth*, Rec. av Anna Catharina Horn och Karen Arup Seip (red.). Lov og lovgivning i middelalderen. Nye studier av Magnus Lagabøtes landslov; *Karen Bek-Pedersen*, Rec. av Eric Shane Bryan. Icelandic Folklore and the Cultural Memory of Religious

Change; *Daniel Sävborg*, Rec. av Andreas Schmidt & Daniela Hahn. Unwanted. Neglected Approaches, Characters, and Texts in Old Norse-Icelandic Saga Studies; *Torfi H. Tulinius*, Rev. of François-Xavier Dillmann (ed.). Histoire des rois de Norvège, par Snorri Sturluson. Deuxième partie.

Den 19 maj 2022 hölls sällskapets årsmöte. Mötesföredraget hölls av Matteo Tarsi (postdoktor vid Institutionen för nordiska språk) över ämnet ”Att skriva ett fornt konstverk för nutida folket: Om samspelet mellan filologen och författaren i skrivandet av romanen *Gerpla* (1952) av Halldór Laxness”. I samband med sällskapets höstmöte den 17 november hölls två föredrag. Alma Bernhardsson (student vid Institutionen för nordiska språk) talade över ämnet ”Lågtyska affix i isländskan – vart tog de vägen? Svenskan är full av dem medan de i isländskan lyser med sin frånvaro” och Einar Lövdahl Gunnlaugsson (författare) över ämnet ”*Krummafötur* – att hitta inspiration för skrivande bland blöjor och fönsterkuvert”.

Uppsala den 24 maj 2023

Agneta Ney och Marco Bianchi

Författare i denna årgång

Ásdís Egilsdóttir, professor emeritus, Háskóla Íslands, ORCID iD 0000-0002-3442-5483

Johan Bollaert, Ph.D., førstelektor, Universitetet i Oslo, ORCID iD 0000-0001-7254-0821

Brynja Þorgeirsdóttir, Ph.D., lektor, Háskóla Íslands, ORCID iD 0000-0003-1474-5604

Heimir Pálsson, docent, Reykjavík, heimir.palsson@gmail.com

Magnus Källström, docent, Riksantikvarieämbetet, ORCID iD 0000-0002-0823-0033

Felix Lummer, Ph.D., ORCID iD 0000-0002-6867-8921

Mikael Males, professor, Universitetet i Oslo, ORCID iD 0000-0001-6151-1873

Már Jónsson, professor, Háskóla Íslands, ORCID iD 0000-0003-4891-4154

Agneta Ney, docent, Uppsala universitet, agneta.ney@telia.com

Jules Piet, Ph.D., Université de Strasbourg, ORCID iD 0009-0001-4647-6616

Andreas Schmidt, Ph.D., wissenschaftlicher Mitarbeiter, Ludwig-Maximilians-Universität München, ORCID iD 0000-0002-3161-3008

David Šimeček, Ph.D., ORCID iD 0000-0002-9086-8692

Úlfar Bragason, professor, Háskóla Íslands, Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum, ORCID iD 0000-0001-6872-752X

Romina Werth, Ph.D., Háskóla Íslands, ORCID iD 0000-0002-5463-9008

Scripta Islandica ISLÄNDSKA SÄLLSKAPETS ÅRSBOK

ÅRGÅNG 1 · 1950: *Einar Ól. Sveinsson*, Njáls saga.

ÅRGÅNG 2 · 1951: *Chr. Matras*, Det færøske skriftsprog af 1846.—*Gösta Franzén*, Isländska studier i Förenta staterna.

ÅRGÅNG 3 · 1952: *Jón Ádalsteinn Jónsson*, Biskop Jón Arason.—*Stefan Einarsson*, Halldór Kiljan Laxness.

ÅRGÅNG 4 · 1953: *Alexander Jóhannesson*, Om det isländske sprog.—*Anna Z. Osterman*, En studie över landskapet i Völuspá.—*Sven B. F. Jansson*, Snorre.

ÅRGÅNG 5 · 1954: *Sigurður Nordal*, Tid och kalvskinn.—*Gun Nilsson*, Den isländska litteraturen i stormaktstidens Sverige.

ÅRGÅNG 6 · 1955: *David Stefánsson*, Prologus till »Den gyllene porten».—*Jakob Benediktsson*, Det islandske ordbogsarbejde ved Islands universitet.—*Rolf Nordensstreng*, Völundarkviða v. 2.—*Ivar Modéer*, Över hed och sand till Bæjarstaðarskogur.

ÅRGÅNG 7 · 1956: *Einar Ól. Sveinsson*, Läs-och skrivkunnighet på Island under fristatstiden.—*Fr. le Sage de Fontenay*, Jonas Hallgrímssons lyrik.

ÅRGÅNG 8 · 1917: *Porgils Gjallandi (Jón Stefánsson)*, Hemlängtan.—*Gösta Holm*, I fågelberg och valfjára. Glimtar från Färöarna.—*Ivar Modéer*, Ur det isländska allmogespråkets skattkammare.

ÅRGÅNG 9 · 1958: *K.-H. Dahlstedt*, Isländsk dialektgeografi. Några synpunkter.—*Peter Hallberg*, Kormáks saga.

ÅRGÅNG 10 · 1959: *Ivar Modéer*, Isländska sällskapet 1949–1959.—*Sigurður Nordal*, The Historical Element in the Icelandic Family Sagas.—*Ivar Modéer*, Johannes S. Kjarval.

ÅRGÅNG 11 · 1960: *Sigurd Fries*, Ivar Modéer 3.11.1904–31.1.1960.—*Steingrímur J. Þorsteinsson*, Matthías Jochumsson och Einar Benediktsson.—*Ingegerd Fries*, Genom Ódádahraun och Vonarskarð—färder under tusen år.

ÅRGÅNG 12 · 1961: *Einar Ól. Sveinsson*, Njáls saga.

ÅRGÅNG 13 · 1962: *Halldór Halldórsson*, Kring språkliga nybildningar i nutida isländska.—*Karl-Hampus Dahlstedt*, Gudruns sorg. Stilstudier över ett eddamotiv.—*Tor Hultman*, Rec. av Jacobsen, M. A.—*Matras*, Chr., Föroysk-donsk orðabók. Færøsk-dansk ordbog.

ÅRGÅNG 14 · 1963: *Peter Hallberg*, Laxness som dramatiker.—*Roland Otterbjörk*, Moderna isländska förnamn.—*Einar Ól. Sveinsson*, Från Mýrdalur.

ÅRGÅNG 15 · 1964: *Lars Lönnroth*, Tesen om de två kulturerna. Kritiska studier i den isländska sagaskrivningens sociala förutsättningar.—*Valter Jansson*, Bortgångna hedersledamöter.

ÅRGÅNG 16 · 1965: *Tryggve Sköld*, Isländska väderstreck.

ÅRGÅNG 17 · 1966: *Gun Widmark*, Om nordisk replikkonst i och utanför den isländska sagan.—*Bo Almqvist*, Den fulaste foten. Folkligt och litterärt i en Snorri-anekdote.

- ÅRGÅNG 18 · 1967: *Ole Widding*, Jónsbóks to ikke-interpolerede håndskrifter. Et bidrag til den isländske lovbogs historie.—*Steingrímur J. Þorsteinsson*, Jóhann Sigurjónsson och Fjalla-Eyvindur.
- ÅRGÅNG 19 · 1968: *Einar Ól. Sveinsson*, Eyrbyggja sagas kilder.—*Svávar Sigmundsson*, Ortnamnsforskning på Island.—Lennart Elmevik, Glömskans häger. Till tolkningen av en Hávamálstrof.—Berättelsen om Audun, översatt av Björn Collinder.
- ÅRGÅNG 20 · 1969: *Sveinn Höskuldsson*, Skaldekongressen på Parnassen—en isländsk studentpjäs.—*Evert Salberger*, Cesurer i Atlakviða.
- ÅRGÅNG 21 · 1970: *Davíð Erlingsson*, Etiken i Hrafnkels saga Freysgoða.—*Bo Almqvist*, Isländska ordspråk och talesätt.
- ÅRGÅNG 22 · 1971: *Valter Jansson*, Jöran Sahlgren. Minnesord.—Lennart Elmevik, Ett eddaställe och några svenska dialektord.—*Bjarne Beckman*, Hur gammal är Hervararsagans svenska kungakronika?—*Baldur Jónsson*, Några anmärkningar till Blöndals ordbok.—*Evert Salberger*, Vel glýioð eller velglýioð. En textdetalj i Völuspá 35.—*Anna Mörner*, Isafjord.
- ÅRGÅNG 23 · 1972: *Bo Ralph*, Jon Hreggviðsson—en sagagestalt i en modern isländsk roman.—*Staffan Hellberg*, Slaget vid Nesjar och »Sven jarl Håkonsson».—*Thorsten Carlsson*, Norrön legendforskning—en kort presentation.
- ÅRGÅNG 24 · 1973: *Peter Hallberg*, Njáls saga—en medeltida moralitet?—Evert Salberger, Elfaraskáld—ett tillnamn i Njáls saga.—*Richard L. Harris*, The Deaths of Grettir and Grendel: A New Parallel.—*Peter A. Jorgensen*, Grendel, Grettir, and Two Skaldic Stanzas.
- ÅRGÅNG 25 · 1974: *Valter Jansson*, Isländska sällskapet 25 år.—*Ove Moberg*, Bröderna Weibull och den isländska traditionen.—*Evert Salberger*, Heill þú farir! Ett textproblem i Vafþrúðnismál 4.—*Bjarne Beckman*, Mysing.—*Hreinn Steingrímsson*, »Að kveða rímur».—Lennart Elmevik, Två eddaställen och en västnordisk ordgrupp.
- ÅRGÅNG 26 · 1975: *Björn Hagström*, Att särskilja anonyma skrivare. Några synpunkter på ett paleografiskt-ortografiskt problem i medeltida isländska handskrifter, särskilt Isländska Homilieboken.—*Gustaf Lindblad*, Den rätta läsningen av Isländska Homilieboken.—*Bo Ralph*, En dikt av Steinhórr, islänning.—*Kristinn Jóhannesson*, Från Värmland till Borgarfjörður. Om Gustaf Frödings diktning i isländsk tolkning.
- ÅRGÅNG 27 · 1976: *Alan J. Berger*, Old Law, New Law, and Hoensa-Póris saga.—*Heimir Pálsson*, En översättares funderingar. Kring en opublicerad översättning av Sven Delblancs Åminne.—*Kunishiro Sugawara*, A Report on Japanese Translations of Old Icelandic Literature.—*Evert Salberger*, Ask Burlefot. En romanhjaltes namn.—Lennart Elmevik, Fisl. gjögurr.
- ÅRGÅNG 28 · 1977: *Gustaf Lindblad*, Centrala eddaproblem i 1970-talets forskningsläge.—*Bo Ralph*, Ett ställe i Skáldskaparmál 18.
- ÅRGÅNG 29 · 1978: *John Lindow*, Old Icelandic þáttir: Early Usage and Semantic History.—*Finn Hansen*, Naturbeskrivende indslag i Gísla saga Súrssonar.—*Karl Axel Holmberg*, Uppsala-Eddan i utgåva.
- ÅRGÅNG 30 · 1979: *Valter Jansson*, Dag Strömbäck. Minnesord.—*Finn Hansen*, Benbrud og bane i blåt.—*Andrea van Arkel*, Scribes and Statistics. An evaluation of

the statistical methods used to determine the number of scribes of the Stockholm Homily Book.—*Eva Rode*, Svar på artiklen »Scribes and Statistics».—Börje Westlund, Skrivare och statistik. Ett genmäle.

ÅRGÅNG 31 · 1980: *Björn Högström*, Fvn. bakkakolfr och skotbakki. Några glimtar från redigeringen av en norrön ordbok.—*Alan J. Berger*, The Sagas of Harald Fairhair.—*Ilkka Hirvonen*, Om bruket av slutartikel i de äldsta norröna homiliböckerna IsIH och GNH.—*Sigurgeir Steingrímsson*, Tusen och en dag. En sagosamlingsvandring från Orienten till Island.—*Jan Terje Faarlund*, Subject and nominative in Old Norse.—*Lars-Erik Edlund*, Askraka—ett engångsord i Egilssagan.

ÅRGÅNG 32 · 1981: *Staffan Hellberg*, Kungarna i Sigvats diktning. Till studiet av skaldedikternas språk och stil.—*Finn Hansen*, Hrafnkels saga: del og helhed.—Ingegerd Fries, Njals saga 700 år senare.

ÅRGÅNG 33 · 1982: *Jan Paul Strid*, Veiðar námo – ett omdiskuterat ställe i Hymiskviða.—*Madeleine G. Randquist*, Om den (text)syntaktiska och semantiska strukturen i tre välkända isländska sagor. En skiss.—*Sigurgeir Steingrímsson*, Árni Magnússon och hans handskriftsamling.

ÅRGÅNG 34 · 1983: *Peter Hallberg*, Sturlunga saga – en isländsk tidsspegel.—*Þorleifur Hauksson*, Anteckningar om Hallgrímur Pétursson.—*Inger Larsson*, Hrafnkels saga Freysgoða. En bibliografi.

ÅRGÅNG 35 · 1984: *Lennart Elmevik*, Einar Ólafur Sveinsson. Minnesord.—*Alfred Jakobsen*, Noen merknader til Gísls þátrr Illugasonar.—*Karl-Hampus Dahlstedt*, Bygden under Vatnajökull. En minnesvärd resa till Island 1954.—*Michael Barnes*, Norn.—*Barbro Söderberg*, Till tolkningen av några dunkla passager i Lokasenna.

ÅRGÅNG 36 · 1985: *Staffan Hellberg*, Nesjavísur än en gång.—*George S. Tate*, Eldorado and the Garden in Laxness' *Paradisarheimt*.—*Þorleifur Hauksson*, Vildvittror och Mattisrövere i isländsk dräkt. Ett kåseri kring en översättning av Ronja rövardotter.—*Michael Barnes*, A note on Faroese /θ/ > /h/.—*Björn Hagström*, En färöisk-svensk ordbok. Rec. av Ebba Lindberg & Birgitta Hylín, Färöord. Liten färöisk-svensk ordbok med kortfattad grammatik jämte upplysningar om språkets historiska bakgrund.—*Claes Aneman*, Rec. av Bjarne Fidjestøl, Det norrøne fyrstediktet.

ÅRGÅNG 37 · 1986: *Alfred Jakobsen*, Om forfatteren av Sturlu saga.—*Michael P. Barnes*, Subject, Nominative and Oblique Case in Faroese.—*Marianne E. Kalinke*, The Misogamous Maiden Kings of Icelandic Romance.—*Carl-Otto von Sydow*, Jon Helgasons dikt I Árnasafni. Den isländska texten med svensk översättning och kort kommentar.

ÅRGÅNG 38 · 1987: *Michael P. Barnes*, Some Remarks on Subordinate Clause Word-order in Faroese.—*Jan Ragnar Hagland*, Njals saga i 1970-og 1980-åra. Eit översyn över nyare forskning.—*Per-Axel Wiktorsson*, Om Torleifstäten.—*Karl-Hampus Dahlstedt*, Davíð Stefánssons dikt Konan, sem kyndir ofninn minn. Den isländska texten med svensk översättning och kort kommentar.

ÅRGÅNG 39 · 1988: *Alfred Jakobsen*, Snorre og geografien.—*Joan Turville-Petre*, A Tree Dream in Old Icelandic.—*Agneta Breisch*, Fredlöshetsbegreppet i saga och samhälle.—*Tommy Danielsson*, Magnús berfættr's sista strid.—*Ola Larsmo*, Att tala i röret. En orättvis betraktelse av modern isländsk skönlitteratur.

ÅRGÅNG 40 · 1989: *Alv Kragerud*, Helgdiktningen og reinkarnasjonen.—*Jan Nilsson*, Guðmundr Ólafsson och hans Lexicon Islandicum—några kommentarer.

ÅRGÅNG 41 · 1990: *Jan Ragnar Hagland*, Slaget på Pezinavellir i nordisk og bysantinsk tradisjon.—*William Sayers*, An Irish Descriptive Topos in Laxdœla Saga.—*Carl-Otto von Sydow*, Nyisländsk skönlitteratur i svensk översättning. En förteckning. Del 1.—*Karl Axel Holmberg*, Rec. av Else Nordahl, Reykjavík from the Archaeological Point of View.

ÅRGÅNG 42 · 1991: *Stefan Brink*, Den norröna bosättningen på Grönland. En kortfattad forskningsöversikt jämte några nya forskningsbidrag.—*Carl-Otto von Sydow*, Två dikter av Jón Helgason i original och svensk dräkt med kommentar.—*Carl-Otto von Sydow*, Nyisländsk skönlitteratur i svensk översättning. En förteckning. Del 2.—*Nils Österholm*, Torleiftåten i handskriften Add 4867 fol.—*Lennart Elmevik*, Rec. av Esbjörn Rosenblad, Island i saga och nutid.

ÅRGÅNG 43 · 1992: *Anne Lidén*, St Olav in the Beatus Initial of the Carrow Psalter.—*Michael P. Barnes*, Faroese Syntax – Achievements, Goals and Problems.—*Carl-Otto von Sydow*, Nyisländsk skönlitteratur i svensk översättning. En förteckning. Del 3.

ÅRGÅNG 44 · 1993: *Karl Axel Holmberg*, Isländsk språkvård nu och förr. Med en sidoblick på svenskan.—*Páll Valsson*, Islands älsklingsson sedd i ett nytt ljus. Några problem omkring den nya textkritiska utgåvan av Jónas Hallgrímssons samlade verk: Ritverk Jónasar Hallgrímssonar I–IV, 1989.—*William Sayers*, Spiritual Navigation in the Western Sea: Sturlunga saga and Adomnán's Hinba.—*Carl-Otto von Sydow*, Nyisländsk skönlitteratur i svensk översättning. En förteckning. Del 4.

ÅRGÅNG 45 · 1994: *Kristín Bragadóttir*, Skalden och redaktören Jón Þorkelsson.—*Ingegerd Fries*, När skrevs sagan? Om datering av isländska sagor, särskilt Heiðarvígasagan.—*Sigurður A. Magnússon*, Sigurbjörn Einarsson som student i Uppsala på 1930-talet. Översättning, noter och efterskrift av Carl-Otto von Sydow.

ÅRGÅNG 46 · 1995: *Ingegerd Fries*, Biskop Gissur Einarsson och reformationen.—*François-Xavier Dillmann*, Runorna i den fornisländska litteraturen. En översikt.—*William Sayers*, Poetry and Social Agency in Egils saga Skalla-Grímssonar.

ÅRGÅNG 47 · 1996: *Lennart Elmevik*, Valter Jansson. Minnesord.—*Jón Hnefill Aðalsteinsson*, Blot i forna skrifter.—*Gísli Pálsson*, Språk, text och identitet i det isländska samhället.

ÅRGÅNG 48 · 1997: *Lennart Elmevik*, Anna Larsson. Minnesord.—*Lennart Moberg*, ”Stóð und árhjalmi”. Kring Hákonarmál 3:8.—*Henric Bagerius*, Vita vikingar och svarta sköldmör. Föreställningar om sexualitet i Snorre Sturlassons kungasagor.—*Páll Valsson*, En runologs uppgång och fall.—*Björn Hagström*, Något om färöisk lyrik—mest om Christian Matras.

ÅRGÅNG 49 · 1998: *Veturlíði Óskarsson*, Om låneord og fremmed påvirkning på ældre isländsk sprog.—*Jóhanna Barðdal*, Argument Structure, Syntactic Structure and Morphological Case of the Impersonal Construction in the History of Scandinavian.—*Jan Ragnar Hagland*, Note on Two Runic Inscriptions relating to the Christianization of Norway and Sweden.—*William Sayers*, The ship *heiti* in Snorri's *Skáldskaparmál*.—*Henrik Williams*, Rec. av Snorres Edda. Översättning från isländskan och inledning av Karl G. Johansson och Mats Malm.

ÅRGÅNG 50 · 1999: *Lennart Elmevik*, Isländska sällskapet 50 år.—*Bjarni Guðnason*, Guðrún Ósvifursdóttir och Laxdæla Saga.—*Veturlíði Óskarsson*, Verbet isländskt ské.—*Henrik Williams*, Nordisk paleografisk debatt i svenskt perspektiv. En kort överblick.—*Carl-Otto von Sydow*, Jón Helgasons dikt Kom milda nótt i svensk tolkning.—*Veturlíði Óskarsson*, Är isländsk språkvård på rätt väg?—*Gun Widmark*, Isländsk-svenska kontakter i äldre tid.

ÅRGÅNG 51 · 2000: *Lennart Elmevik*, Vidar Reinhammar. Minnesord.—*Peter Springborg*, De islandske håndskrifter og "håndskriftsagen".—*Gun Widmark*, Om muntlighet och skriftlighet i den isländska sagan.—*Judy Quinn*, Editing the Edda—the case of *Völuspá*.—*Kirsten Wolf*, Laughter in Old Norse-Icelandic Literature.—*Fjodor Uspenskij*, Towards Further Interpretation of the Primordial Cow Auðhumla.—*Tom Markey*, Icelandic *sími* and Soul Contracting.—*Björn Hagström*, Den färöiska "Modersmålsordboken".

ÅRGÅNG 52 · 2001: *Lennart Elmevik*, Claes Åneman. Minnesord.—*Lars Lönnroth*, Laxness och isländsk sagatradition.—*François-Xavier Dillmann*, Om hundar och hedningar. Kring den fornvästnordiska sammansättningen *hundbeiddinn*.—*Mindy MacLeod*, *Bandrúnir* in Icelandic Sagas.—*Þorgunn Snædal*, Snorre Sturlasson – hövding och historiker.—*Guðrún Kvaran*, Omkring en doktorafhandling om middelnedertyske låneord i isländsk diplomsprog frem til år 1500.

ÅRGÅNG 53 · 2002: *Veturlíði Óskarsson*, Studiosus antiquitatum. Om Jón Ólafsson från Grunnavík, förebilden till Halldór Laxness sagoperson Jón Guðmundsson från Grindavík.—*Þórgunnur Snædal*, From Rök to Skagafjörður: Icelandic runes and their connection with the Scandinavian runes of the Viking period.—*Patrik Larsson*, Det fornvästnordiska personbinamnet *Kíkr*.—*Veturlíði Óskarsson*, Ur en eddadikts forskningshistoria.

ÅRGÅNG 54 · 2003: *Henrik Williams*, Än lever de gamla gudarna. Vikten av att forska om fornisländska.—*Anna Helga Hannesdóttir*, Islänningars attityder till språkliga normer.—*Kristinn Jóhannesson*, Halldór Laxness—samtidens spegel.—*Fredrik Charpentier Ljungqvist*, Arngrímur Jónsson och hans verk.—*Adolfo Zavaroni*, Communitarian Regime and Individual Power: *Othinus* versus *Ollerus* and *Mitbothyn*.

ÅRGÅNG 55 · 2004: *Heimir Pálsson*, Några kapitel ur en oskriven bok.—*Staffan Fridell*, *At ósi skal á stemma*. Ett ordspråk i Snorres Edda.—*Agneta Ney*, Mö-traditionen i fornnordisk myt och verklighet.—*Martin Ringmar*, Vägen via svenska. Om G. G. Hagalíns översättning av en finsk ödemarksroman.—*Svante Norr*, A New Look at King Hákon's Old Helmet, the *árbjálmr*.—*Lasse Mårtensson*, Två utgåvor av Jóns saga helga. En recension samt några reflexioner om utgivningen av nordiska medeltidstexter.

ÅRGÅNG 56 · 2005: *Lennart Elmevik*, Lennart Moberg. Minnesord.—*Fredrik Charpentier Ljungqvist*, The Significance of Remote Resource Regions for Norse Greenland.—*Andreas Nordberg*, Handlar Grimnesmål 42 om en sakral måltid?—*Daniel Sävborg*, Kormáks saga—en norrön kärlekssaga på vers och prosa.—*Ingvar Swanberg* och *Sigurður Egisson*, The Black Guillemot (*Cephus grylle*) in Northern European Folk Ornithology.—*Staffan Fridell*, *At ósi skal á stemma*. Ett ordspråk

i Snorres Edda. 2.—*Else Mundal*, Literacy – kva talar vi egentleg om?—*Leidulf Melve*, Literacy – eit omgrep til bry eller eit brysammt omgrep?

ÅRGÅNG 57 · 2006: *Theodore M. Andersson*, *Víga-Glúms saga* and the Birth of Saga Writing.—*Staffan Fridell*, Fvn. *brynja* och fsv. *rynia*. Om ett eddaställe och en flock i Södermannalagen.—*Kirsten Wolf*, The Color Blue in Old Norse-Icelandic Literature.—*Fredrik Charpentier Ljungqvist*, Kristen kungaideologi i *Sverris saga*.—*Lars Lönnroth*, Sverrir's Dreams.—*Arnved Nedkvitne*, Skriftkultur i skandinavisk middelalder – metoder og resultater.—*Lars Lönnroth*, The Growth of the Sagas. Rec. av Theodore M. Andersson, The Growth of the Medieval Icelandic Sagas (1180–1280).—*Anders Hultgård*, rec. av François-Xavier Dillmann, Les magiciens dans l'Islande ancienne. Études sur la représentation de la magie islandaise et de ses agents dans les sources littéraires norroises.—*Heimir Pálsson*, Den stora isländska litteraturhistorian. Rec. av Íslensk bókmenntasaga I–V. Red. Vésteinn Ólason, Halldór Guðmundsson & Guðmundur Andri Thorsson. *Sigurd Fries*, Jón Aðalsteinn Jónsson och studiet av nyisländskan i Sverige.

ÅRGÅNG 58 · 2007: *Heinrich Beck*, Die Uppsala-Edda und Snorri Sturlusons Konstruktion einer skandinavischen Vorzeit.—*Gunnbild Røtbe*, Þorgerðr Hölgabrúðr – the *fylgia* of the Háleygjar family.—*Michael Schulte*, Memory culture in the Viking Ages. The runic evidence of formulaic patterns.—*Lennart Elmevik*, Yggdrasil. En etymologisk studie.—*Henrik Williams*, Projektet Originalversionen av Snorre Sturlassons Edda? Studier i Codex Upsaliensis. Ett forskningsprogram.—*Sverre Bagge*, "Gang leader" eller "The Lord's anointed" i *Sverris saga*? Svar til Fredrik Ljungqvist og Lars Lönnroth.—*Heimir Pálsson*, Tungviktare i litteraturhistorien. En krönika.

ÅRGÅNG 59 · 2008: *Marianne Kalinke*, Clári saga. A case of Low German infiltration.—*Ármann Jakobsson*, En plats i en ny värld. Bilden av riddarsamhället i Morkinskinna.—*Margaret Cormack*, Catholic saints in Lutheran legend. Postreformation ecclesiastical folklore in Iceland.—*Tommy Danielsson*, Social eller existentiell oro? Fostbróðradráp i tvá isländska sagor.—*Mathias Strandberg*, On the etymology of compounded Old Icelandic Óðinn names with the second component *-fǫðr*.—*Susanne Haugen*, Bautasteinn – fallos? Kring en tolkning av ett fornvästnordiskt ord.—*Lasse Mårtensson och Heimir Pálsson*, Anmärkningsvärda suspensioner i DG 11 4to (Codex Upsaliensis av Snorra Edda) – spåren av en skriven förlaga?—*Stefan Olsson*, Harald hos jätten Dovre. Forntida initiationssymbolik i en medeltida tåt.—*Bo-A. Wendt*, Eddan och texttermerna. Kort terminologiskt genmäle till Henrik Williams.—*Michael Schulte*, Literacy in the looking glass. Vedic and skaldic verse and the two modes of oral transmission.—*Svanbildur Óskarsdóttir*, rec. av Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages, volume VII: Poetry on Christian Subjects 1–2, ed. Margaret Clunies Ross.—*Else Mundal*, rec. av Reflections on Old Norse Myths, red. Pernille Hermann, Jens Peter Schjødt och Rasmus Trandum Kristensen.—*Pernille Hermann*, rec. av Learning and Understanding in the Old Norse World. Essays in Honour of Margaret Clunies Ross, ed. Judy Quinn, Kate Heslop och Tarrin Wills.

ÅRGÅNG 60 · 2009: *Daniel Sävborg*, Scripta Islandica 60.—*Svanbildur Óskarsdóttir*, To the letter. Philology as a core component of Old Norse studies. *John McKinnell*,

Ynglingatal. A minimalist interpretation.—*Lars Lönnroth*, Old Norse text as performance.—*Elena Gurevich*, From accusation to narration. The transformation of senna in Íslendinga þættir.—*Theodore M. Andersson*, The formation of the Kings' sagas.—*Helgi Skúli Kjartansson*, Law recital according to Old Icelandic law. Written evidence of oral transmission?—*Terry Gunnell*, Ansgar's conversion of Iceland.—*Helen F. Leslie*, Border crossings. Landscape and the Other World in the Fornaldarsögur.—*Tsukusu Itó*, The Gosforth fishing-stone and Hymiskviða. An example of intercommunicability between the Old English and Old Norse speakers.

ÁRGANG 61 · 2010: *Helga Kress*, Eine bewusste Antiregel. Die Stimme der Frau in Halldór Laxness Gedichten.—*Margrét Eggertsdóttir*, Hallgrímur Pétursson and Tormod Torfæus. Their scholarly friendship.—*Jan Ragnar Hagland*, Hefi ek mark á máli mart. Litt om vokabular for særdrag ved folks språk og uttale i gammal-íslandsk.—*Olof Sundqvist*, Om hängningen, de nio nätterna och den dyrköpta kungskapen i Hávamál 138–145. *Stefanie Gropper*, rec. av Jonatan Pettersson, Fri översättning i det medeltida Västnorden.—*Jonatan Pettersson*, rec. av Alexanders saga, Manuscripta Nordica 2, utg. Andrea de Leeuw van Weenen.—*Lennart Elmevik*, In memoriam. Oskar Bandle, Peter Foote, Björn Hagström.

ÁRGANG 62 · 2011: *Ingvil Brügger Budal*, Who is "I"? Translation of riddarasögur as a collective performance.—*Finnur Friðriksson*, Modern Icelandic: Stable or in a state of flux?—*Svante Janson*, The Icelandic calendar.—*Susanne Haugen*, anm. av Kormaks saga. Historik och översättning av Ingegerd Fries.—*Heimir Pálsson*, rec. av Úlfar Bragason, Ætt og saga: Um frásagnarfræði Sturlungu eða Íslendinga sögu hinnar miklu.—*Helgi Skúli Kjartansson*, rec. av Rikke Malmros, Vikingernes syn på militær og samfund: Belyst gennem skjaldenes fyrstedigtning.—*Lasse Mårtensson*, rec. av Vår eldste bok. Skrift, miljø og biletbruk i den norske homilieboka. Bibliotheca Nordica 3, red. Odd Einar Haugen och Åslaug Ommundsen.—*Rune Palm*, rec. av. Poetry from the Kings' Sagas 2. From c. 1035–1300 (Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages II), ed. Kari Ellen Gade.—*Úlfar Bragason*, rec. av Margaret Clunies Ross, The Cambridge Introduction to the Old Norse-Icelandic Saga.

ÁRGANG 63 · 2012: *Silvia Hufnagel*, Icelandic society and subscribers to Rafn's Fornaldar sögur norðrlanda—*Guðrún Kvaran*, Nucleus latinitatis og biskop Jón Árnasons orddannelse—*Heimir Pálsson*, Om källor och källbehandling i Snorris Edda. Tankar kring berättelser om skapelsen—*Triin Laidoner*, The Flying Noaidi of the North: Sámi Tradition Reflected in the Figure Loki Laufeyjarsen in Old Norse Mythology—*Lars Wollin*, Kringla heimsins – Jordennes krets – Orbis terrarum. The translation of Snorri Sturluson's work in Caroline Sweden—*Þorleifur Hauks-son*, Implicit ideology and the king's image in *Sverris saga*—*Olof Sundqvist*, rec. av Annette Lassen, Odin på kristent pergament. En teksthistorisk studie—*Kirsten Wolf*, rec. av Rómverja saga, ed. Þorbjörg Helgadóttir

ÁRGANG 64 · 2013: *Lennart Elmevik*, Sigurd Fries. Minnesord—*Daniel Sävborg*, Rune Palm. Minnesord—*Ulla Börestam*, Gun Widmark. Minnesord—*Agneta Ney*, Bland ormar och drakar. En jämförande studie av Ramsundsristningen och Gökstenen—*Judy Quinn*, Death and the king: *Grottasöngur* in its eddic context—*Brittany Schorn*, Divine Semantics. Terminology for the Human and the Divine in Old Norse

Poetry—*Kirsten Wolf*, Body Language in Medieval Iceland. A Study of Gesticulation in the Sagas and Tales of Icelanders—*Terry Gunnell*, rec. av Merrill Kaplan, Thou Fearful Guest. Addressing the Past in Four Tales in Flateyjarbók—*Bernt Ø. Thorvaldsen*, rec. av Lars Lönnroth, The Academy of Odin. Selected Papers on Old Norse Literature—*Vésteinn Ólason*, rec. av The Poetic Edda. Vol. III. Mythological Poems II, ed. Ursula Dronke—*Lars Wollin*, rec. av Sif Rikhardsdóttir, Medieval Translations and Cultural Discourse. The Movement of Texts in England, France and Scandinavia—*Margaret Clunies Ross*, rec. av Snorri Sturluson The Uppsala Edda DG 11 4to, ed. Heimir Pálsson

ARGÅNG 65 · 2014: *Þórdís Edda Jóhannesdóttir & Veturlíði Óskarsson*, The Manuscripts of *Jómsvíkinga Saga*: A Survey—*Sirpa Aalto*, *Jómsvíkinga Saga* as a Part of Old Norse Historiography—*Leszek P. Shupecki*, Comments on Sirpa Aalto's Paper—*Alison Finlay*, *Jómsvíkinga Saga* and Genre—*Judith Jesch*, *Jómsvíkinga Sögur* and *Jómsvíkinga Drápur*: Texts, Contexts and Intertexts—*Daniel Sävborg*, Búi the Dragon: Some Intertexts of *Jómsvíkinga Saga*—*Alison Finlay*, Comments on Daniel Sävborg's Paper—*Jakub Morawiec*, Danish Kings and the Foundation of Jómsborg—*Władysław Duczko*, Viking-Age Wolin (Wollin) in the Norse Context of the Southern Coast of the Baltic Sea—*Michael Lerche Nielsen*, Runic Inscriptions Reflecting Linguistic Contacts between West-Slav Lands and Southern Scandinavia—*Henrik Williams*, Comments on Michael Lerche Nielsen's Paper—*Jürgen Udolph*, On the Etymology of Jómsborg—*Alexandra Petrulevich*, Comments on Jürgen Udolph's Paper—*Marie Novotná & Jiří Starý*, Rendering Old Norse Nouns and Names in Translation into West-Slavic Languages

ARGÅNG 66 · 2015: *Lise Gjedssø Bertelsen*, Sigurd Fafnersbane sagnet som fortalt på Ramsundsristningen—*Anne-Sofie Gräslund*, Kvinnorepresentationen på de senvikingatida runstenarna med utgångspunkt i Sigurdsristningarna—*Terry Gunnell*, Pantheon? What Pantheon? Concepts of a Family of Gods in Pre-Christian Scandinavian Religions—*Tommy Kuusela*, "Den som rider på Freyfaxi ska dö". Freyfaxis död och rituellt nedstörtning av hästar för stup—*Lars Lönnroth*, Sigurður Nordals brev till Nanna—*Jan Alexander van Nabl*, The Skilled Narrator. Myth and Scholarship in the Prose Edda—*William Sayers*, Generational Models for the Friendship of Egill and Arinbjörn (Egils saga Skallagrímssonar)—*Olof Sundqvist*, The Pre-Christian Cult of Dead Royalty in Old Norse Sources: Medieval Speculations or Ancient Traditions?—*Lars Lönnroth*, rec. av *Minni* and *Munninn*: Memory in Medieval Nordic Culture, red. Pernille Herrmann, Stephen A. Mitchell & Agnes S. Arnórsdóttir—*Olof Sundqvist*, rec. av Mikael Males: Mytologi i skaldedikt, skaldedikt i prosa. En synkron analys av mytologiska referenser i medeltida norröna handskrifter—*Per-Axel Wiktorsson*, rec. av The Power of the Book. Medial Approaches to Medieval Nordic Legal Manuscripts, red. Lena Rohrbach—*Kirsten Wolf*, rev. of Lasse Mårtensson. Skrivaren och förlagan: Norm och normbrott i Codex Upsaliensis av Snorra Edda

ARGÅNG 67 · 2016: *Aðalheiður Guðmundsdóttir*, Tales of Generations: A comparison between some Icelandic and Geatish narrative motifs—*Eldar Heide*, The term *leizla* in Old Norse vision literature – contrasting imported and indigenous genres?—*Heimir Pálsson*, DG 3 in memoriam—*Sveinn Yngvi Egilsson*, Jónas Hallgrímsson

inre och yttre natur—*Úlfar Bragason*, Jón Halldórsson of Stóruvellir and his reading circle: Readings in the farming community in Iceland around 1870—*Judy Quinn*, rev. of Eddukvæði, red. Jónas Kristjánsson & Vésteinn Ólason—*Daniel Sävborg*, rec. av Ridddarasögur: The Translation of European Court Culture in Medieval Scandinavia, utg. Karl G. Johansson och Else Mundal—*Heimir Pálsson*, rec. av Þórunn Sigurðardóttir. Heiður og huggun: Erfiljóð, harmljóð og huggunarkvæði á 17. öld—*Veturlíði Óskarsson*, anm. av Jón Ólafsson úr Grunnavík: *Ævisögur ypparlegra merkismana*, utg. Guðrún Ása Grímsdóttir

ARGÁNG 68 · 2017: *Lars Erik Edlund*, Ingegerd Fries (1921–2016): Minnesord—*Aðalheiður Guðmundsdóttir*, Some Heroic Motifs in Icelandic Art—*Daniel Sävborg*, Blot-Sven: En källundersökning—*Declan Taggart*, All the Mountains Shake: Seismic and Volcanic Imagery in the Old Norse Literature of Þórr—*Elín Bára Magnúsdóttir*, Forfatterintrusjon i *Grettis saga* og paralleller i Sturlas verker—*Haukur Þorgeirsson & Teresa Dröfn Njarðvík*, The Last Eddas on Vellum—*Heimir Pálsson*, Reflections on the Creation of Snorri Sturluson's Prose Edda—*Magnus Källström*, *Monumenta lapidum aliquot runicorum*: Om runstensbilagan i Verelius' *Gotbrici & Rolfi Westrogothiae Regum Historia* (1664)—*Matteo Tarsi*, Creating a Norm for the Vernacular: Some Critical Notes on Icelandic and Italian in the Middle Ages—*Olof Sundqvist*, Blod och blót: Blodets betydelse och funktion vid fornskandinaviska offerriter—*Sveinn Yngvi Egilsson*, Kan man skriva pastoral poesi så nära Nordpolen? Arkadiska skildringar i isländska dikter från artonhundratalet—*Tommy Kuusela*, "Þá mælti Míms höfuð": Jätten Mimer som kunskapsförmedlare i fornnordisk tradition—*Lars Lönnroth*, rec. av *A Handbook to Eddic Poetry: Myths and Legends of Early Scandinavia*, red. Carolyne Larrington, Judy Quinn & Brittany Schorn—*Lars-Erik Edlund*, rec. av *Islänningasögorna. Samtliga släktsagor och fyrtionio tátar*. Red. Kristinn Jóhannesson, Gunnar D. Hansson & Karl G. Johansson—*Aðalheiður Guðmundsdóttir*, rev. of Agneta Ney. *Bland ormar og drakar: Hjältemyt och manligt ideal i berättartraditioner om Sigurd Fafnesbane*

ARGÁNG 69 · 2018: *Klas af Edholm*, Att rista blodörn: Blodörnsriten sedd som offer och ritualiserad våldspraktik i samband med maktskiftet i fornnordisk tradition—*Jan Ragnar Hagland*, Litt om kvinnekroppen i norrøn leksikografisk samanheng—*Luke John Murphy*, Paganism at Home: Pre-Christian Private Praxis and Household Religion in the Iron-Age North—*Ludger Zeevaert*, Eine deutsche Zusammenfassung von *Njáls saga* im Manuskript Rostock Mss. philol. 78/2—*Heimir Pálsson*, Nordens latin—*Sigurður Gylfi Magnússon*, What Takes Place, When Nothing Happens? The importance of late modern manuscript culture—*Pernille Hermann*, rec. av Jón Karl Helgason. *Echoes of Valhalla. The Afterlife of the Eddas and Sagas*—*Mikael Males*, rec. av *Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages, 3: Poetry from Treatises on Poetics*, utg. Kari Ellen Gade med Edith Marold—*Alexandra Petrulevich*, rec. av *Studies in the transmission and reception of Old Norse literature. The Hyperborean muse in European culture*, red. Judy Quinn & Adele Cipolla—*Olof Sundqvist*, rec. av Declan Taggart. *How Thor Lost his Thunder. The Changing Faces of an Old Norse God*—*Vésteinn Ólason*, rec. av *Poetry in fornaldarsögur. Part 1 and 2*, utg. Margaret Clunies Ross

ARGÅNG 70 · 2019: *Ada Kan, Lars Lönnroth och Agneta Ney, Elena Gurevich (1957–2018). Minnesord—Anders Hultgård, Om Vafþrúðnismál—Andras Mortensen, Færeyinga saga som historisk kilde: En vurdering af sagaens ophavssituation og politiske miljø—Guðmundur Ólafsson og Lise Gjedssø Bertelsen, Det henrettede par i dobbeltgravhøjene i Kópavogur syd for Reykjavík i Ísland—Hubert Seelow, Sjö plánetur í ljóðmælum: Ein isländisches Gedicht über die Planetenkinder. Mit einem Exkurs: Kritische Anmerkungen zur Laienastrologie und Laienphilologie—Matteo Tarsi, Instances of loanword/native word textual variation in the manuscript transmission of Egils saga Skallagrímssonar and Gísla saga Súrssonar—Marianne Kalinke, rev. of Natalie M. Van Deusen. The Saga of the Sister Saints. The Legend of Martha and Mary Magdalen in Old Norse-Icelandic Translation—Olof Sundqvist, rec. av Anders Hultgård. Midgård brinner. Ragnarök i religionshistorisk belysning*

ARGÅNG 71 · 2020: *Henrik Williams, Jan Axelson in memoriam—Brynja Þorgeirsdóttir, The Language of Feeling in Njáls saga and Egils saga: Construction of an Emotional Lexis—Katarzyna Anna Kapitan, Medieval Poetry in Post-medieval Manuscripts: New Perspectives on the Transmission History of Griplur—Lise Gjedssø Bertelsen, Om Taustaven fra Þingvellir, Island: Skálholtbispens Ísleifur Gissurarsonns hyrdestav?—Már Jónsson, An Icelandic Noctuary of 1794—Ebbe Nyborg and Jette Arneborg, Christian Medieval Art in Norse Greenland: Crosses and Crucifixes and their European Antecedents—Olof Sundqvist, Rec. av Triin Laidoner. Ancestor Worship and the Elite in Late Iron Age Scandinavia. A Grave Matter*

ARGÅNG 72 · 2021: *Felix Lummer, Of Magical Beings and Where to Find Them: On the Concept of álfar in the translated riddarasögur—Frog, Preserving Blunders in Eddic Poems: Formula Variation in Numbered Inventories of Vafþrúðnismál and Grímnismál—Lasse Mårtensson, The Change menninir > mennurnir, mennirnir in Icelandic—Martin Ringmar, Läsning för folket? Gunnlaugs saga ormstungu i skandinaviska nyöversättningar: Hur? För vem? Varför?—Mikael Males, Kan fornisländskans rúnar betyda 'bokstäver'?—Lasse Mårtensson, Rec. av Karl G. Johansson och Elise Kleivane (red.). Speculum septentrionale. Konungs skuggsjá and the European Encyclopedia of the Middle Ages*

ARGÅNG 73 · 2022: *Simon Nygaard, Exploring Religious Ritual Frameworks in the Oral Performance of the Old Norse, Eddic-Style Praise Poems Hákonarmál, Eiríkmál, and Hrafnismál—Veturlíði Óskarsson, Vplundarbús—Matteo Tarsi, Oícel. kærr 'dear, beloved' and the "Picardian hypothesis—Lise Gjedssø Bertelsen, Guðmundur Ólafsson & Mjöll Snæsdóttir, En unik museumsmand: Þórður Tómasson (1921–2022) – Skógar Museets grundlægger og livslange legendariske kurator—Anders Winroth, Rec. av Anna Catharina Horn och Karen Arup Seip (red.). Lov og lovgivning i middelalderen. Nye studier av Magnus Lagabøtes landslov—Karen Bek-Pedersen, Rec. av Eric Shane Bryan. Icelandic Folklore and the Cultural Memory of Religious Change—Daniel Sävborg, Rec. av Andreas Schmidt & Daniela Hahn. Unwanted. Neglected Approaches, Characters, and Texts in Old Norse-Icelandic Saga Studies—Torfi H. Tulinius, Rev. of François-Xavier Dillmann (ed.). Histoire des rois de Norvège, par Snorri Sturluson. Deuxième partie*

ARGÅNG 74 · 2023: *Magnus Källström. Från sorgerader till förolämpning: Några*

gotländska runinskrifter i fornvästnordisk belysning—*Már Jónsson*. Drapsmannen Pormóður Torfason—Heimir Pálsson. Regius translator: Den förste isländske studenten i Uppsala—*Mikael Males*. Approaches to Dating the Poetry in the Sagas of Icelanders—*Agneta Ney*. Rec. av Úlfar Bragason. *Reykjahlolt Revisited. Representing Snorri in Sturla Þórðarson's Íslendinga saga*—Úlfar Bragason, Rec. av Helen Fulton och Sif Ríkharðsdóttir (red.). *Charlemagne in the Norse and Celtic Worlds*—*Ásdís Egilsdóttir*, Rec. av Agneta Ney. *Vänskap mellan kvinnor på vikingatiden. Om urval och historieskrivning i de isländska sagorna*—*Johan Bollaert, Brynja Þorgeirsdóttir, Felix Lummer, Jules Piet, Andreas Schmidt, David Šimeček & Romina Werth*. Krönika över nytukomna doktorsavhandlingar

